

Allemaal spelen!

Allemaal spelen!

Marjan Wagenaar

Marianne van Lier

Ilse van der Put

Ilse Vonder

Anke Wijnja

Voorwoord

“De Schellerdriehoek blijft groen”, dat is de aanleiding voor dit boek. De Schellerdriehoek, een weiland ingesloten door drie straten in Zwolle-Zuid, wordt niet bebouwd, maar gaat een, voor iedereen toegankelijk landschapspark worden waar je delen van het IJssellandschap terugvindt. Belangenvereniging Schellerdriehoek wil hier ook graag natuurlijke speelmogelijkheden realiseren, die toegankelijk zijn voor alle kinderen; om samen te spelen.

Op zoek naar informatie over natuurlijk spelen bezochten we, vanuit Belangenvereniging Schellerdriehoek, verschillende symposia, waar we veel kennis opdeden. We verwonderden ons over het feit dat er geen of nauwelijks aandacht en kennis is voor kinderen met een beperking. Om onze wens te realiseren hadden we meer informatie nodig over ‘natuurlijk samen spelen’ voor alle kinderen, met en zonder beperking.

Met die praktische vraag klopten we aan bij Springzaad. Samen met Stichting Oase, De Speeltuinbende, de Schellerdriehoek en vele anderen kwam de bal aan het rollen. Er kwam een team dat de bal inkopte! Wat een bijzonder doelpunt: wat een bijzonder boek, handig en informatief, met allerlei handvatten voor volwassenen om mooie natuurlijke speelplekken voor ‘bijzondere en gewone’ = ‘alle’ kinderen te maken.

Hierin lees je stap voor stap hoe kinderen spelen en hoe natuurspeelplaatsen ook voor kinderen met een beperking toegankelijk en ‘bespeelbaar’ kunnen zijn. Het is een verhelderend verhaal waarin je ervaart hoe kleine aanpassingen een wereld van verschil kunnen maken. Bijvoorbeeld een gidslijn langs een pad, een waterpomp waar natuurlijk iedereen bij kan, of een rustplekje voor ‘jou’ alleen.

“Onze neus is een geweldig interessant zintuig” staat er geschreven. We hopen dat je, net als wij, er direct in gaat ‘neuzen’ en ontdekt hoe bijvoorbeeld geurende planten en struiken een natuurlijke speelplek completeren. Het mooie is dat de tips uit dit boek voor iedereen direct toepasbaar zijn. Er zijn in Nederland al enkele voorbeelden te bekijken. En natuurlijk gaan we er ook in de Schellerdriehoek mee aan de slag! In 2013 wordt de Schellerdriehoek een plek waar iedereen in de praktijk kan zien (en ervaren!) hoe zo’n natuurspeelplaats eruit ziet.

We hopen dat u, al lezend, nog enthousiaster wordt over ‘natuurlijk samen spelen’. Wij zijn ervan overtuigd dat dit boek zal zorgen voor meer bekendheid voor ‘natuurlijk samen spelen’ en dat er nog veel meer plekken, in binnen- en buitenland, voor al die kinderen ingericht gaan worden.

Alle kinderen kunnen samenspelend de natuur ontdekken. Van het niet kunnen deelnemen als gevolg van een beperking zal geen sprake meer zijn.

Ine Reinders en Gerard Mostert,
Belangenvereniging Schellerdriehoek (www.schellerdriehoek.nl)

Inhoud

- 8 Inleiding**
- 10 Leeswijzer**
- 12 H. 1 | Kinderen met een beperking**
 - Drie opmerkingen vooraf
 - Even voorstellen: kinderen met een beperking
 - Kinderen met een visuele beperking
 - Kinderen met een auditieve beperking
 - Kinderen met een hand- en loopbeperking zonder rolstoel
 - Kinderen met een motorische beperking in een rolstoel
 - Teruggetrokken kinderen met een grote behoefte aan veiligheid, o.a. met (kenmerken van) autisme
 - Kinderen met impulsief, druk gedrag (o.a. ADHD)
 - Kinderen met een verstandelijke beperking
- 28 H. 2 | Over spelen**
 - Wat is spelen en waarom doen kinderen het?
 - Kansen voor ontwikkeling
 - Stapje voor stapje
- 34 H. 3 | Vrij spel voor natuur en kinderen**
 - Natuurlijke speelplekken, waar zijn ze te vinden?
 - Hoe ziet een natuurspeelplek eruit?
 - Vrij spelen in een natuurlijke omgeving is niet meer vanzelfsprekend.
 - Waar is het eigenlijk voor nodig, spelen in de natuur?
- 42 Intermezzo: 't 4-seizoenenpleintje in Apeldoorn**
- 46 H.4 | Het speellandschap**
 - Oriëntatie
 - Bereikbaarheid
 - Slim inrichten
 - Omheining
 - Zit- en rustplaatsen
- 58 H.5 | Kleine aanpassingen, groot effect**
 - Spelen met de elementen
 - Bewegen, bewegen!
 - Zinnenprikkelend
 - Rust
- 88 Intermezzo: Moby Dick in Beverwijk**
- 92 H. 6 | De gastvrije natuurspeelplaats**
 - De website
 - Parkeergelegenheid
 - Informatiepaneel
 - Vrijwilligers op de natuurspeelplaats
 - Sanitaire voorzieningen
 - Welkom
- 98 H. 7 | En nu ... spelen maar!**
 - Ondersteuning van het spel
 - Als begeleider op een natuurspeelplaats
- 106 Aanbevolen literatuur**
- 110 Over de auteurs**

Inleiding

KINDEREN MET EEN BEPERKING OP EEN NATUURSPeelPLAATS

Het is woensdagmiddag en de lunch is net achter de kiezen. Tijd om de jas aan te trekken. Rits dicht, de deur open: 'Mam, ik ga buiten spelen!' Heerlijk urenlang met vriendjes indiaantje spelen, toverdrank brouwen, als een eekhoorn tussen boomtakken door klauteren of simpelweg op je rug in het gras naar de wolken kijken. De wereld ligt aan je voeten. Maar wat als je geen voeten hebt? Wat als je een beperking hebt waardoor naar buiten gaan en lekker spelen nog niet zo eenvoudig is? Ook kinderen met een beperking willen buiten spelen! Helaas is er bij veel (natuur)speelplaatsen geen rekening gehouden met deze kinderen.

Daar willen wij wat aan doen. Met deze publicatie willen we graag iedereen inspireren om aan de slag te gaan en vrij buitenspelen op een natuurspeelplaats voor alle kinderen mogelijk te maken. Met praktische voorbeelden laten we zien dat het kan en niet onoverkomelijk ingewikkeld of duur is. Omdat het belangrijk is voor de ontwikkeling van kinderen, voor alle kinderen.

Een natuurspeelplaats is een plek waar spelen in en met de natuur centraal staat. Zo'n speelplek biedt heel andere uitdagingen dan een reguliere speelplaats. Op een natuurspeelplaats doen kinderen andere dingen, spelen ze andere spellen en krijgen hun ontwikkeling dus ook andere prikkels. Ze scharrelen zelf materiaal bij elkaar en bouwen een hut, ze vangen visjes, spelen met kastanjes, voelen modder tussen hun tenen, bakken broodjes bij het vuur en eten die samen op en ga zo maar door. Allemaal ervaringen die belangrijk zijn voor kinderen. Ook voor kinderen met een beperking. Kinderen deze ervaringen ontzeggen is hen een stuk ontwikkeling ontnemen.

Wij moedigen dan ook iedereen aan om bij elke nieuwe natuurspeelplaats, bij elke renovatie of grote onderhoudsbeurt te zoeken naar mogelijkheden om de speelplaats geschikt te maken voor alle kinderen; met en zonder beperking. Ga uit van wat de kinderen allemaal wel kunnen en willen beleven.

Dat er veel mogelijkheden zijn om dit doel te bereiken, laten ook de foto's zien. Bijna alle foto's in deze publicatie zijn genomen in Nederland. Je ziet hoe de kinderen spelen en enorm genieten. Kinderen met en zonder beperking. Soms gaat het om een fysieke beperking, soms om een gedragsstoornis. Niet alle kinderen op de

foto's hebben een beperking. Soms kun je het zien, soms niet. Wat je wel ziet is dat alle kinderen spelen.

Deze publicatie is voor iedereen die wil weten hoe je kinderen met een beperking de kans kunt geven om samen met andere kinderen lekker buiten te spelen op een natuurspeelplaats. Deze publicatie is ook voor iedereen die kinderen de kans wil geven elkaar te ontmoeten en samen te spelen, kinderen met en zonder beperking. Je vindt praktische tips over ontwerp en aanleg van het speellandschap, informatie over kinderen met verschillende beperkingen en hun speelbehoeften, tips over begeleiding en nog veel meer. De leeswijzer op de volgende pagina is een handige gids.

We hopen dat je door deze publicatie geïnspireerd raakt om aan de slag te gaan en ook in je eigen omgeving een natuurspeelplek te realiseren waar iedereen kan spelen!

Leeswijzer

VOOR WIE IS DEZE PUBLICATIE BEDOELD?

Om kinderen met een beperking de kans te geven om te spelen op een natuur-speelplaats is de inzet van heel wat mensen nodig. Bijvoorbeeld van besturen van (natuurlijke) speeltuinverenigingen, vrijwilligers, toezichthouders en beheerders. Maar ook van speelnatuurontwerpers, hoveniers, aannemers en mensen die natuurlijke activiteiten aanbieden voor kinderen. Ouders, verzorgers, leraren, pedagogisch medewerkers of andere begeleiders moeten weten wat de (on-)mogelijkheden zijn en laten we ook de beleidsmakers niet vergeten, de ambtenaren die verantwoordelijk zijn voor groenbeheer of speelruimtebeleid, directeuren en besturen van instellingen voor kinderen met een beperking, reguliere scholen en financiers.

CONCRETE INFORMATIE VOOR ONTWERP, AANLEG EN BEHEER

Ben je ontwerper of beheerder van natuurspeelplaatsen? Of leg je speelplaatsen aan? Dan vind je in dit boek veel tips en ideeën. Concrete informatie over afstanden, maten, materialen en andere praktische zaken die we in dit boek hebben opgenomen, zijn samenvattingen uit de PDF-publicatie 'Natuurlijk Toegankelijk Spelen' van Anke Wijnja. Deze publicatie is o.a. te downloaden via www.springzaad.nl (zie 'publicaties').

HOE IS DEZE PUBLICATIE OPGEBOUWD?

In het eerste deel van deze publicatie behandelen we – kort en bondig – de theorie. Niet elke lezer zal tenslotte thuis zijn in alle disciplines. In het eerste hoofdstuk beginnen we met een uitleg over kinderen met een beperking. Over welke kinderen hebben we het precies? Vervolgens lichten we in hoofdstuk 2 toe wat spelen eigenlijk is en waarom het belangrijk is dat alle kinderen de kans krijgen om te spelen. In hoofdstuk 3 gaan we in op natuurspeelplaatsen. Wat zijn dat, en waarom zijn natuurspeelplaatsen zo geschikt voor wat we voor ogen hebben? Daarna komt de praktijk aan bod: in hoofdstuk 4 geven we aan hoe je bij de inrichting van een speellandschap rekening kunt houden met kinderen met een beperking. Met een breed scala aan voorbeelden laten we in hoofdstuk 5 zien hoe je allerlei natuurlijke speelelementen kunt aanpassen voor deze kinderen, overigens zonder dat het voor 'gewone' kinderen saai wordt. Tenslotte komen in hoofdstuk 6 de overige randvoorwaarden aan bod; wat is belangrijk om, behalve speelnatuur, aan te bieden op en rond een speelplaats?

Het laatste hoofdstuk gaat niet over de fysieke aanpassingen van een speelplaats, maar over de vraag hoe volwassenen kinderen met een beperking kunnen begeleiden op een natuurspeelplaats.

TERMINOLOGIE

Kinderen met een uitdaging, een rugzakje, kinderen met een stoornis, een afwijking, een handicap.... De termen buitelen over elkaar heen. Het lijkt wel alsof er eens in de paar jaar een nieuwe term bij komt in een poging een woord te vinden dat respectvol overkomt en kinderen niet in een hokje drukt, maar tegelijkertijd wel duidelijk maakt waar het over gaat en bovendien de nadruk legt op de mogelijkheden in plaats van de beperkingen.

In deze publicatie hebben we het over 'kinderen met een beperking'. Deze beperking kan op het fysieke vlak liggen, of een gedragsstoornis zijn. We hopen hiermee een term te hanteren die duidelijk en respectvol is, en in combinatie met de inhoud en doelstellingen van deze publicatie opbouwend is.

*Kinderen met
een beperking*

Het is vaak niet eenvoudig je een voorstelling te maken van een leven met een beperking. Er zijn veel verschillende soorten beperkingen. Bovendien is met het benoemen van de beperking nog niet duidelijk hoe deze invloed heeft op het leven van een kind. In dit hoofdstuk geven we daarom een toelichting op een aantal beperkingen en de uitdagingen daarvan voor het spelende kind.

DRIE OPMERKINGEN VOORAF

Een kind met een beperking is vooral KIND

Een kind met een beperking is niet die beperking, het is in de eerste plaats kind. Een kind dat net als alle andere kinderen de wereld wil ontdekken en zich wil ontwikkelen. Daarbij hoort dat een kind de grenzen wil verkennen van wat kan en mag, de grenzen van eigen kunnen. En daarom speelt een kind, met alles waarmee het kan spelen. Het beeld dat we hebben van kinderen met een beperking heeft invloed op de manier waarop we ze tegemoet treden. Mensen die het kind vooral associëren met zijn beperking, hebben de neiging het te helpen en te beschermen. Ze willen voorkomen dat het zich bezeert, fysiek of psychisch. Maar ook kinderen met een beperking hebben recht op een schram of buil. Elk kind leert door vallen en opstaan, dus ook zij.

Achterwaartse salto

Een goed voorbeeld hiervan is Aaron Fotheringham, die een filmpje op YouTube zette waarin hij in een gymzaal een salto achterover maakt met zijn rolstoel. Als elke andere jongen van 14 zocht hij zijn eigen grenzen op. En omdat hij deels verlamd is hoort zijn rolstoel bij dat onderzoek. Inmiddels is hij een inspirerend voorbeeld geworden voor velen en staan er veel meer van dergelijke filmpjes op internet. Ook filmpjes waarbij de 'move' mislukt en het kind met rolstoel en al valt. Ook dat hoort erbij...

Door kinderen met een beperking in de eerste plaats als kind te zien, ontstaan er nieuwe kansen. Er blijken vaak meer mogelijkheden voor hun spel te zijn dan we op het eerste gezicht dachten. Zowel voor het kind als voor de volwassenen om hem of haar heen is dat een ontdekkingsstocht die zelfvertrouwen, creativiteit en doorzettingsvermogen vereist. Je ziet bijvoorbeeld dat kinderen uit hun rolstoel kunnen klimmen om heerlijk van een bult af te rollen, of dat autistische kinderen kunnen genieten van de rust bij hun eigen boomhut. Een kruk kan ook een 'wapen' zijn en een rolstoel een koets. Deze kinderen hebben alles in huis om te spelen, net als alle kinderen.

'Gehandicapt' is niet hetzelfde als 'in een rolstoel'

Een andere associatie die mensen vaak hebben met 'beperkt' is 'in een rolstoel'. Dat is echter niet terecht. Van alle mensen die matig tot ernstig motorisch beperkt zijn (in 2006 waren dat er naar schatting 1,7 miljoen) zit circa 15% in een rolstoel (De Klerk, 2007). Ongeveer de helft van die groep was 65 jaar of ouder. Het percentage van kinderen in een rolstoel zal nog kleiner zijn.

De meeste kinderen met een fysieke beperking zijn beperkt in hun motoriek zonder van een rolstoel afhankelijk te zijn. Verder is er een grote groep slechtziend en een redelijk aantal slechthorend.

Naast deze groep kinderen met een fysieke beperking is er ook een heel grote en groeiende groep met een gedragsstoornis, zoals bijvoorbeeld kinderen met ADHD of met (vormen van) autisme.

Onderzoek naar aantallen

Hoeveel kinderen in Nederland een beperking hebben is niet eenvoudig vast te stellen. Het hebben van een beperking betekent dat iemand moeite heeft met het uitvoeren van bepaalde handelingen. Om aantallen te bepalen moet je kiezen welke handelingen je daarbij wel of niet meetelt. Bij tellingen die in het verleden zijn gedaan, is die keuze niet altijd duidelijk. Bovendien zijn er veel kinderen met een dubbele beperking (bijv. slechter zicht en een motorische beperking), of met dubbele hulpmiddelen (veel kinderen met een rolstoel hebben er bijvoorbeeld twee). Die worden in onderzoek soms twee keer geteld (De Klerk, 2007). Ook blijkt dat 'beperkt zijn' een glijdende schaal is, waarbij het soms aan de maatschappij ligt of iets als 'normaal' wordt gezien of het label 'beperkt' meekrijgt: sinds 2003 is het aantal kinderen met een 'rugzakje' (leerlinggebonden financiering) bijvoorbeeld verviervoudigd, terwijl het niet reëel lijkt om te veronderstellen dat de kinderen van nu veel beperkter zijn dan hun voorgangers (Kloosterboer, 2011).

Vaak moet je een kind wat beter leren kennen voordat je er achter komt of het een beperking heeft of niet.

Kinderen met een beperking zijn overal

Wie rondwandelt in een gemiddelde woonwijk of op een gewone speelplaats zal zich misschien afvragen waar die kinderen met een beperking dan zijn. Omdat je ze op straat zelden tegenkomt, krijg je de indruk dat er geen kinderen met een beperking in de buurt wonen. Maar dat is niet zo...

Ten eerste zijn lang niet alle beperkingen op het eerste gezicht aan een kind af te zien. Ten tweede gaat een deel van deze kinderen naar een speciale school, die aansluit op hun behoeften en waar ze les krijgen samen met kinderen die met soortgelijke uitdagingen te kampen hebben. Vaak is deze school niet in de buurt en gaan ze 's ochtends vroeg al op pad (al dan niet met speciaal vervoer), om vrij laat weer thuis te komen. Ook de instellingen waar deze kinderen naar school gaan zijn niet altijd even zichtbaar.

Daarnaast hebben kinderen met een beperking vaak minder vrije tijd dan andere kinderen. Dat komt doordat ze bijvoorbeeld na schooltijd nog naar therapie gaan. Doordat deze kinderen sterker afhankelijk zijn van hun ouders of begeleiders dan

Naar school

Kinderen met een beperking komen in drie verschillende schoolsoorten terecht: op een reguliere basisschool (al dan niet) met extra begeleiding, op een speciale basisschool (sbaos) of in het speciale onderwijs.

In 2011 gingen in Nederland zo'n 1,6 miljoen kinderen naar het basisonderwijs.

Ruim 40.000 kinderen daarvan volgden speciaal basisonderwijs. Dit is een speciale vorm van onderwijs voor kinderen die het op een reguliere school niet redden. Er zijn in Nederland ruim 300 van deze scholen. Als kinderen deze school verlaten, is het de bedoeling dat ze dezelfde basiskennis hebben als kinderen uit het gewone basisonderwijs. Daarnaast gingen in 2011 ongeveer 70.000 kinderen naar het speciaal onderwijs. Het speciaal onderwijs is onderverdeeld in 4 clusters:

- Cluster 1-scholen voor visueel gehandicapte kinderen (blind en slechtziend), in 2011 zo'n 750 leerlingen;*
- Cluster 2-scholen voor auditief gehandicapte (doof en slechthorend) en communicatief gehandicapte (ernstige spraakmoeilijkheden) kinderen, in 2011 zo'n 9200 leerlingen;*
- Cluster 3-scholen voor kinderen met een (meervoudige) lichamelijke handicap, een verstandelijke beperking (zeer moeilijk lerend) of een chronische ziekte, in 2011 zo'n 27.000 leerlingen;*
- Cluster 4-scholen voor kinderen met ernstige gedragsstoornissen of psychiatrische problemen (voorheen zmk-scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen), in 2011 ruim 33.000 leerlingen.*

In totaal zijn er in Nederland eveneens ruim 300 scholen voor speciaal onderwijs.

In 2011 zaten er dus ruim 110.000 leerlingen op het speciaal onderwijs en het speciaal basisonderwijs. Een kleine 50.000 daarvan was 12 jaar of jonger (DUO, 2012). De term 'basisschoollleeftijd' is hier dus een rekbaar begrip.

In 2011 hadden ruim 20.000 kinderen in het basisonderwijs recht op een rugzakje (Ministerie van OCW, 2012). Een deel daarvan zat op een sbaos-school, een deel ging met extra begeleiding naar een reguliere basisschool.

gewone kinderen, omdat ze bijvoorbeeld niet alleen naar buiten kunnen of mogen, zijn ze ook nog eens minder 'vrij' dan gewone kinderen.

In de praktijk blijkt dat een groot aantal speelplaatsen in Nederland niet geschikt is voor kinderen met een beperking, bijvoorbeeld omdat er veel zand ligt (lastig voor rolstoelers), of omdat de speeltoestellen voor hen niet bespeelbaar zijn.

Dat je kinderen met een beperking niet dagelijks op straat of het speelplein tegenkomt, betekent nog niet dat ze er niet zijn. Het zijn er meer dan genoeg om te concluderen dat ze overal zijn, in elke buurt.

EVEN VOORSTELLEN: KINDEREN MET EEN BEPERKING

In deze publicatie gaan we in op fysieke beperkingen en gedragsbeperkingen die gevolgen hebben voor de speelmogelijkheden en het spelgedrag van kinderen. Kinderen die bijvoorbeeld stotteren, een taalachterstand of dyslexie hebben spelen niet wezenlijk anders dan 'gewone' kinderen. Op dergelijke beperkingen gaan we hier dan ook niet verder in.

Specifiek behandelen we hier onderstaande groepen:

- kinderen met een visuele beperking
- kinderen met een auditieve beperking
- kinderen met hand- en loopbeperking - zonder rolstoel
- kinderen met een motorische beperking in een rolstoel
- teruggetrokken kinderen met een grote behoefte aan veiligheid, o.a. met (kenmerken van) autisme
- kinderen met impulsief, druk gedrag (o.a. ADHD)
- kinderen met een verstandelijke beperking of kinderen met een ontwikkelingsachterstand

Het komt voor dat een kind meerdere beperkingen tegelijk heeft.

Kinderen met een beperking in je eigen omgeving

Om een beeld te krijgen van welke beperkingen kinderen bij jou in de buurt hebben, kun je een klein onderzoek doen. Zo kun je inschatten hoeveel kinderen in je omgeving een beperking hebben en welke, en waar je op je speelplaats rekening mee kunt houden.

- *Raadpleeg de gehandicaptenraad in je gemeente, indien aanwezig. Sommigen daarvan zijn heel actief en hebben veel gegevens*
- *De gemeente is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO), waaronder o.a. voorzieningen voor mensen met een beperking vallen. Veel gemeentes zullen je dus meer kunnen vertellen over bijvoorbeeld speciaal onderwijs binnen de gemeentegrenzen.*
- *Doe navraag bij de basisscholen in je buurt: hebben zij leerlingen met een beperking?*
- *Raadpleeg www.mee.nl, daar vind je links naar de MEE-afdeling in jouw regio. MEE adviseert mensen met een beperking. Zij kunnen je verder adviseren hoe in contact te komen met kinderen met een beperking in je eigen omgeving.*

Kinderen met een visuele beperking

Wat houdt het in?

Het gaat om kinderen die volledig blind zijn en kinderen die slechtziend zijn. Iemand wordt slechtziend genoemd als hij/zij minder dan 30% zicht heeft (inclusief correctiemiddelen), of een kijkhoek heeft die kleiner is dan 30 graden. Slechtziendheid komt voor in verschillende vormen. Het gaat daarbij niet alleen om verminderd zicht: ook kokerzicht, het zien van vlekken, overgevoeligheid voor licht en moeite met aanpassen aan de hoeveelheid licht horen erbij. Veel kinderen uit deze groep zien dan ook nog wel iets, vooral als ze er dichtbij staan of als iets afsteekt tegen de omgeving (Wijnja, 2009).

Om hoeveel kinderen gaat het ongeveer?

Het SCP (Sociaal Cultureel Planbureau) geeft aan dat er in januari 2006 ongeveer 24.000 jongeren tussen de 6-19 jaar matig of ernstig visueel beperkt waren. Dit betreft 0,9% van de kinderen (De Klerk, 2007). De meerderheid van hen gaat, vaak met ambulante begeleiding, naar het reguliere onderwijs.

Wat betekent de beperking voor hun spel?

Kinderen die niet of slecht kunnen zien hebben vaak moeite om zich te oriënteren. Als zij op een voor hen onbekende speelplaats komen, kunnen zij niet (goed) zien hoe groot de speelplaats is en welke speelmogelijkheden er zijn. Het onderscheid tussen het pad en de omgeving kan ook lastig zijn. Voor deze kinderen kost het ontdekken van de hele speelplaats dus veel meer tijd en moeite dan voor kinderen die goed kunnen zien. Als iets eenmaal ontdekt is, zullen zij ook vaker op hun geheugen moeten terugvallen om iets terug te kunnen vinden. Daar staat tegenover dat deze kinderen veelal, meer dan anderen, gevoelig zijn voor geluiden als onderdeel van hun spel. Voelen met bijvoorbeeld de handen vinden veel kinderen heerlijk, bijvoorbeeld kneden in het zand. Ook geuren (een hoekje met muntplanten) worden door deze kinderen vaak intensiever beleefd.

Verder lezen over deze specifieke doelgroep:

- Met name vanaf pagina 47 vind je tips om deze kinderen te helpen zich te oriënteren.
- Op pagina 76 staan enkele voorbeelden van speelaanleidingen die gericht zijn op zintuigen, zoals het gehoor en het reukvermogen.
- In hoofdstuk 5 vind je tips over hoe je speelaanleidingen beter geschikt kunt maken voor slechtziende kinderen.

Kinderen met een auditieve beperking

Wat houdt het in?

Een kind wordt auditief beperkt genoemd als het minder goed in staat is geluid waar te nemen of correct te interpreteren. Volledige doofheid komt gelukkig bijna niet meer voor, dankzij nieuwe medische mogelijkheden. Wel is er nog een hele

Deze jongen draait zichzelf lekker rond. Hij gaat best hard, zonder dat hij bang hoeft te zijn dat hij ergens tegenaan botst.

groep kinderen die zo weinig hoort dat het volgen van gewoon gesproken taal niet mogelijk is. De meeste kinderen uit deze groep horen vooral veel minder, waarbij al het geluid dat ze nog opvangen (zowel omgevingsgeluid als het geluid waar de aandacht op rust) even hard binnenkomt. Andere kinderen ontvangen een vertekend geluid. Vaak gaat deze beperking samen met evenwichtsstoornissen als duizeligheid, zwart voor de ogen zien, valneigingen e.d. (Wijnja, 2009).

Om hoeveel kinderen gaat het ongeveer?

In de rapportage van het SCP uit 2001 staat dat er in Nederland naar schatting 13.000 kinderen zijn met een auditieve beperking. Een klein deel, ongeveer 3.000 van hen, is doof of zwaar slechthorend. De overige 10.000 kinderen zijn ernstig tot matig slechthorend (Voor in 't Holt, 2006).

Wat betekent de beperking voor hun spel?

Een auditieve beperking heeft veel gevolgen voor het contact en samenspel met andere kinderen. Deze kinderen moeten anderen kunnen zien om te kunnen communiceren (liplezen, gebaren) en als andere kinderen geen gebarentaal beheersen, blijft de communicatie meestal beperkt. Om anderen te kunnen zien hebben deze kinderen een bepaalde hoeveelheid licht nodig en overzicht over hun omgeving. Doordat ze geen auditieve terugkoppeling hebben van wat er om hen heen gebeurt,

Ondergedompeld in de bladeren: de geur van de herfst vergeet je hierna niet gauw meer.

komen ze eerder in botsing met iets wat in beweging is: andere mensen of spelelementen (een schommel, een bal, etc.). Ze kunnen bijvoorbeeld een rennend kind van achteren niet horen aankomen. Dingen voelen, bijvoorbeeld het aanraken van een boombast, spelen met zand en water beleven deze kinderen juist extra intensief. Trillingen worden ook door deze doelgroep scherp gevoeld. Schommelen doen veel dove kinderen ook graag; het is een lijfbeweging met één ritme. Voor kinderen die slechthorend zijn is het vaak goed om juist wel met geluid bezig te zijn, om spelenderwijs geluidbewuster te worden. Tenslotte is het voor deze kinderen vaak moeilijker om hun evenwicht te bewaren, bijvoorbeeld wanneer ze balanceren op een muurtje.

Verder lezen over deze specifieke doelgroep:

- Op pagina 47 en 52 vind je inrichtingstips voor slechthorende en dove kinderen.
- Op pagina 76 staan enkele voorbeelden van speelaanleidingen die gericht zijn op zintuigen, zoals de tastzin en het reukvermogen.

Kinderen met hand- en loopbeperking zonder rolstoel

Wat houdt het in?

Dit betreft een grote groep kinderen die door zeer uiteenlopende oorzaken beperkt is in de beweging van één of meerdere ledematen. Het kan zijn dat er een ledemaat ontbreekt, afwijkt in groei of stand, of dat het kind er weinig beheersing over heeft. Het kan alleen om de handen gaan, of alleen om de voeten. Alleen links zijn, of alleen rechts. Onder deze groep vallen veruit de meeste kinderen met een fysieke beperking.

Om hoeveel kinderen gaat het ongeveer?

Het SCP geeft aan dat in de groep 6-19 jarigen 3,5% een lichte motorische beperking heeft, en 2,7% een ernstige motorische beperking. In aantallen ging het in 2007 om 98.000 licht beperkte en 74.000 ernstig beperkte kinderen.

Wat betekent de beperking voor hun spel?

Deze kinderen worden door hun beperking de hele dag door uitgedaagd om de wereld om zich heen te hanteren. Zij zijn vaak ook heel inventief in hoe ze iets kunnen bereiken. Omdat de groep zo gevarieerd is, heeft elk kind daar weer andere strategieën voor. Hun evenwicht bewaren is voor deze kinderen vaak lastiger, waardoor ze sneller moe kunnen worden. Ook kan het klimmen en klauteren meer krachtsinspanning vragen. Veel van deze kinderen spelen verder eigenlijk hetzelfde als kinderen zonder beperking.

Verder lezen over deze specifieke doelgroep:

- In hoofdstuk 5 vind je tips hoe je speelelementen kunt aanpassen voor kinderen uit deze groep.

Kinderen met een motorische beperking in een rolstoel

Wat houdt het in?

Dat lijkt heel eenduidig: het gaat om kinderen in een rolstoel. Er zijn echter grote onderlinge verschillen tussen de kinderen en tussen de rolstoelen.

De meeste kinderen uit deze groep zitten in een 'actief rolstoel', dat is een handaangedreven rolstoel. Zij kunnen zelf goed rechtop blijven zitten en hebben vaak sterke armen (daar doen ze alles mee). Sommigen van hen zitten in een rolstoel omdat ze niet (meer) kunnen lopen. Anderen omdat bijvoorbeeld hun hart zwak is en ze zich niet teveel mogen vermoeien; ze kunnen wel zelf uit de rolstoel komen en indien nodig een stukje lopen.

Als kinderen te weinig kracht in hun armen hebben, of een te beperkte rompbalans, komen ze in een elektrische rolstoel (ook wel 'elro' genoemd). Deze rolstoelen

Een elektrische rolstoel, een actief rolstoel en een duwrolstoel. Of in dit geval: een locomotief en 2 wagons...

zijn wat forser en logger, maar kunnen op sommige punten meer: ze kunnen over grotere hobbels, steilere hellingen en langere afstanden rijden. Ook is bij de meeste elro's de zithoogte met een druk op de knop in te stellen.

Kinderen met een meervoudige beperking komen eerder in een elro of duwrolstoel (een rolstoel met een handvat aan de achterkant waarmee een volwassene hen kan duwen) terecht, als hun coördinatievermogen niet groot genoeg is. Naast een rolstoel hebben sommige kinderen ook een loopkar om ze te ondersteunen bij het lopen.

Om hoeveel kinderen gaat het ongeveer?

Er zijn geen exacte aantallen bekend van kinderen in een rolstoel. Bij het SCP is bekend dat van alle mensen >6 jaar met een matige of ernstige beperking er 15% een rolstoel heeft. Omdat het hierbij in meer dan de helft van de gevallen om 65+ers gaat, is het aannemelijk dat dit percentage bij kinderen lager ligt.

Wat betekent de beperking voor hun spel?

Voor deze kinderen is het grootste probleem dat ze met hun rolstoel niet overal kunnen komen, en ook niet overal in of op kunnen. Dit belemmert hun contact met andere kinderen doordat 'vanzelf' meespelen er dan meestal niet bij is. Kinderen in een actief rolstoel die veel heen en weer sjezen houden het soms minder lang vol, omdat ze alles met hun armen moeten doen. Anderzijds ontwikkelen deze kinderen vaak juist daardoor sterke armspieren. De rolstoel biedt ook kansen: sommige kinderen ontdekken trucjes met hun rolstoel en bedenken spelletjes die andere kinderen niet kunnen. De rolstoel wordt zo een onderdeel van het spel, bijvoorbeeld wanneer ze van een helling afrollen.

Veel kinderen met een rolstoel zitten niet de hele dag in hun stoel. Wanneer mogelijk schuiven ze over naar een ander zitelement. Bijvoorbeeld een stoel voor aan tafel, of een bank. Daarnaast verkennen veel van hen gedurende de dag hun

omgeving regelmatig ook kruipend en schuivend (op de buik, vaak met licht afzetten met benen of optrekken aan de armen). Ook kinderen met een loopbeperking zonder rolstoel gaan af en toe kruipen. Op deze manier krijgen ze ook weer andere ervaringen, doordat ze dicht bij de grond zijn: ze spelen op dezelfde hoogte met andere kinderen, klimmen in een klimnet, spelen op een zandspeelplaats, enzovoorts. Er zijn dus drie kansen voor deze groep kinderen, die kunnen bijdragen aan hun speelplezier: de grotere kracht in hun armen die kinderen in een actief rolstoel hebben, de extra spelmogelijkheden die een rolstoel zelf biedt en de mogelijkheid om uit de rolstoel te komen en dus zonder rolstoel te spelen.

Verder lezen over deze specifieke doelgroep:

- Op pagina 49 zijn aanwijzingen te vinden hoe je een speelplaats toegankelijk maakt voor deze doelgroep.
- In hoofdstuk 5 vind je tips hoe je speelelementen kunt aanpassen voor kinderen uit deze groep.

Teruggetrokken kinderen met een grote behoefte aan veiligheid, o.a. met (kenmerken van) autisme

Wat houdt het in?

Kinderen met een autistische stoornis en sommige kinderen met een andere beperking kunnen tot deze groep gerekend worden. Ook kinderen met niet-aangeboren problematiek kunnen dit gedrag vertonen, bijvoorbeeld kinderen die een trauma hebben opgelopen.

Kenmerkend voor deze groep kinderen is dat zij zich in nieuwe situaties en bij onverwachte gebeurtenissen veel sneller bedreigd voelen dan andere kinderen. Waar kinderen normaal gesproken een gezonde dosis spanning voelen als ze iets nieuws gaan doen, overheerst bij deze kinderen al gauw de angst voor het onbekende. Hierdoor kunnen deze kinderen al snel in paniek raken of een woedeaanval krijgen.

Om hoeveel kinderen gaat het ongeveer?

In Nederland heeft ruim 1% van alle mensen een stoornis binnen het autistische spectrum (NVA, 2012). Naast deze groep mensen, waaronder kinderen, met autisme is er echter nog een onbekend aantal andere kinderen met problemen die resulteren in soortgelijk gedrag.

Wat betekent de beperking voor hun spel?

Deze kinderen hebben in de eerste plaats baat bij veiligheid, bijvoorbeeld in de vorm van iemand in de buurt die hen een veilig gevoel geeft, op wie ze kunnen terugvallen. Ook voor hun eigen veiligheid is begeleiding door een volwassene vaak belangrijk, aangezien veel kinderen moeite hebben om gevaarlijke situaties te herkennen.

Daarnaast hebben ze behoefte aan afzondering - plekjes waar ze zich kunnen terugtrekken en van waaruit ze de speelplek rustig kunnen overzien in een prikkelarme omgeving. Net als kinderen met een auditieve stoornis hebben ze graag rugdekking. In sommige gevallen is het voor deze kinderen ook plezieriger om alleen te spelen

Het is wat gedoe, maar ze kan het zelf: vanuit haar rolstoel op een wip.

Als je geen zin hebt om met andere kinderen mee te doen, is het fijn als je ergens rustig kunt zitten om te dromen of toe te kijken.

Een paar flinke struiken bieden een heerlijk plekje om een tijdje in je eentje te spelen.

Autisme Spectrum Stoornis

Autisme is een stoornis in de informatieverwerking van de hersenen (NVA, 2012). De ernst van de aandoening kan verschillen van zwaar (klassiek autisme) tot lichter (PDD-NOS, Asperger). Alle vormen van autisme vallen onder de noemer ASS. ASS staat voor Autisme Spectrum Stoornissen oftewel: kinderen/mensen met een stoornis in het Autistisch Spectrum. Kinderen met klassiek autisme (ca. 25% van alle gevallen) functioneren vaak op een verstandelijk beperkt niveau en hebben een achterstand in de grove en fijne motoriek. Soms vertonen ze stereotiepe bewegingen, bijvoorbeeld heen-en-weer wiegen. Kinderen met lichtere vormen van ASS hebben meestal een normale en soms meer dan gemiddelde intelligentie (Trimbos Instituut, 2012).

Kinderen met autisme ervaren de wereld anders dan anderen. 'Als mijn zoontje naar een auto kijkt, ziet hij eerst allerlei afzonderlijke details', vertelt een moeder. 'De wieloppen, de deuren, de spiegels, de vogelpoep op de ruit. Het kost hem moeite om al die details samen te voegen en het grote geheel te zien: een auto. Terwijl wij dat in één oogopslag snappen, zelfs als we de auto alleen maar vanuit onze ooghoeken zien. De details zien we pas als we goed gaan kijken. Het interpreteren van de wereld om hem heen, zeker van nieuwe dingen, kost mijn zoontje daardoor veel meer tijd en energie.' Meer informatie over ASS vind je bijvoorbeeld op www.autisme.nl.

dan met andere kinderen. Andere kinderen veroorzaken met hun harde geluiden en snelle bewegingen veel prikkels, die deze kinderen nauwelijks kunnen verwerken. Omdat de wereld om hen heen zo onoverzichtelijk is, hebben deze kinderen vaak in sterke mate behoefte aan overzichtelijkheid en duidelijkheid, zowel in ruimtelijke zin als wat de tijd betreft. Veel kinderen hebben behoefte aan een duidelijke dag-

indeling, waarbij soms tot op de minuut is vastgelegd wat ze doen. Een uurtje ‘vrij’ spelen in het dagprogramma, wat voor veel andere kinderen heerlijk is, schept voor hen juist onduidelijkheid en onrust. Een afwijking van het schema kan tot paniek leiden. Ook in ruimtelijke zin hebben deze kinderen baat bij een heldere indeling en structuur waarin ze zich makkelijk kunnen oriënteren (Boers en Schotman, 2012). Kinderen met autisme spelen nauwelijks of geen fantasiespel. Waar een stok voor een ander kind tijdens het spel gemakkelijk kan veranderen in een zwaard of een toverstaf, kunnen kinderen met autisme zich dat niet voorstellen. Kenmerkend voor hun spel is herhaling: ze spelen telkens op dezelfde plek of doen telkens hetzelfde spelletje. Op een nieuwe speelplaats hebben ze vaak weinig behoefte om de hele speelplaats te ontdekken. Als er eenmaal een leuke plek is gevonden, dan is dat voor de rest van de middag voldoende. Terwijl contact met mensen, zeker onbekenden, voor veel kinderen uit deze groep moeilijk is, vinden ze het vaak heerlijk om contact met dieren te hebben. Een tijd lang een dier aaien kan hen helemaal tot rust brengen. Soms blinken deze kinderen uit in één activiteit, bijvoorbeeld het maken van prachtige bouwwerken of tekeningen. Sterke passies voor één onderwerp vind je bij deze kinderen ook regelmatig terug, bijvoorbeeld voor vogels of treinen. Ze kunnen je dan vrijwel alles over dit onderwerp vertellen. Tenslotte is de aandacht voor details ook kenmerkend. Het kind met autisme is vaak de eerste die ontdekt dat er schelpjes in het zand onder de schommel zitten.

Verder lezen over deze specifieke doelgroep:

- Met name op pagina 47 en pagina 52 vind je inrichtingstips voor deze kinderen.
- In hoofdstuk 7 vind je tips voor begeleiding van o.a. deze kinderen.

Kinderen met impulsief, druk gedrag (o.a. ADHD)

Wat houdt het in?

Een andere groep speciale kinderen zijn de impulsieve, drukke kinderen, die zichzelf te weinig kunnen sturen en begrenzen. Dit gedrag is kenmerkend voor kinderen met ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder, ofwel aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit). Binnen ADHD worden verschillende typen onderscheiden. Bij het meest bekende type komt vooral het hyperactieve en impulsieve gedrag naar voren. Kinderen met een ander type, ook wel ADD of AD(H)D genoemd, laten vooral dromerig gedrag zien. Beide typen kenmerken zich door een gebrek aan aandacht en concentratie.

Behalve kinderen met ADHD kunnen ook bijvoorbeeld verwaarloosde kinderen en kinderen met traumatische ervaringen zich verliezen in druk en ontremd gedrag.

Om hoeveel kinderen gaat het ongeveer?

Het Nederlands Jeugd Instituut schat dat 2 tot 6% van alle jeugdigen ADHD heeft. Bij iets minder dan de helft gaat het om het type ADHD waarbij de hyperactiviteit geen rol speelt. Exacte cijfers zijn niet beschikbaar. Wel is bekend dat ADHD drie keer zo vaak bij jongens als bij meisjes voorkomt. Sommige kinderen hebben slechts in lichte mate last van de symptomen (NJI en Trimbos Instituut, 2012).

De maker van dit speeltoestel heeft er waarschijnlijk nooit bij stilgestaan dat iemand dit soort capriolen uit zou halen!

Wat betekent de beperking voor hun spel?

Hun spel kan soms doelloos zijn en tot onrust leiden. Ze storten zich volop in het spel, ze dagen uit en hebben maar al te vaak kleine ongelukjes, beginnen met iets nieuws en rennen weer naar het volgende, raken hun spullen kwijt... Door hun onrust verstoren ze ook gemakkelijk het spel van andere kinderen.

Hun impulsiviteit zie je op een speelplek vaak terug doordat ze niet lang met één spelletje bezig zijn. Ze zijn snel al weer afgeleid en gaan dan door naar het volgende spel. Zo kunnen deze kinderen ook gemakkelijk verdwalen of weglopen: wanneer ze buiten de speelplaats iets hebben ontdekt dat hun aandacht trekt, reageren ze daar impulsief op en lopen ze het terrein af.

Deze kinderen en hun begeleiders komen gemakkelijk in een negatieve spiraal terecht. Opvoeders worden boos door wat het kind onbedoeld aanricht, het kind voelt zich onbegrepen en denkt dat hij altijd alles fout doet. Hun gevoel van eigenwaarde is vaak laag.

Op plekken waar ruimte is om te spelen zijn deze kinderen in hun element. Ze kunnen hun energie kwijt zonder dat anderen al te zeer gestoord worden en de negatieve effecten van hun gedrag vallen minder op. Het zijn juist deze kinderen die nieuwe dingen doen, zij het niet altijd zonder gevaar, en andere kinderen inspireren. Zij zijn vaak de eerste die ontdekken dat je wèl op het dak van het huisje kunt of dat je wèl naar de overkant van de sloot kunt komen.

Het kind van het dromerige type heeft vaak minder of minder opvallende beperkingen in zijn of haar spel. Door dromerigheid blijven deze kinderen soms steken in een activiteit maar ook bijvoorbeeld oriëntatieproblemen komen wel voor. Daarnaast kunnen deze kinderen heel creatief zijn.

Verder lezen over deze specifieke doelgroep:

- Op pagina's 52 - 54 vind je inrichtingstips voor deze doelgroep.
- Hoofdstuk 7 behandelt de begeleiding van kinderen met een gedragsstoornis.

Kinderen met een verstandelijke beperking

Wat houdt het in?

Bij kinderen met een verstandelijke beperking verloopt de algehele ontwikkeling vertraagd. De beperking kan variëren van licht tot zeer ernstig. Een aantal kinderen met een zeer ernstige verstandelijke beperking heeft daarnaast ook andere beperkingen, zoals een motorische of visuele handicap of epilepsie. Een verstandelijke beperking kenmerkt zich door zowel een significante beperking van de intelligentie als ook van gedrag en sociale en praktische vaardigheden (Expertisecentrum Verstandelijke Beperking, 2012).

Kinderen met een verstandelijke beperking zijn op een aantal gebieden kwetsbaar. Ze krijgen door hun beperking moeilijk grip op hun omgeving. Ook kunnen ze zich vaak moeilijk uitdrukken en duidelijk maken wat hen bezig houdt. Als ze ouder worden, raken ze zich er geleidelijk van bewust dat ze minder kunnen dan anderen en dat mensen in hun omgeving dit niet goed begrijpen. Hierdoor, en doordat ze gebeurtenissen en informatie moeizaam kunnen verwerken, raken ze sneller van slag.

Om hoeveel kinderen gaat het ongeveer?

Het aantal kinderen met een verstandelijke beperking in Nederland is niet precies bekend, omdat de uitkomsten van onderzoeken onderling nogal verschillen. Dit is het gevolg van het gebruik van verschillende methoden, definities of populaties. Geschat wordt dat het gaat om ongeveer 110.000 tot 120.000 mensen in Nederland (Expertisecentrum Verstandelijke Beperking, 2012).

Wat betekent de beperking voor hun spel?

Het spel van deze kinderen verschilt in wezen niet veel van het spel van gewone kinderen. Wel is duidelijk te zien dat hun spelontwikkeling trager verloopt: zij laten vaak pas op latere leeftijd hetzelfde spel zien. Een kind met een verstandelijke beperking kan bijvoorbeeld met acht jaar spelgedrag vertonen dat past bij een kind van drie. (Jong)volwassenen met een verstandelijke beperking kunnen zich dan ook vaak goed vermaken in een speeltuin.

De kwaliteit van het spel verschilt vaak van het spel van gewone kinderen: uit zichzelf kunnen kinderen met een verstandelijke beperking vaak minder diepgang en variatie in hun spel brengen. Ze blijven soms steken in kort, al dan niet stereotiep spel. Zonder hulp komen maar weinig kinderen tot fantasiespel en samenspel. Andere kinderen vinden het vaak moeilijk om te gaan met kinderen met een ver-

Deze wipkip is lekker ruim,
zo kunnen er ook grotere
kinderen mee spelen.

standelijke beperking. Het is voor hen onbegrijpelijk dat een ouder kind zich zo kinderachtig kan gedragen. Samen spelen met andere kinderen van zijn of haar ontwikkelingsleeftijd is daarom voor kinderen uit deze groep vaak problematisch. Spelbegeleiding door een volwassene in de speeltuin kan deze kinderen helpen aansluiting te vinden en mee te doen. Omdat veel verstandelijk beperkten ook motorische problemen ervaren zullen zij in het algemeen minder vaak van de speelobjecten voor de oudere kinderen gebruik maken, die meestal meer motorische vaardigheden vergen.

Een aantal kinderen met een verstandelijke beperking komt in hun ontwikkeling niet verder dan een bepaalde fase (zie hoofdstuk 2). Ze beleven de wereld vooral lichamelijk, met hun zintuigen. Zij kunnen erg genieten van bijvoorbeeld zand dat door hun vingers glijdt en van lekkere geuren of kleuren op de speelplaats.

Verder lezen over deze specifieke doelgroep:

- De pagina 47 en 53 behandelen inrichtingstips voor deze doelgroep;
- In hoofdstuk 5 vanaf pagina 76 zijn voorbeelden te vinden van speelelementen voor deze doelgroep.
- In hoofdstuk 7 zijn tips opgenomen over hoe je het verblijf van deze kinderen op een natuurspeelplaats veraangenaamt.

Bronvermelding

Boers, Y. en Schotman, F. (2012); Natuurlijk, spelen. Informatie over natuurbeleving bij de doelgroep van de dagbehandeling en ideeën voor gebruik van de 'groene speelplaats'. Lindenhout, Apeldoorn

DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs) (2012); http://www.data.duo.nl/organisatie/open_onderwijsdata/Primair_onderwijs/datasets/Leerlingen/Leerlingen/po_leerlingen4.asp

Expertisecentrum Verstandelijke Beperking (2012); <http://www.verstandelijkbeperkt.nl/>

Klerk, M.M.Y de (2007); Rapportage gehandicapten, Meedoen met beperkingen Sociaal Cultureel Planbureau

Kloosterboer, S.; blog.jmouders.nl <http://blog.jmouders.nl/2011/02/we-hebben-vier-keer-zoveel-rugzak-kinderen-als-in-2003/> (12-12-2011)

Nederlands Jeugd Instituut (2012); <http://www.nji.nl/>

Nederlandse Vereniging voor Autisme (2012); <http://www.autisme.nl/>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2012); Kerncijfers 2007-2012 Rapport OCW42003/1000/08DW2012B007

Trimbos Instituut (2012); <http://www.trimbos.nl/onderwerpen/psychische-gezondheid>

Voor in't Holt, A. e.a. (2006); Enquête 'Slechthorende kinderen in het gemengde SH/ESM onderwijs' Vakgroep Audiologie Siméa

Wijnja, A. (2009); Natuurlijk toegankelijk spelen. Praktische gids voor het inrichten van natuurlijke speelomgevingen voor kinderen met een fysieke beperking, Bureau Fonkel (PDF boek, te downloaden op www.springzaad.nl)

Over spelen

Hoofdstuk 2

In dit hoofdstuk gaan we in op het begrip spelen. Hoeveel beperkingen kinderen ook hebben, alle kinderen kunnen spelen. En dat is maar goed ook, want spelen is van levensbelang voor een gezonde ontwikkeling, ook voor kinderen met een beperking. Door spelen als fenomeen te bestuderen, ontstaan er een paar algemene uitgangspunten waarmee je spelen en daarmee ontwikkeling van kinderen zoveel mogelijk kansen biedt.

WAT IS SPELEN EN WAAROM DOEN KINDEREN HET?

De vraag waarom kinderen spelen impliceert dat kinderen met spelen een bepaald doel voor ogen hebben. Dat is natuurlijk niet echt zo. Spelen heeft niet echt een reden, maar is wel heel belangrijk. Niet voor niets is in het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind spelen als recht opgenomen. Door te spelen ontwikkelen kinderen hun fysieke vermogens, maar ook hun emotionele, sociale en cognitieve vaardigheden. Spelen draagt op die manier in belangrijke mate bij aan hun ontwikkeling. Dit geldt natuurlijk voor kinderen met een beperking net zo goed als voor andere kinderen.

Buitenspelen

Jantje Beton liet onderzoek doen onder kinderen van 6 tot 12 jaar en hun ouders. Kinderen houden van buitenspelen en doen het ook: driekwart speelt meerdere keren per week buiten. Tachtig procent van de kinderen wordt van buitenspelen vrolijk en blij en ruim een derde voelt zich na het buitenspelen sterk en gezond. Ook ouders zijn enthousiast: een overgrote meerderheid vindt buitenspelen gezond en ziet dat zijn kind er vrolijk van wordt (2011, TNS NIPO).

Een definitie van spelen is nog niet zo makkelijk te geven. Spelen is een activiteit waar kinderen - en veel volwassenen - plezier aan beleven: je ziet ze lachen, ontspannen en genieten. Maar soms staat plezier niet direct voorop - een kind kan serieus en gespannen zijn als het iets moeilijks onderneemt en dan blij en trots als iets lukt. Het kind heeft iets nieuws geleerd. Spelen kunnen kinderen samen doen met anderen, in een grote groep of met één of twee vrienden, maar ook in hun eentje. Tijdens hun spel verwerken ze dingen die ze hebben gezien of meegemaakt. Ze bootsen het volwassen leven na, gaan helemaal op in hun fantasie, of juist helemaal 'los' in een wilde achtervolging. Je vervelen hoort er ook bij: vanuit verveling ontstaat een prikkel om zelf initiatief te nemen.

Er zijn verschillende typen spel te onderscheiden. In het ‘Pedagogisch Kader 4-13-jarigen’ (Schreuder e.a., 2011) onderscheidt men:

- rollenspel of fantasiespel
- bewegingsspel
- exploratief spel (ontdekken)
- constructief spel (bouwen)
- creatief spel (uitbeelden)
- regelspel (spellen met regels, zoals een tikspelletje)
- competitie spel

Elk type spel stimuleert weer andere vaardigheden. Sommige spelletjes stimuleren vooral fysieke ontwikkeling (denk bijvoorbeeld aan spierontwikkeling, uithoudingsvermogen, maar ook de grove en fijne motoriek), terwijl samen een hut bouwen bijvoorbeeld ook de sociale en cognitieve ontwikkeling stimuleert (samenwerking, communicatie, een goede constructie bedenken, compromissen sluiten, enz.).

Het type spel verandert naarmate het kind ouder wordt. In het begin staan de zintuigen centraal. Erg jonge kinderen zijn bovendien veel bezig met oefenen, na-doen en herhalen. Naarmate een kind ouder wordt, groeit niet alleen zijn fysieke reikwijdte, maar ook zijn sociale ontwikkeling en zijn vermogen om met nieuwe ideeën te komen, samen met anderen te spelen en zich in een ander in te leven. Daarbij spelen het karakter en de stemming van het kind natuurlijk mee: het ene kind houdt van ingetogen spel, het andere juist van wild, uitbundig spel. In het algemeen zijn er ook verschillen te zien in het type spel van jongens en meisjes.

Jonge kinderen verwonderen zich nog over iets kleins als een bloempje in het gras.

KANSEN VOOR ONTWIKKELING

Op een goede speelplaats is ruimte en gelegenheid voor veel verschillende vormen van spel. Er is ruimte voor allerlei typen kinderen, de ontwikkelingsfasen waarin ze zich bevinden en hun behoeftes, zodat de ontwikkeling van de kinderen op allerlei fronten geprikkeld en gestimuleerd kan worden. Maar wat hebben kinderen precies nodig voor deze spelvormen? Onderstaande aandachtspunten helpen de basis te leggen voor een goede speelplaats.

- Kinderen houden ervan dingen te ontdekken. Een speelplaats biedt daarvoor mogelijkheden als er interessante hoekjes zijn, veel verschillende materialen te gebruiken zijn en niet alles gelijk vanaf de ingang zichtbaar is.
- Spreek alle zintuigen aan. Op een goede speelplaats is dus iets te zien, iets te horen, voelen, ruiken en liefst ook proeven.
- Zorg ervoor dat op de speelplaats mogelijkheden zijn voor kinderen om zelf dingen te maken en te bouwen. Zo wordt hun eigen fantasie geprikkeld.
- Bouw voldoende ruimte in om flink te kunnen bewegen. Op open plekken is overzicht, je kunt de structuur van de plek makkelijk waarnemen. Er is ruimte om met veel kinderen samen of naast elkaar te spelen, veel te bewegen.
- Behalve open ruimte, is het ook belangrijk om juist omsloten ruimtes te hebben. Op beschutte, rustige plekjes van de speelplaats kunnen kinderen zich verstoppen of rust opzoeken.

Zelfs voor jongvolwassenen kan balanceren nog best een uitdaging zijn.

STAPJE VOOR STAPJE

Een goede speelplaats daagt kinderen uit om telkens hun grenzen te verleggen. Op die manier leren ze zich steeds verder te ontwikkelen. Die uitdaging zorgt voor een beetje spanning en die spanning maakt onderdeel uit van het spel. Maar als de uitdaging te groot is, haken kinderen af. Er moet dus een evenwicht zijn tussen het vertrouwde en het onbekende. Ieder kind moet de mogelijkheid krijgen om zijn eigen grens telkens met kleine stapjes te verleggen.

Waar die grens precies ligt, is voor elk kind weer anders. Dat heeft te maken met leeftijd, karakter, beheersing van de spieren, maar ook met beperkingen. Een korte evenwichtsbalk die laag boven de grond hangt kan voor een 'gewoon' kind van 4 jaar een grote uitdaging zijn. Maar voor een kind van acht dat slecht zijn evenwicht kan bewaren, bijvoorbeeld doordat hij maar beperkt gebruik kan maken van zijn armen, kan de uitdaging minstens even groot zijn.

Het is natuurlijk ondoenlijk om met ieder individueel niveau rekening te houden, maar een speelplaats met verschillende uitdagningsniveaus komt een heel eind. Voor kinderen met een beperking is die uitdaging net zo belangrijk als voor andere kinderen. Ook zij hebben er plezier in en ook hun ontwikkeling wordt op die manier gestimuleerd.

Klein maar fijn

Op kleine speelplaatsen is er vaak te weinig ruimte om voor elk type spel, elk type kind en elke leeftijdscategorie een plek te maken. Het is dan beter keuzes te maken, in plaats van te proberen met elke situatie en elke bezoeker rekening te houden. Maak hierin zorgvuldige afwegingen en verlies daarbij je doelgroep niet uit het oog. Zo kan ook een kleine speelplaats veel te bieden hebben.

VARIATIE, VARIATIE, VARIATIE

Het devies luidt dus: variatie, variatie, variatie. Zo gevarieerd als de kinderen met al hun talenten en beperkingen zijn, zo gevarieerd kan ook de speelplaats zijn. En dan kan ook het spel van de kinderen het brede spectrum van soorten spel bereiken en kunnen kinderen zich op alle mogelijke vlakken ontwikkelen.

Bronvermelding

Schreuder, L. e.a. (2011) Pedagogisch kader kindercentra 4 -13 jaar. Reed Business, Amsterdam

TNS NIPO (2011) Buitenspelen, Kwaliteit van de speelomgeving in de eigen buurt. Jantje Beton, www.jantjebeton.nl

Citaat

Jermain (10 jaar):

“Lekker spelen in het zand en dan het liefst met modder, dat vind ik het allerleukst. Lekker spelen, lekker vrij én lekker vies. Ik vind het vlot bij ons in het struinbos in Zoetermeer ook heel leuk. Jammer genoeg kan ik daar door de stapstenen niet bij komen.”

Vrij spel voor
natuur en kinderen

Hoofdstuk 3

In het vorige hoofdstuk eindigden we met de voorwaarden waaraan elke goede speelplek zou moeten voldoen. Variatie was daarbij het toverwoord. En juist natuur biedt variatie in overvloed. Natuurlijke speelplekken bieden dan ook veel kansen voor het vrije spel van kinderen met en zonder beperking. In dit hoofdstuk gaan we daarom wat dieper in op natuurlijke speelplekken.

NATUURLIJKE SPEELPLEKKEN, WAAR ZIJN ZE TE VINDEN?

“We zijn op het veldje, een stukje niemandsland waar het altijd zaterdag of woensdagmiddag is. Op het veldje ben je vrij. We eten om half zes. Toch hebben we zeeën van tijd. Het veldje doet iets met de tijd”(Leufgen en Van Lier, 2007).

Om te beginnen: er is, voor wie er goed op let, nog verrassend veel natuur waar je als kind in mag struinen en spelen. Er zijn nog steeds in steden niet ingevulde plekken, ‘landjes’, al zijn het er minder dan vroeger.

Ideale speelnatuur vormen ook het strand en de strandjes van de uiterwaarden langs rivieren en beken. Ook in bossen en parken wordt vrij spelen op steeds meer plekken toegestaan of gedoogd. Toch zie je hier, zelfs als deze ‘ideale natuurspeelplekken’ op korte loop- of fietsafstand van woonwijken zijn, maar weinig kinderen spelen.

De afgelopen 10 jaar is er daarom heel hard aan gewerkt om kinderen meer in contact met de natuur te brengen. Onder het motto: ‘als kinderen de natuur niet meer ingaan, brengen we de natuur naar de kinderen’ werden schoolterreinen, pleinen rond kinderopvang en naschoolse opvang en speeltuinen vergroend en werden er in veel gemeenten speciale natuurspeelplaatsen aangelegd. Om bestaande bossen en natuurgebieden aantrekkelijker te maken voor kinderen hebben terreinbeherende instanties als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Landschappen natuurlijke speelplekken ingericht, vaak speelbossen of speelnatuur genoemd.

HOE ZIET EEN NATUUR SPEELPLEK ER UIT?

Een natuurspeelplaats is, méér dan de meeste reguliere speelplaatsen, te zien als een speellandschap. Het gehele terrein doet mee; struiken, bosjes, gras, glooiingen, heuvels, regenplassen en bomen. Samen vormen ze één geheel met speelaanleidingen en -uitdagingen. Bomen, struiken en planten vormen niet alleen de entourage van speelnatuur, maar zijn tegelijk het speelmateriaal zelf. In bomen kun je klimmen, tussen de struiken kun je je verstoppen, van bloemen kun je allerlei moois en lekkers maken. Water kun je laten stromen, maar je kunt ook dijkjes bouwen om de loop te verleggen en vanaf een heuveltje kun je in de winter heerlijk glijden en in de zomer lekker rennen of rollen.

Op een strandje langs de Waal spelen kinderen met water, zand, stenen, takjes en wat er aanspoelt.

In plaats van traditionele toestellen vind je op een natuurspeelplaats bijvoorbeeld tunnels van wilgentenen, hutten, waterpompen, stapstenen, klimtouwen, fluistermuren, slingertouwen en ga zo maar door. Soms zijn populaire speeltoestellen wel terug te vinden op natuurspeelplaatsen: schommels, glijbanen, kabelbanen enz. Op sommige natuurspeelplaatsen wordt ook expliciet aandacht besteed aan de vier elementen aarde, water, lucht en vuur.

Ook het onderhoud levert geen afval maar speelmateriaal op; van maaisel en snoeihout maak je hutten, takkenwallen of 'takkensofa's'; geveldde bomen zijn prachtige klauter- en balanceerobjecten. Deze geveldde bomen of bouwsels van gesnoeiende wilgentakken (tipi's, tunnels) zijn ondertussen al op heel wat natuurspeelplaatsen te vinden. Prachtige speelaanleidingen, die weliswaar niet voor de eeuwigheid meegaan, maar dat is helemaal geen probleem. Het materiaal is makkelijk steeds opnieuw te verkrijgen. En kinderen kunnen zelf ook betrokken worden bij het bedenken en maken van zulke speelaanleidingen.

Natuurspeelplaatsen verschillen onderling sterk van karakter. De mate van 'natuurlijkheid' wisselt nog wel eens. Sommige natuurspeelplaatsen zijn omheind, hebben vaste openingstijden en een (groep) beheerder(s). Andere zijn bijvoorbeeld onderdeel van een bos of park en hebben geen toezicht.

VRIJ SPELEN IN EEN NATUURLIJKE OMGEVING IS NIET MEER VANZELFSPREKEND

Vrij spelen in een natuurlijke omgeving was nog niet zo heel lang geleden de gewoonste zaak van de wereld. Tegenwoordig is het iets, en dit geldt voor kinderen met en kinderen zonder beperking, waar we heel bewust aandacht voor moeten vragen. Het is al lang niet meer vanzelfsprekend dat je naar buiten moet om spannende avonturen te beleven, laat staan de natuur in. Thuis komt de hele wereld via internet en TV binnen en gamen is een zeer geliefde vrijetijdsbesteding geworden.

Ook op deze natuur-
speelplaats in het Wen-
tholtpark in Lichten-
voorde vind je water en
zand, hoge bomen om in
te klimmen en verstop-
plekken te over.

Voor contacten met andere kinderen hoef je ook de deur niet meer uit. Je vrienden vind je makkelijk via Hyves of Facebook. Bovendien zie je die ook nog vanzelfsprekend iedere dag op school, de BSO en allerlei speciaal voor kinderen georganiseerde activiteiten.

Dit alles maakt het gewone simpele buitenspelen, met elkaar door de buurt struinen en steeds verder van huis nieuwe werelden ontdekken tot iets zeldzaams. Daarbij helpt het ook al niet dat veel ouders dit soort gedrag niet meer gewoon vinden, maar juist nogal beangstigend. Buiten heb je geen zicht meer op de kinderen en er kan dan van alles met ze gebeuren. Dat klopt natuurlijk ook, het probleem is alleen dat 'van alles' vaak zo negatief geladen is. Vreemd genoeg is die houding van ouders maar zeer zelden gebaseerd op ervaringen uit de eigen kindertijd. Desgevraagd komen altijd de meest enthousiaste verhalen over de eigen jeugd, als mensen zich herinneren hoe ze met andere kinderen of alleen buitenspeelden, hutjes bouwden, vlotjes voeren, boompje klommen. Dit is o.a. mooi verwoord in het artikel 'Terug naar de buitenlol' (NRC Weekend, 2012).

WAAR IS HET EIGENLIJK VOOR NODIG, SPELEN IN DE NATUUR?

Je kunt je natuurlijk afvragen of het eigenlijk erg is als kinderen niet vaak meer in de natuur komen en niet meer in de echte wereld maar in de virtuele wereld hun avonturen beleven. Wat missen ze?

Zintuiglijke ontwikkeling

In deze publicatie gaat het regelmatig over zintuigen en hoe belangrijk het is dat ze allemaal ingezet worden om de wereld schil voor schil te leren kennen en je plaats in deze wereld te leren vinden. Het ligt voor de hand dat zintuigen die niet vaak gebruikt worden minder goed werken. Denk bijvoorbeeld aan twee kinderen die door een bos lopen. Het ene kind hoort niks, niet omdat het doof of slechthorend is;

“Tabee, als ik terug ben van mijn wereldreis vertel ik jullie misschien wel wat ik allemaal heb meegemaakt.”

hij herkent de geluiden alleen niet en neemt ze dus niet waar. De ander hoort allemaal verschillende vogels zingen en geniet van de spannende bosgeluiden.

Motorische vaardigheden

Its vergelijkbaars geldt voor de motorische vaardigheden. We zien dat kinderen zich onhandiger bewegen in de ‘echte wereld’, ook al doordat ze door het vele zitten gemiddeld dikker zijn dan voorgaande generaties.

Het fijne van spelen c.q. bewegen in een natuurlijke omgeving - in vergelijking met een gestandaardiseerde speelplaats of gymzaal - is dat ook de grove motoriek spelenderwijs veelzijdiger geoefend kan worden. Balanceren over een liggende boomstam die hier een uitsteeksel heeft en daar juist wat glad geworden is, vereist een veel zorgvuldiger beheersing van je spieren dan een rechte evenwichtsbalk.

Tot rust komen

Kinderen beseffen al vroeg dat ze in de natuur rustiger worden, bijvoorbeeld omdat er altijd wel plekjes zijn waar ze zich even kunnen terugtrekken.

Dat is een belangrijke ontdekking voor alle kinderen, maar zeker voor kinderen met impulsief/druk gedrag. Spelen op een natuurspeelplaats is voor deze kinderen vaak om meerdere redenen een verademing. Hier mag meer, kan meer en daardoor worden ze minder gestoord in hun spel. Hier kunnen ze hun energie kwijt, kunnen ze experimenteren en hun grenzen verleggen. Spelen op een natuurspeelplaats kan daardoor hun zelfvertrouwen en hun gevoel van eigenwaarde vergroten.

Voor voorzichtige, teruggetrokken kinderen met een grote behoefte aan veiligheid is de buitenwereld niet vanzelfsprekend plezierig en veilig. Dat geldt ook voor een natuurspeelplaats: er valt veel te ontdekken, er is veel onverwacht, onvoorspelbaar. Dat kan lekker spannend zijn, maar sommige kinderen kunnen dit ook als bedreigend en onveilig ervaren. Je hebt niet overal overzicht en controle over.

Bij een heuvel om op te klimmen kan zo’n kind denken: ‘Maar kan ik er dan wel weer vanaf?’ Bij struiken met besjes die je mag eten: ‘Mooi niet, stel dat er giftige spinnen in zitten die je bijten. Of dat er stekeltjes aan zitten die ik niet kan zien.’ ‘Is dat touw over de beek naar de overkant wel sterk genoeg?’ En: ‘Waar kom ik uit als ik dat pad volg door die bosjes, verdwaal ik dan niet?’ Of: ‘Staan ze me straks aan de andere kant op te wachten? Lachen ze me niet uit als ik niet over die wiebelbrug durf te lopen?’

Als ze eenmaal bekend zijn met de plek en de spelmogelijkheden, kunnen ook deze kinderen baat hebben bij het spelen op een natuurspeelplaats. Er zijn veilige hoekjes waar ze zich kunnen terugtrekken als ze teveel prikkels krijgen.

Ze kunnen er in hun eentje bezig zijn, bijvoorbeeld met het verzamelen van steentjes of bladeren of het ongestoord observeren van kleine beestjes. Of ze kunnen er veilig gewoon zitten kijken, en soms de kunst afkijken, voordat ze zelf iets gaan ondernemen.

Zo, da's pas echt apenkooien...

Leren omgaan met risico's

In een natuurlijke omgeving is er veel meer reden om alert te zijn. De boomstam waar je gisteren nog gemakkelijk overheen kon lopen kan na een regenbui heel wat gladder zijn geworden. De stenen in het water zijn door andere kinderen verplaatst. Je moet nu veel grotere stappen nemen. Er zijn in een natuurlijke speelomgeving veel meer mogelijkheden om in je eigen tempo je grenzen te verleggen. Je leert er risico's inschatten, een heel belangrijke vaardigheid. Kinderen worden er zelfverzekerder van, komen beter in hun vel te zitten. Dat geldt voor alle kinderen, al zijn voor ieder kind de stapjes hierin anders (Lier, M. van en W. Leufgen, 2010).

Spelen in de natuur stimuleert creativiteit

Uit onderzoek blijkt dat kinderen in een natuurlijke speelomgeving meer creatieve spelvormen laten zien dan als ze in een binnenomgeving spelen (Van den Berg, A.R. Koenis, en M. Berg, 2007). Dat is niet verbazingwekkend, want in de natuur is van alles te vinden dat de creativiteit stimuleert. Je kunt er bijvoorbeeld hutten bouwen, spelen met water en zand, materiaal verzamelen om iets moois te maken. Spelen met water en zand, letterlijk 'lekker aanmodderen', is zo ongeveer het symbool voor de start van elk creatief proces.

Op een natuurlijke speelplek vind je overal los materiaal waar je van alles van kunt maken en wat van alles voor kan stellen. Het doet een beroep op de kinderlijke fantasie en geeft mogelijkheden een eigen wereld te scheppen en te veranderen. 'Het wilde, spontane, creatieve van de natuur vindt zijn weerklink in het wilde, spontane en creatieve van kinderen.' (Both in Leufgen en Van Lier, 2007).

De natuur beter leren kennen

Voor kinderen is natuur vooral 'doe-natuur', maar tegelijkertijd ligt het voor de hand dat ze al spelend de natuur in al haar facetten op heel ongedwongen wijze beter leren kennen. Denk bijvoorbeeld aan de geuren en kleuren van bomen en struiken tijdens het huttenbouwen, het grappige uiterlijk en gedrag van bodemdier-tjes als je dood hout verplaatst, het perspectief van een vogel als je zelf in een boom geklommen bent en vanaf een stevige tak naar beneden kijkt. Veel volwassenen

Hier kun je rustig zitten zonder je te vervelen; binnen je blikveld kun je van alles zien gebeuren.

beseffen dat door deze spontane natuurbelevissen hun verbondenheid met de natuur begonnen is. Die verbondenheid kan vaak een leven lang aanhouden en tot veel plezierige momenten leiden, of zelfs tot werk en hobby's die veel levensplezier opleveren.

SPLEN IN DE NATUUR: BELANGRIJK VOOR EEN GEZONDE ONTWIKKELING

Spelen in de natuur is goed voor kinderen. Als vanzelf oefenen kinderen hier, meer dan op andere speelplaatsen, hun zintuigen en motorische vaardigheden. Vrij spel stimuleert de ontwikkeling van hun creativiteit en omdat natuur elke dag anders is, bieden natuurlijke speelplekken telkens nieuwe uitdagingen. Buiten spelen biedt kinderen de ruimte, zowel letterlijk als in de emotionele zin van het woord. Op een natuurlijke speelplek komen kinderen daarom tot rust, ook kinderen met bijzonder gedrag, hoewel ze daar soms wat hulp bij nodig hebben.

Voor een gezonde ontwikkeling van kinderen is het heel belangrijk dat ze zich door het vrije spel in de natuur verbonden kunnen voelen met plekken die zowel vertrouwd zijn als vreemd, waar ze hun eigen plek kunnen zoeken, vinden en maken. "Als de mens het contact met deze natuur kwijtraakt, raakt hij los van de grondslagen van zijn menselijk bestaan" (Ter Horst, in Leufgen en Van Lier, 2007).

Bronvermelding

Berg, A.E. van den; Koenis, R.; Berg, M.M.H.E. (2007); Spelen in het groen: effecten van een bezoek aan een natuurspeeltuin op het speelgedrag, de lichamelijke activiteit, de concentratie en de stemming van kinderen. Wageningen: Alterra-rapport 1600

Leufgen, W. en M. van Lier (2007); Vrij spel voor natuur en kinderen. Jan van Arkel, Utrecht:
 - p. 14, citaat van Nico Vermeulen, Grasduinen, 1991
 - hoofdstuk 4: Leven met natuur – Leren over natuur, p. 151 (auteur Kees Both)
 - in hoofdstuk 4 citeert Kees Both Wim ter Horst, p. 61

Lier, M. van en W. Leufgen (2010); Geen leven zonder risico's, Stichting Oase, Den Hoorn.

NRC Weekend, 18/19 augustus 2012, zie www.springzaad.nl

Citaat

Moeder van Ferinho (10 jaar):

“Ferinho speelt heel graag buiten. Hij is dol op water en zand. Aan zee zit hij het liefst op het strand in een kuil met water. Hij zit dan lekker vanuit zijn ‘bad’ naar het strand, de mensen en de zee te kijken. Maar water is niet zonder gevaar. Ferinho kan niet zwemmen, dus het is altijd oppassen geblazen.”

Ferinho heeft een verstandelijke beperking en autisme. Hij kan niet praten.

“Ik ben nu ook niet meer zo vaak boos als vroeger.”

Begin augustus 2012 ligt ‘t 4-seizoenenpleintje in Apeldoorn er kleurrijk bij. De natuurspeelplaats van de Springplank is pas een week of zes geopend, maar een bonte pracht van gele, paarse, rode en witte bloemen straalt je tegemoet. Bij de Springplank worden kinderen met gedragsstoornissen behandeld. Er zijn kinderen met ernstige ADHD, autisme, met een hechtingsstoornis of kinderen die erg angstig zijn. Dion van 8 oogst er nu met voldoening zijn allereerste zelfgekweekte aardbei.

Orthopedagoog en klinisch psycholoog Ilse Vonder was nauw bij het proces betrokken. “Het oude tegelplein was één grote, kale vlakte. Je zag de kinderen weinig gevarieerd spelen”, vertelt ze. “Deze kinderen hebben grote behoefte aan rust en veiligheid. Een eigen plekje is dan heel prettig en op een natuurspeelplaats kun je dat creëren. Bovendien straalt een natuurlijke omgeving rust uit, maar daagt hij je ook uit om dingen te ontdekken.”

Weloverwogen ontwerp

In 2011 werd groen licht gegeven om het tegelplein aan te pakken en konden Ilse Vonder en teamleidster Karen Durkstra aan de slag. Voor het ontwerp werd Groen Atelier Anneke Rodenburg ingeschakeld en mochten de kinderen meedenken. Samantha (13 jaar) vertelt: “Ik wilde een klimhuis en verder nog van alles.” Ook Dion heeft meegetekend. Hij wilde graag een crossbaan met heuveltjes, een hut van takken en een fonteintje.

Ontwerpster Anneke Rodenburg: “De uitdaging was in dit geval om een natuur-speelplek te ontwerpen waar al deze bijzondere kinderen mee uit de voeten konden, maar ook de volwassenen mee konden werken. Ik heb ervoor gekozen om een aantal delen van de speelplek zo te ontwerpen dat ze gemakkelijk met een touw of lint afsluitbaar zijn. Zo kan er dan door enkele kinderen of een kleine groep kinderen ongestoord gespeeld worden.” Daarnaast waren zinnenprikkelende ervaringen een belangrijke leidraad voor het ontwerp: horen, zien, proeven, ruiken en voelen.

“Kijk eens!”

De natuurspeelplaats werd aangelegd door De Tuinen van Geerdink en ‘t 4-seizoenpleintje gedoopt. Op 21 juni 2012 werd de opening gevierd. De eerste ervaringen zijn vrijwel uitsluitend positief. Begeleiders zien veranderingen in het gedrag van de kinderen en de kinderen zelf zien er heel blij mee.

Een succes is het nieuwe klimrek van takken, touwen en stammen. Iris (6) had het al vóór de opening ontdekt en haar begeleidsters zagen dat ze er langzamerhand in ging spelen. Voor haar was dat heel bijzonder. “Iris is een meisje dat sterk in haar eigen fantasiewereld leeft. Sinds ze op de natuurspeelplaats speelt, merken we dat ze meer in het ‘hier en nu’ is. We hebben de indruk dat dat komt doordat ze hier zo veel met sensopathisch materiaal kan spelen, water, modder, zand, en dat ze veel ervaringen opdoet, bijvoorbeeld van de bult afrollen. Dan roept ze soms: “Kijk eens!” Ze betreft anderen erbij en dat deed ze tot nu toe nooit”, aldus begeleidster Renate de Haan.

Wel twaalf kinderen hadden gezegd dat ze graag een moestuintje wilden, waaronder Dion. Hij is erg trots op ‘zijn’ moestuin met zonnebloemen, aardbeien en tomatenplanten. De meeste aardbeien zijn nog niet rijp en hij let er op dat er nog niemand

van eet. Terwijl we staan te kijken ontdekt hij echter een rode aardbei. Die wordt ter plekke verorberd. Hij weet nog niet van alle planten de namen, maar Ilse Vonder leert hem hoe je de blaadjes van de kruiden kunt kneuzen, zodat je ze kunt ruiken. “Dit kruid hoort op de pizza”, stelt Dion vakkundig vast. Hij en Ilse spreken af dat ze hem een recept geeft voor pesto, zodat ze dat diezelfde avond nog kunnen eten bij de pasta.

Shampoo

René Eenhoorn is begeleider in het huis waar Dion en Samantha wonen. “De speelplek heeft mijn werk veranderd. We zijn nu meer buiten dan vroeger. Hij kan de computer echt niet vervangen, maar het is wel een goede tweede”, vertelt hij. “Een tijdje terug hadden we hier een meisje dat wekelijks flessen shampoo verbruikte. Ze vond het een fijn gevoel om het tussen haar vingers door te laten stromen. Na de aanleg van de waterspeelplaats had ze dat niet meer nodig, ze gebruikt nu modder. Ze vond het zo heerlijk dat ze bijna kopje onder ging.”

Na een paar weken constateren Renate de Haan en haar collega Jettie Salomons dat ook de peuters met een stoornis in het autistische spectrum langzaam wennen aan de nieuwe situatie. In het ontwerp is een rondgaand, betegeld pad opgenomen waarover de kinderen nog altijd kunnen fietsen en skelteren, net als vroeger op het tegelplein. Maar er zitten wel reliëf en patronen in de bestrating. Sven van 3 is één van de kinderen die aanvankelijk ook in de nieuwe speeltuin alleen maar rondjes wilde fietsen. Toch merken de begeleiders dat de nieuwe speelplek hem uitnodigt om andere dingen te gaan doen.

“We zien dat hij een ontwikkeling doormaakt. De patronen in de tegels, daar fietst hij omheen. Maar als hij heuvelop gaat moet hij afstappen en duwen. Het is echt

bijzonder dat hij zelf zo'n oplossing bedenkt. Na een poosje wilde hij met laarsjes aan op de fiets en weer later kregen we hem zo ver dat hij naast de kinderen ging staan die met de waterpomp en de plas speelden. En nu speelt hij zelfs een beetje met het water; hij duwt bootjes over de plas", aldus Salomons. Ook het voorbeeld van andere kinderen hielp daarbij. Vooral rondom de waterpomp merken de begeleiders dat kinderen meer samen spelen.

Fantasie

De nieuwe speelplaats heeft wel wat opstartproblemen. "Het is de bedoeling dat de natuurspeelplaats niet alleen voor ontspanning gebruikt wordt, maar ook wordt ingezet in de behandeling", legt Ilse Vonder uit. "Wat je binnen doet kan vaak ook buiten, maar dat is voor veel begeleiders nog wel even wennen. Dat is een ontdekkingsstocht die we samen met behandelaars en kinderen aangaan."

Jettie Salomons: "Er waren wat nieuwe kinderen die in eerste instantie teleurgesteld reageerden toen ze de speelplaats zagen. Deze plek doet een beroep op de fantasie van de kinderen en die moet even op gang komen."

De speelplaats is, hoewel er nadrukkelijk rekening gehouden is met deze wens, toch minder overzichtelijk dan vroeger. "Soms komt één van de kinderen huilend naar me toe", vertelt Renate de Haan, "en dan heb ik niet gezien wat er gebeurd is. Maar het zijn eigenlijk nooit onoverkomelijke dingen. Wel gebeuren er iets vaker kleine ongelukken, maar inmiddels hebben de kinderen de speelplek een stuk beter leren kennen. Bovendien leren ze ervan."

De hut

De relatieve onoverzichtelijkheid is een gevolg van de wens om structuur en verschillende plekje op de speelplaats te creëren. Achterin de speelplaats, in een hoekje tussen de gebouwen, is bijvoorbeeld een rustig hutje gemaakt van wilgentenen. Achter de waterspeelplek is een amfitheater aangelegd, dat is gescheiden van de waterplas door middel van een gevlochten heg, en zo zijn er meer 'afzonderingshoekjes'.

Zowel Dion als Samantha geven aan dat de wilgentenen hut achterin hun favoriete plek is. "Hier bij de waterpomp is het druk en gillen de kinderen. Maar achterin is het rustig", vertelt Samantha. Ook Dion geniet het meest van die plek. "Vroeger, als ik boos was, dan ging ik altijd in de blauwe kamer zitten. Dat is een kamer die helemaal blauw is en hele zachte muren heeft. Nu ga ik naar die hut daar achterin. Trouwens, ik ben nu ook niet meer zo vaak boos als vroeger."

Het speellandschap

In het vorige hoofdstuk is duidelijk geworden dat op een natuurspeelplaats het hele terrein meespeelt. Het is een speel-landschap. De manier waarop dit speellandschap is opgebouwd en ingedeeld, met daarbij de paden, het reliëf en de beplanting, is voor de totale speelwaarde van het terrein net zo belangrijk als de speelelementen die er in staan. Voor kinderen met een beperking is die indeling nog extra van belang, omdat het voor hen precies het verschil kan betekenen tussen zich op hun gemak voelen of niet. In dit hoofdstuk komen daarom aandachtspunten aan bod die belangrijk zijn bij de inrichting van de natuurspeelplaats, die niet direct betrekking hebben op een speelelement.

ORIËNTATIE

Een natuurspeelplaats is niet compleet zonder heuvels, struiken en bomen. Allemaal onderdelen die je het zicht ontnemen. Dat maakt het lekker spannend en maakt ontdekkingen mogelijk. Toch is het fijn om af en toe te weten waar je bent, bijvoorbeeld ten opzichte van de uitgang, ten opzichte van je ouders of ten opzichte van de andere kinderen. Voor kinderen met een visuele beperking is het vaak moeilijk om zich te oriënteren en voor onzekere en angstige kinderen is het erg belangrijk om zich te kunnen oriënteren, net als voor kinderen met een verstandelijke beperking. Een speelplaats is gebaat bij een goede balans tussen ontdekkingsmogelijkheden enerzijds, en oriëntatiemogelijkheden anderzijds.

Zichtlijnen en markante punten

Zichtlijnen bepalen wat je kunt zien vanaf een bepaald punt. Je hebt als het ware even een doorkijkje. Zelfs een bosrijke omgeving kan met behulp van enkele zichtlijnen veel overzichtelijker worden. Kinderen die gauw angstig zijn vinden het vaak geruststellend om af en toe op plekken te zijn waar ze zich gemakkelijk kunnen oriënteren. Dit kan bijvoorbeeld door vanaf verschillende punten zichtlijnen te creëren naar een markant punt in de speeltuin, zoals een totempaal, een grote kei of de centrale zitplaats waar de volwassenen zijn. Ook open plekken her en der helpen daarbij.

Kleuren als code

Kinderen met een visuele beperking zien vaak nog wel heldere contrasten. Een helder gekleurd object kunnen zij nog lang onderscheiden van de omgeving. Helder geel doet het in de buitenruimte als kleur erg goed: het steekt goed af tegen het groen. Als belangrijke objecten, een bank, een entree van een huisje, een startpaal van een klimtraject helder geel zijn, zijn ze beter vindbaar voor deze groep kinderen. Als dezelfde accentkleur terugkomt op strategische plaatsen kan het als een verbindend element in de tuin werken. De kleur wordt dan een soort code, het betekent 'hier is iets belangrijks, iets leuks, kom hier maar naar toe'. We noemen

Alles kunnen zien

Volwassen begeleiders vinden het vaak prettig om de hele speelplaats te kunnen overzien. Zeker als mensen verantwoordelijk zijn voor extra kwetsbare kinderen is daar behoefte aan. Hoe ouder en zelfstandiger kinderen worden, hoe belangrijker het echter voor hen is om (in elk geval af en toe) uit het zicht van volwassenen te kunnen zijn. Bij het ontwerpen van een natuurspeelplaats is het dus belangrijk om beide waarden, zowel de veiligheid als de zelfstandigheid van de kinderen, tegen elkaar af te wegen en er een goede balans tussen te vinden. Het loslaten van controle en overzicht is voor veel begeleiders vaak wel even moeilijk. Vaak zijn er echter ook tussenoplossingen mogelijk zoals halfhoge of golvende muurtjes, hagen en struiken. Je kunt de hoogte zodanig kiezen dat volwassenen er (af en toe) nog overheen kunnen kijken, maar kleine kinderen niet.

dit ook wel het 'coderen' van een plek. Ook voor kinderen met een verstandelijke beperking kan zo'n code handig zijn. Bovendien draagt een dergelijke kleurcode bij aan de structuur van de speelplaats.

Voor de zichtbaarheid van de paden kun je ook werken met een pad in een kleur die contrasteert met de omgeving. Sommige halfverhardingen zijn bijvoorbeeld verkrijgbaar in een mooie natuurlijke zandgele kleur, maar ook een lichte tegel met een donkere begroeiing ernaast werkt goed.

Er zijn ook planten, struiken en bomen die in elk geval in bepaalde perioden van het jaar felle kleuren hebben. Bijvoorbeeld het felle geel van een forsythia in het voorjaar, een veld met paardenbloemen, of de stam van een witte papierberk die afsteekt tegen donkere struiken. Je kunt de kinderen ook helpen zich daarop te oriënteren door ze samen te ontdekken.

Gidslijnen

Kinderen die minder goed kunnen zien 'kijken' veel met hun handen, voeten of hulpstok. Ze kunnen overgangen in ondergronden voelen als deze genoeg van elkaar verschillen. Voelbare lijnen, zoals randen of een contrast in ondergrond, werken dan als gidslijnen, waardoor ze het pad kunnen volgen. Denk aan de rand van het pad en het grasveld ernaast. Kinderen met een hulpstok kunnen deze verschillen met de stok voelen en als gidslijn gebruiken. Ook lijnen op handhoogte kunnen werken als gidslijnen: een haagje bijvoorbeeld, een rijtje struiken, een hek of een op handhoogte gespannen dik touw.

Dergelijke elementen hebben als bijkomend voordeel dat begeleiders ze kunnen gebruiken om aan te geven waar kinderen wel en niet mogen komen. 'Niet achter die heg' of 'tot aan dat muurtje' is een duidelijke aanwijzing.

Geluiden inzetten ter oriëntatie

Tot slot is geluid een heel belangrijk element om je mee te oriënteren als je minder tot niets ziet. Als je erop let zijn er in een natuurspeeltuin allerlei geluiden: het geluid van stromend water van de pomp of de beek, het knappen of knisperen van het houtvuur, het gekraak van takken in de struinstruiken. Hier kun je ook bewust gebruik van maken. Sommige bomen ruisen extra hard in de wind, zoals populieren. Bij tuinen voor visueel beperkte kinderen is er altijd iets wat een eigen geluid

Een klein randje bij de grond kan kinderen met een hulpstok helpen om op het pad te blijven.

heeft, bijvoorbeeld een waterbronnnetje, om dingen te markeren. Door bewegende speelelementen, zoals bijvoorbeeld een schommel, te voorzien van een klein belletje, help je hen ook weer een stapje verder.

Leren oriënteren

Veel mensen die visueel beperkt zijn, oriënteren zich in het dagelijks leven onder andere op de weerkaatsing van geluiden op omringende gebouwen. Als ze in een groot park of natuurgebied zijn valt die weerkaatsing grotendeels weg. Kinderen die niet gewend zijn om in de natuur te komen, zullen dus in het begin een beetje geholpen moeten worden om zich op andere geluiden te oriënteren. Een volwassene die het kind begeleidt kan bijvoorbeeld eerst samen met het kind de speelplek verkennen en daarbij o.a. aandacht besteden aan de geluiden.

Bewegwijzering

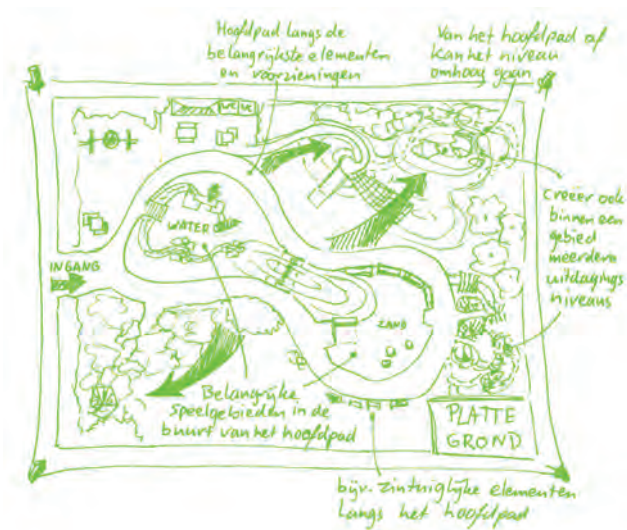
Afhankelijk van de grootte van de speelplaats kan het nuttig zijn om bewegwijzering aan te brengen. Houd dit eenvoudig. Maak bijvoorbeeld gebruik van opvallend gekleurde pijlen en pictogrammen. Zo help je kinderen om gemakkelijk het toilet, het terras of theehuisje of de in- en uitgang te vinden.

BEREIKBAARHEID

Om ergens te kunnen spelen, moet je er kunnen komen. Vooral voor kinderen met een loopbeperking is bereikbaarheid een belangrijk aandachtspunt. Niet alleen de bereikbaarheid van de ingang, maar ook de bereikbaarheid van de verschillende elementen op de speelplek is van belang.

Pictogrammen

Om te communiceren met kinderen met een verstandelijke beperking, ASS en/of spraak- en taalproblemen wordt vaak gebruik gemaakt van pictogrammen (picto's). Pictogrammen kun je downloaden op bijvoorbeeld www.pictoselector.eu.

Hoofdpad

Elk terrein heeft een aantal 'eyecatchers', elementen die het terrein karakter geven en de belangrijkste trekkers zijn. Daar wil je graag naar toe, het liefst ook mee spelen, of op zijn minst bij in de buurt zijn. Daarnaast heeft een terrein vaak een aantal algemene voorzieningen, zoals een toilet, een vuurplaats of een amfitheater. Dit zijn plekken waar iedereen moet kunnen komen.

Als ervoor wordt gezorgd dat alle bezoekers van het speelterrein bij de belangrijkste elementen en voorzieningen kunnen komen, open je het terrein voor hen. Niet alleen voor de kinderen, maar ook voor mensen met rollators, wandelstok of kinderwagens die graag meegenieten van het spel van de kinderen.

Zorg dus voor een algemeen toegankelijke route over het terrein, een hoofdpad, dat langs de belangrijkste elementen en voorzieningen leidt. De belangrijkste speelgebieden situeer je langs dit hoofdpad. Vanaf het hoofdpad gaan vervolgens speelpaden verder het gebied in.

Het hoofdpad kan ook als speelaanleiding ingezet worden. Voor veel rolstoelers is rijden ook spelen. Je kunt het pad als speelelement accentueren met bijvoorbeeld wilgentenen tunnels, grappige bochten, patronen, enz. Houd het echter wel toegankelijk.

Belangrijkste aanbevelingen:

- Het hoofdpad gaat langs de belangrijkste elementen en voorzieningen
- Deze hoofdroute is algemeen toegankelijk, afgestemd op volwassenen in een rolstoel; denk hierbij vooral aan ondergrond, breedte en helling. Exacte maten en eigenschappen hiervan vind je in het Wenkenblad van de NUSO en de Speel-tuinbende (www.speeltuinbende.nl).
- Het pad loopt bij voorkeur rond, zodanig dat je - zonder je te hoeven omdraaien - uiteindelijk weer bij het beginpunt uitkomt.
- Het hoofdpad is een geleidelijk voor visueel beperkten. De geleiding kan geaccentueerd worden door felle kleuren of geluiden, een extra voelbare gidslijn in of naast het pad zijn (zie o.a. pagina 47 en 48)

Een tunnel van wilgentenen is over het hoofdpad heen gebogen op Moby Dick in Beverwijk. Hij is zo hoog dat ook volwassenen er makkelijker doorheen kunnen.

- Het pad kruist geen 'uitloopgebieden' van toestellen. Een uitloopgebied van een toestel is bijvoorbeeld de omgeving van een schommel, of de uitgang van een tunnel.

Speel- en struipaadjes

Naast een hoofdpad zijn er vaak ook allerlei andere paden, bijvoorbeeld struipaadjes door het bos of paden waarover je kunt balanceren. Sommige van die paadjes ontstaan vanzelf, doordat de grond wordt platgelopen door kinderen die er spelen. Andere zijn aangelegd omdat ze naar een andere plek op de speelplaats leiden. Zulke 'speelpaden' kunnen er heel anders uitzien dan het hoofdpad. Ze zijn afgestemd op wie er gebruik van maken. Niet al deze paden hoeven geschikt te worden gemaakt voor rolstoelers en/of visueel beperkten. Soms is het pad een spelement op zich; denk aan een pad met een steile helling, door een tunnel of langs een 'afgrond'. Of het is een blotevoetenpad, met allemaal verschillende materialen. Niet alle kinderen zullen van dit pad gebruik kunnen maken, maar als er voldoende alternatieven zijn is dat geen probleem (zie ook kader op pagina 75).

Een pad met een helling

Hellende paden kunnen zowel als een gewone verbindingsweg, een uitdagende ervaring of als een obstakel worden ervaren. Dat is afhankelijk van de steilheid van de helling, het type ondergrond en de mogelijkheden van het kind. De mogelijkheden van kinderen in het nemen van de helling zal sterk verschillen: waar het ene kind moeite heeft met een helling van 1:15, trotseert een ander zelfs een skateramp. Voor hellende paden die geen doorgaand pad zijn, kun je hier dus een eigen afweging in maken.

Kinderen met een beperking zijn ermee geholpen als er naast een lang hellend pad af en toe een rust/passeerpunt is.

Belangrijkste aanbevelingen voor een hellend pad:

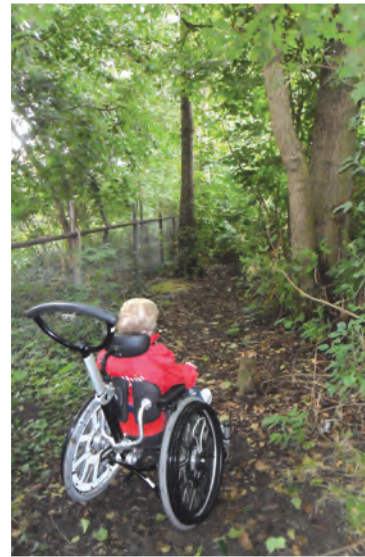
- Er zijn geen uitsteeksels en andere obstakels op de route: bij het naar beneden gaan kunnen alle kinderen, maar in grotere mate kinderen met enige disbalans, daar eenvoudig over struikelen.
- Er is een aanvullende ondersteuning d.m.v. een reling naarmate het pad steiler loopt. Denk ook aan de mogelijkheid een dubbele reling te plaatsen; één op 'loophoogte' en één op 'rolstoelhoogte'.
- Als het problematisch is ter hoogte van de helling van het pad af te rijden (open hellingbaan, langs water of zand, etc.), is er een afrijd beveiliging.
- Er is een uitrijdmogelijkheid onderaan, die in verhouding staat tot de aard/steilheid van de helling.

Materiaalgebruik

Van wat voor materiaal kan een hoofdpad worden gemaakt? Een pad voor kinderen met een beperking betekent niet automatisch dat er vele vierkante meters asfalt of beton op het speelterrein aangebracht moeten worden. Naast asfalt voldoen bijvoorbeeld alle typen vlakke bestrating (van tegels, klinkers, granieten blokjes e.d.) maar ook enkele typen halfverharding. Dit type verharding wordt ook vaak

Tip

Voor wie meer concrete gegevens zoekt, bijvoorbeeld over geschikte verhardingsmaterialen, hellingshoeken of maten, kan het gratis PDF boek voor ontwerpers 'Natuurlijk toegankelijk spelen' downloaden op www.springzaad.nl (publicaties).

Zou hij het proberen?

Afdalen

Sommige kinderen wegen samen met hun rolstoel 200 kg. Dat maakt dalende rolstoelers erg onstabiel en moeilijk te remmen. Kinderen met een actief rolstoel hebben alleen hun handen aan de wielen waarmee ze kunnen afremmen. “Het hangt er dus van af hoe het er onderaan uitziet”, volgens een jonge rolstoelster... Het is daarom belangrijk om onderaan een uitrijmogelijkheid te creëren, en om een eventuele bocht zo flauw mogelijk te maken. Ook obstakels onderaan zijn niet wenselijk.

Steile hellingen zijn ook voor kinderen met een looprek lastig. Gaat het kind de helling op, dan blokkeert het looprek vanzelf als het kind achteruit dreigt te glijden. Bij het naar beneden gaan gebeurt dit niet. Dat maakt hellingen naar beneden voor deze kinderen lastig en soms zelfs gevaarlijk.

Dit type klinker is enigszins waterdoorlatend.

gebruikt voor paden in parken en wandelgebieden. Vooral typen die ook na regen een stevige laag blijven vormen, zoals bijv. lava en grauwacke zijn geschikt. Halfverharding past goed in een natuurlijke omgeving, omdat het ook een natuurlijk materiaal betreft. In sommige gebieden kun je zelfs toegankelijke paadjes maken van aangestampte grond. ‘Los’ materiaal, zoals bijvoorbeeld grind of zand, is niet geschikt, omdat je daar niet makkelijk doorheen komt met wielen.

SLIM INRICHTEN

Structuur

Een gestructureerde ruimte biedt rust. Dit geldt voor iedereen, maar kinderen met een stoornis in het autistische spectrum hebben hier nog meer baat bij dan anderen. Een duidelijke structuur zorgt ervoor dat zij zich sneller op hun gemak voelen. De structuur van een speelplaats wordt beïnvloed door paden, zichtlijnen en markante punten, maar ook door de plaats van speelelementen of speelzones ten opzichte van elkaar en de overgangen daartussen. Door verschillende speelzones in te richten met elk hun eigen functie schep je een structuur die door autistische kinderen erg gewaardeerd wordt. In het terrein kun je overgangen tussen speelzones op heel verschillende manieren vormgeven. Denk aan een gewone haag, maar ook bijvoorbeeld een haag van bloeiende struiken of gevlochten wilgen, een takkenril of een stapelmuur van stenen en planten. Daarnaast kunnen hier weer verschillende openingen en doorkijkjes in gemaakt worden of zelfs een diervorm in gesnoeid worden. Snoei eens een haag met golven, of maak er een slang of een fantasiedier van. Maak een golvende muur, zorg door middel van korte buizen voor een doorkijkje of een raampje, stapel grappige voorwerpen mee in de muur. Zorg vooral dat zichtlijnen ook blijven bestaan naarmate een speelplek ouder wordt en struiken en bomen hoger worden. Snoei zodanig dat speelelementen zichtbaar blijven onder bomen door en onderhoud doorkijkjes over struiken of door hagen.

Wild en rustig spel gescheiden

Veel kinderen hebben behoefte aan plekken om zich af te zonderen. Voor kinderen met een stoornis in het autistisch spectrum is dit heel belangrijk. Maar ook kinderen met ADHD vinden het prettig om af en toe op plekken te zijn waar ze weinig

Een mooi patroon in de bestrating kan ook veel doen.

prikkels krijgen. Ook auditief, visueel en verstandelijk beperkte kinderen vinden afzondering af en toe prettig, omdat contact met andere kinderen door hun beperking moeite kost en niet altijd prettig verloopt. En uiteindelijk zijn alle kinderen wel eens in een bui waarin ze geen zin hebben in (veel) gezelschap. Door een paar rustige hoekjes te creëren op de speelplaats kom je aan die behoefte tegemoet. Zorg dat er, uit de looproute en niet al te dicht bij druk bezochte speelelementen zoals een waterpomp, wat rustige hoekjes zijn, bijvoorbeeld een hutje, een plekje afgeschermd met een haag, of achter een heuvel. Deze plekken zijn goed te combineren met rustig spel, bijvoorbeeld een insectenmuur waar kinderen rustig vlinders, bijen en mooie steentjes kunnen bekijken, of een moestuintje. Je kunt er ook voor zorgen dat deze hoekjes tijdelijk afgesloten kunnen worden.

Inrichten naar leeftijd

Op grotere natuurspeelplaatsen worden vaak aparte gedeeltes ingericht voor met name peuters en kleuters. Het spel van de kleinste kinderen wordt dan niet verstoord door het spel van de oudere kinderen. Bovendien kun je hier overwegen om de speelelementen af te stemmen op 'kleuterformaat' en kleuterspel.

Let op: veel zinnenprikkelende ervaringen zijn belangrijk voor peuters en kleuters, maar ook voor verstandelijk beperkten. De belevingswereld, het ontwikkelingsniveau en de daarbij passende speelelementen voor beide groepen komen aardig overeen. De bijbehorende afmetingen, gewicht en benodigde bewegingsvrijheid zijn echter verschillend.

Een zandbakje speciaal voor de kleinste kinderen.

OMHEINING

De vraag of er al dan niet een omheining moet komen doet zich bij veel speelplaatsen voor. Een omheining heeft zowel voor- als nadelen. Voor sommige kinderen met een gedragsbeperking, met name kinderen die zich makkelijk laten leiden door

spontane invallen zonder aan de gevolgen te denken, is een omheining bijna een must. Ze kunnen dan niet weglopen of onbewust steeds verder afdwalen. In sommige situaties, bijvoorbeeld als de speelplek aan een drukke weg grenst, ligt een omheining dan ook voor de hand. Beveiliging kan ook een reden zijn - tegen ongewenste bezoekers of vandalen.

Het is ook handig om niet meer dan één in- en uitgang te hebben voor het terrein. Begeleiders weten dat ze maar één uitgang in de gaten hoeven te houden en hoeven de kinderen niet (tenminste niet om die reden) continu in de gaten te houden.

"Gelukkig, ik kan hier niet verdwalen"

Kinderen die de neiging hebben om weg te lopen en vervolgens verdwalen, vinden dat vaak niet prettig. Het geeft hen een onveilig gevoel. Als ze op een speelplaats spelen waar ze niet weg kunnen, geeft dat rust, helemaal als de uitgang niet zichtbaar is of er niet uitziet als een uitgang. Het risico om te verdwalen is veel kleiner en ze kunnen zich beter overgeven aan het spel.

Omheining en uitgang zijn dus een belangrijk aandachtspunt als er veel van deze kinderen tot de doelgroep van de speelplaats horen.

De meeste kinderen geven echter aan een hek om de speelplaats onprettig te vinden. Het beperkt letterlijk en gevoelsmatig hun vrijheid. Het is heerlijk voor kinderen als de speelplaats bijvoorbeeld langzaam, haast ongemerkt overgaat in een park. Bovendien betekent een hoog hek niet alleen dat er geen ongewenste bezoekers kunnen komen - het betekent ook dat kinderen er alleen kunnen spelen als er iemand is om het hek open te doen. Vaak leidt dat tot beperkte openingstijden en dat is natuurlijk jammer.

Een omheining hoeft gelukkig niet altijd een hek te zijn. Een natuurlijke omheining geeft een andere indruk, zoals een gemengde haag met prikkelstruiken (sleedoorn, meidoorn, wilde roos) en besdragende vruchten (o.a. kornoelje), die mooi bloeit en ook nog eens aantrekkelijk is voor vogels en insecten. Ook als een hek gewenst is, geven dergelijke struiken een mooie begrenzing aan. Een hek zou dan zelfs na een aantal jaren weggehaald kunnen worden als de haag voldoende dichtgegroeid is. Tenslotte zijn er ook nog allerlei vormen denkbaar waarbij er geen letterlijke omheining is, maar wel een duidelijke afbakening van het terrein. Zo maak je de grenzen duidelijk herkenbaar. Dit kan bijvoorbeeld met greppels, beplanting of verharding.

Wat de beste oplossing is verschilt per locatie en doelgroep. Betrek in je overweging ook de gebruikers; de ouders en de kinderen. Wat vinden die ervan?

ZIT- EN RUSTPLAATSEN

Kinderen komen lang niet altijd alleen naar een speeltuin; vaak gaan ze samen met iemand die hen begeleidt (ouders, grootouders, broers en zussen, verzorgers), en dat geldt vooral voor kinderen met een beperking.

Centrale zitplaats(en)

Zitplaatsen voor volwassenen zijn daarom een waardevolle aanvulling op een speel-

plaats. Een paar banken bij elkaar in de buurt maakt het eenvoudiger om anderen te ontmoeten. Een speelplaats wordt dan een plek van samenkomst voor ouders, kinderen en buurtgenoten. Picknicktafels maken het mogelijk om er zelfs te lunchen, of spelletjes aan tafel te doen in de natuur. Zorg er ook voor dat er enkele tafels zijn waar kinderen en volwassenen in een rolstoel aan kunnen rollen.<foto 4.15>

Verspreide zitplaatsen

Voor de volwassenen is het daarnaast prettig als ze vanaf hun zitplek het kinderspel in het oog kunnen houden. Zorg dus voor enkele zitplekken met uitzicht op het spel. Het is fijn als vooral de jongste kinderen door hun begeleiders in de gaten gehouden kunnen worden, zonder dat ze zich al te zeer bekeken hoeven te voelen. Creëer zitplekken in de zon en in de schaduw, beschut tegen regen en wind. Maak deze plekken ook goed bereikbaar, bij voorkeur langs het hoofdpad en bij de belangrijkste speelelementen, en zorg dat er een rolstoel, kinderwagen, rollator of loopkar naast kan staan.

Zo'n zitplaats kan allerlei vormen hebben. Het kan een traditionele bank met een rugleuning zijn, maar ook boomstammetjes, een takkensofa, grote stenen, een uitgehakte stam enzovoorts.

Rustplekjes voor kinderen

Of kinderen nu wel of geen beperking hebben, ze maken altijd graag gebruik van rustplekjes. Voor kinderen die wat minder uithoudingsvermogen hebben zijn ze extra belangrijk. Rustplekjes her en der verspreid over de speelplaats zijn niet alleen om uit te rusten, maar ook om te dagdromen, te smoezen met een vriendinnetje of om even bij te komen van een ruzie. Rustplekjes zijn dus een integraal onderdeel van het spel en dus het speellandschap.

Rustplekken creëren hoeft niet ingewikkeld te zijn. Kinderen vinden vaak overal wel plekken om te zitten. Een tak van een boom, een verhoging, een stammetje of een plekje achter de haag. Als zitplekjes voor kinderen bewust geplaatst worden, kun je

rekening houden met de volgende aandachtspunten:

- Het element staat stevig en stabiel;
- Het zitvlak is minimaal 30 cm diep en 40 cm breed zodat ze er goed op kunnen zitten;
- Er zijn zitelementen met verschillende zithoogten zodat kinderen er altijd wel eentje vinden die hen past;
- Soms staat er een stok of paal in de buurt, zodat er een transitiepunt ontstaat (zie ook het kader op pagina 61) waar ze uit hun rolstoel kunnen komen;
- Er zijn zitplekken die goed te vinden zijn, ook als je niet zo goed kunt zien, bijvoorbeeld doordat ze helder gekleurd zijn of doordat er in de buurt een kenmerkend geluid is. Denk ook aan ligplekken zoals een zonnebed of een hangmat.

Denk ook na over de plek en de kijkrichting. Kies bijvoorbeeld strategische punten bij zichtlijnen. Vanaf deze plekken kunnen kinderen dan van zich af kijken, zien wie waar is, wat er gebeurt en waar ze zelf zijn ten opzichte van bijvoorbeeld hun begeleiders. Ze kunnen andere kinderen observeren, zonder dat ze zelf direct onderdeel zijn van het spel. Ook kunnen zitplekjes juist op verstopplekjes geplaatst worden.

Plekken met 'rugdekking', bijvoorbeeld een dichte haag, geven ook rust aan bijvoorbeeld slechthorende kinderen. Dan weten ze dat er geen onverwachte bewegingen achter hen kunnen plaatsvinden. Maak ook wat rustplekjes die vanuit een rolstoel bereikbaar zijn. Varieer hierin, zo heb je voor elk wat wils.

Belangrijkste aandachtspunten voor het inrichten van het speellandschap:

- Zorg voor een voor iedereen toegankelijk, rondgaand pad dat langs de belangrijkste elementen van het terrein voert, met een geschikte ondergrond;
- Zorg ervoor dat de kinderen zich op verschillende manieren kunnen oriënteren. Daarvoor kan men geluiden, kleuren, zichtlijnen maar ook tastbare elementen inzetten;
- Zorg voor een heldere indeling en structuur van de speelplek;
- Zorg voor een scheiding tussen wild en rustig spel, en eventueel aparte plekken per leeftijdsgroep;
- Overleg wat voor het terrein de juiste omheining is;
- Zorg voor voldoende zit- en rustplekken op het terrein.

Bronvermelding

NUSO Wenkenblad, <http://www.speeltuinbende.nl/richtlijnen-zaals-wenkenblad>

Wijnja, A. (2009); Natuurlijk toegankelijk spelen. Praktische gids voor het inrichten van natuurlijke speelomgevingen voor kinderen met een fysieke beperking, Bureau Fonkel (PDF boek, te downloaden op www.springzaad.nl)

Citaat *Milou (6 jaar):*

“Rollebollen van de heuvel en op mijn billen er vanaf glijden. Dat doe ik heel graag in het bos. En in de herfst trek ik mijn regenpak aan en dan lekker met bladeren gooien. Steentjes zoeken en de kabelbaan vind ik ook leuk.”

Kleine aanpassingen, groot effect

Hoofdstuk 5

In dit hoofdstuk wordt een scala aan ideeën en voorbeelden besproken die betrekking hebben op spelen in een natuurspeeltuin. De voorbeelden illustreren op een praktische manier hoe kinderen met en kinderen zonder beperking kunnen spelen op een natuurspeelplaats. De praktijk laat zien wat een rijkdom aan variatie de natuur biedt aan spelende kinderen. De aanpassingen aan speelelementen die mogelijkheden scheppen voor kinderen met een beperking zijn vaak weinig opvallend en niet al te kostbaar.

SPELEN MET DE ELEMENTEN

Spelen op een natuurspeelplaats betekent spelen met de natuur in al haar facetten - aarde en lucht, water en vuur en al het leven dat van deze elementen afhankelijk is. En door ermee te spelen leer je die elementen goed kennen. Je leert de wereld om je heen te begrijpen door de elementen in alle seizoenen te ervaren en zo leren kinderen iets van de basis van het leven kennen.

Aarde, zand en steen

Zand is fijn om mee te spelen omdat het allerlei vormen aanneemt: koud en warm, nat en klonterig, zacht en poedervormig. Je ervaart wat de zon er mee doet, dat regen vaak alleen maar het eerste laagje nat maakt, etc. En met zand kun je 'bouwen', van heel grof tot heel fijn, van heel klein tot vrij groot. Daarmee is het een uitdagend materiaal om al spelend je motorische en creatieve vaardigheden te vergroten. Steen is hard, grof en oersterk. Koel bij kou en vocht, heerlijk warm als de zon erop heeft geschinen... Het voelt heel anders dan de grond, het water en het groen, het is een heel eigen element. Steen komt in natuurspeeltuinen meestal voor in de vorm van een rotsheuvel, klimrots of als afzonderlijke (stap)stenen.

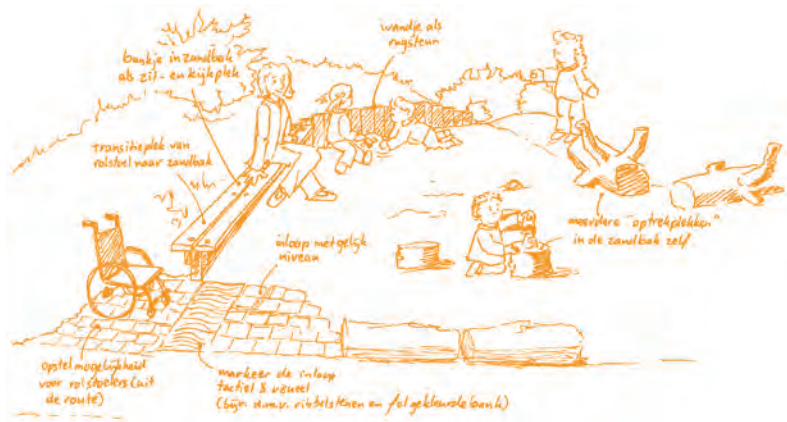
• Zandkastelen bouwen

Een zandspeelplaats is bij uitstek de plek waar kinderen samen spelen. Het spel van de één beïnvloedt het spel van de ander. Het is ook een plek waar veel kinderen langer verblijven: ze gaan niet even snel van een glijbaan af, maar zijn samen uren aan het bouwen aan ridderzalen, dammenstelsels en piratenschepen. Dat maakt samen spelen een belangrijk onderdeel van het zandbakspel.

De zandspeelplaats biedt veel mogelijkheden voor verschillende vormen van ontwikkeling van kinderen. Het is daarom ook een belangrijke plaats voor kinderen met een beperking. De meeste kinderen met een beperking kunnen er zonder aanpassingen wel aardig uit de voeten, hoewel het voor veel kinderen fijn is als ze ergens tegenaan kunnen leunen.

In een rolstoel is het lastiger. Voor kinderen met een rolstoel werd vroeger vaak een soort 'zandtafel' geplaatst aan de rand van de zandbak, waar ze dan onder konden

rijden. Het nadeel hiervan is dat er vaak door anderen zand op moest worden gelegd en dat ze ergens aan de rand van het spel zaten. Ze waren dus niet samen met anderen aan het spelen en altijd afhankelijk van iemand die hen hielp. Veel beter is het als deze kinderen de mogelijkheid krijgen om op de grond te spelen. Op dezelfde hoogte als de anderen en dicht bij het zand. Vaak is dat op een eenvoudige manier voor elkaar te krijgen.

Belangrijkste aanbevelingen:

- Er is een gelijkvloerse inloop;
- Er is een zitplek die tevens transitiepunt van rolstoel naar zandbak is;
- (Lege) rolstoelen kunnen geparkeerd worden zonder in de weg te staan;
- Er is een steun voor kinderen om zich op te trekken en weer te laten zakken aan de rand van de zandbak, het liefst bij de ingang;
- Er is iets waar kinderen met hun rug tegen aan kunnen steunen terwijl ze met het zand spelen.

• Rotsheuvel

Een rotsheuvel is een heuvel waarin zichtbaar veel stenen zijn verwerkt, waardoor een sterk oneffen oppervlak is ontstaan. Op de heuvel groeien soms planten; gewoon gras, maar ook mossen, bloemen en kruiden die insecten aantrekken. Er wordt vooral veel op geklommen en geklauterd, maar een dergelijke heuvel wordt ook veel in fantasiespel gebruikt, als berg, uitkijkpost, kasteel of wat de kinderen ervan maken. Soms zijn er touwen of klimnetten aan vastgemaakt, voor nog meer bewegingsmogelijkheden.

Voor alle kinderen is het belangrijk dat de vaak grote stenen een solide geheel zijn: ze verwachten niet dat een grote steen opeens gaat rollen of schuiven. Kinderen met een beperking kunnen zo'n onverwachte beweging al helemaal slecht opvangen. Een kind hoeft niet helemaal boven te kunnen komen om te kunnen genieten van het spel. Het is ook leuk om onderaan te klauteren en te spelen dat je een grote leeuw bent op een rots, of lekker te zitten kletsen met je rug tegen een door de zon verwarmde steen. Kinderen kunnen vaak zelf, ingegeven door eigen ervaringen, behoorlijk inschatten hoe ver ze kunnen gaan. Het is voor veel kinderen daardoor een mooi element om hun grenzen mee te verkennen.

Boven en beneden verbinden

Probeer voor kinderen die de heuvel niet op kunnen komen, op een andere manier toch een verbinding te maken tussen boven en beneden. Dat kan met praatpalen, met spiegels, verrekijkers enz. Zo kan een kind dat beneden is toch meedoen aan het spel boven.

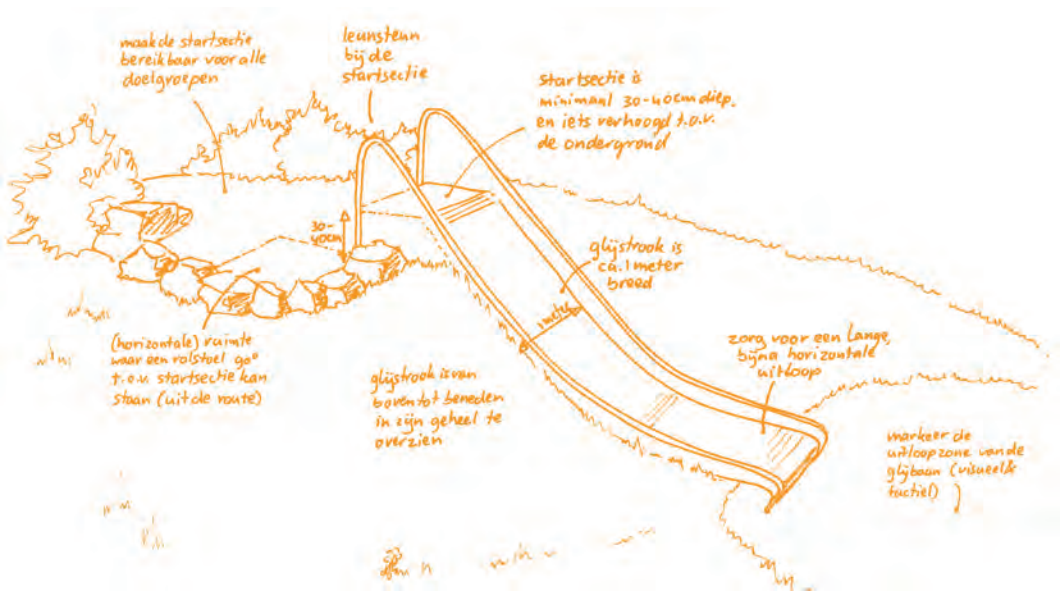
Transitiepunt

Kinderen zitten niet de hele dag in hun rolstoel. Ze schuiven overdag vaak naar een andere zitplek of ze laten zich van de rolstoel op de grond zakken om te kruipen of schuiven. Dit kan op een speelplaats ook, als er tenminste op diverse plekken 'transitiepunten' zijn: een plek waar ze eenvoudig uit de rolstoel kunnen komen doordat er elementen zijn waar ze even op kunnen gaan zitten (bijvoorbeeld een vlonder, boomstam of steen) en een punt hebben om op te steunen tijdens de transitie (bijvoorbeeld een hekje of paal).

De rolstoel zal een tijdje op die plek blijven staan en moet dus voor anderen niet in de weg staan. Vervolgens is het belangrijk dat daar ook iets te doen is: kunnen kinderen zich in de zandbak laten zakken? Kunnen ze bijvoorbeeld een heuvel op kruipen of schuiven en van daaruit op de glijbaan komen?

Bij de startsectie van deze glijbaan, die in een heuvel is verwerkt, is een transitiepunt gemaakt

Schets uit PDF-boek 'Natuurlijk Toegankelijk Spelen'.

Belangrijkste aanbevelingen:

- De heuvel is een solide geheel, zonder (grote) losse stenen;
- Er zijn verschillende moeilijkheidsgraden in de routes naar boven, waaronder een route met touwgeleiding;
- Er zijn alternatieven voor het afdalen:
 - Er zijn plekken waar je min of meer tree voor tree kan zitten;
 - Er is ergens een touw langs de stenen gespannen. Zo'n touw geeft tevens geleiding voor kinderen die minder zien;
 - De heuvel sluit aan op andere elementen als een glijbaan, een grashelling waar je je zijdelings naar beneden kunt laten rollen, een klimnet enz.
- Er is op de top en onderaan ondersteuning om te zitten en te gaan staan, bijvoorbeeld een transitiepunt in de vorm van een stevige paal naast een rotsblok.

Water

Water trekt kinderen aan. Of het nu om een regenplas gaat, een waterpomp of een sloot. Tijdens het spelen met en ervaren van water doen kinderen steeds weer nieuwe ontdekkingen. In een natuurspeeltuin kom je het dan ook in allerlei vormen tegen: waterspeelplaatsen met pompen, bakken en goten, een beek die over een deel van het terrein loopt of water in de vorm van een waterplas met vlotjes of stapstenen.

Met water en zand samen kun je kastelen met grachten bouwen, klievertorens druipen of 'papzand' maken onder je handen. Je kunt een stroompje proberen te verleggen of een goot proberen dicht te stoppen. Je leert al spelend wat zand is en wat water doet.

De hendel van deze waterpomp is gemakkelijk vast te pakken voor iedereen. Doordat het water eerst in een verhoogde bak komt, kun je er ook zittend makkelijker bij.

• *Kliederen met de waterpomp*

Waterspeelplaatsen zijn, net als de zandbak, grote trekkers voor kinderen. Vaak is een waterpomp het begin van de pret. Kinderen kunnen het water zelf oppompen en dan volgen waar het naartoe gaat. Soms zijn waterpompen op een heuvel geplaatst en kunnen kinderen uren druk zijn met het graven van rivieren, dijken en dammen die het stromende water begeleiden. Zal ik hier een dam bouwen, of kanten ik die goot juist om? Wat als ik deze steen nu hier neer leg? Het blijft spannend wat er zal gebeuren.

Waterspeelplaatsen zijn geschikt te maken voor kinderen met diverse beperkingen zonder dat het afbreuk hoeft te doen aan het natuurlijke karakter. Om te beginnen kun je aandacht besteden aan de bereikbaarheid van de pomp en in elk geval een deel van de waterloop. De pomp zelf wordt met enkele hulpstukken al eenvoudiger te bedienen, bijvoorbeeld voor kinderen die minder goed een hendel kunnen vastgrijpen. Zelf de pomp kunnen bedienen is heel belangrijk om zelfstandig te kunnen spelen op de waterspeelplaats.

Om het water vanuit een zittende positie bereikbaar te maken kunnen bakken en goten op verschillende hoogtes geplaatst worden. Het water loopt vanuit het beginpunt eerst in deze verhoogde goten, voordat het op de grond komt. Kinderen vinden vanzelf een bak waar ze het beste tegenaan kunnen leunen (als ze moeilijk lopen), hun rolstoel onder kunnen rollen of naast kunnen zitten.

Uiteindelijk stroomt het water weg naar een sloot of zakt het in het zand. Een dergelijke zand-/waterspeelplek kan op dezelfde manier toegankelijk gemaakt worden als een zandspeelplaats.

Ook voor rolstoelers is het fijn als er meerdere routes zijn: als de ondergrond stevig is en niet te veel obstakels heeft zullen sommige kinderen met veel plezier over bruggen en door geulen crossen. Maar het gros zal het plezierig vinden als er ook een route is die hen eenvoudiger naar de pompen of andere waterelementen brengt.

Belangrijkste aanbevelingen

- Een pomp die voor iedereen bereikbaar is en te bedienen is, met een dwarsstuk

- op het hengsel zodat je die op allerlei manieren kunt bedienen;
- Een waterbak/watergootstelsel op verschillende hoogtes, waarvan in elk geval een aantal onderrijdbaar;
- De elementen en routes zijn goed gecodeerd voor kinderen met visuele beperking;
- Er zijn verschillende routes door het waterlandschap mogelijk, waarbij de eenvoudigste route op zijn minst één van de pompen bereikt. De ondergrond hiervan is stevig en waterdoorlatend, bijvoorbeeld klinkers of granietkeitjes, en zorgvuldig bestraat.

• **Over het water**

Het water oversteken zonder nat te worden is vaak een spannend en uitdagend spel. Als er meerdere manieren zijn om aan de andere kant van een sloot of plas te komen, kunnen kinderen zelf kiezen hoe spannend ze het willen maken. Via een houten bruggetje, over stapstenen, slingerend aan een touw, over een wiebelbrug, een boomstam, een touwbrug, een pontje - de mogelijkheden zijn eindeloos. Zorg ervoor dat er bij enkele oversteekmogelijkheden extra handsteunen zijn en denk aan codering. Ook voor rolstoelers zijn er verschillende mogelijkheden om het water over te steken, bijvoorbeeld een brede, solide uitziende brug met leuning, en een smaller bruggetje zonder leuning. Een verharde, ondiepe voorde is ook leuk, dan kunnen ze met hun rolstoel door het water sjezen.

Orthopedische schoenen

Deze schoenen zijn op maat gemaakt, dus kostbaar. Omdat een kind zo snel groeit, heeft het vaak maar één paar schoenen. Dit zijn degelijke schoenen, vaak van leer of nubuck. Ze worden door ouders regenwaterdicht gemaakt, net als gewone kinderschoenen, maar als ze eenmaal nat worden duurt het wel even voordat ze weer droog zijn, vooral als er een binnenkoker van leer in zit om de stand van de voet te corrigeren. Veel kinderen die moeilijk lopen maar nog wel kunnen staan dragen dit type schoenen, en kinderen in een rolstoel die door hun afwijking anders belemmerd worden in hun rolstoelgebruik.

Vuur

Vuur fascineert. Hoewel het maken van vuur in Nederland maar weinig wordt toegestaan, vinden veel mensen het een fijne ervaring. Met zijn allen om een kampvuur, liedjes zingen, verhalen vertellen, voorlezen, je warmen aan het vuur, brood bakken in een oventje, samen hout sprokkelen... Menig volwassene heeft mooie herinneringen aan broodjes bakken aan een stok of gedenkwaardige gesprekken terwijl je diep in de vlammen kijkt. Vuur geeft licht, is lekker warm en maakt ook nog geluid; bijna iedereen kan vuur beleven.

• **Broodjes bakken en vuursintels kijken**

Vuur beleven is meestal een sociale activiteit, waar met enige aanpassing iedereen bij kan zijn. De voornaamste reden dat vuur maken op speelplaatsen verboden wordt, is het gevaar en de verantwoordelijkheid die het met zich meedraagt. Maar

onder toezicht en met goede begeleiding is het heel waardevol om kinderen met vuur te leren omgaan. Daarnaast is het natuurlijk een grote sfeermaker bij gezamenlijke activiteiten.

Als er regelmatig vuur gemaakt wordt, is het handig om een aparte vuurplaats in te richten met een afgebakende plek voor het vuur, maar ook met een houtopslag, zitplaatsen en een ondergrond die tegen de hitte kan. Het is belangrijk dat ook kinderen in een rolstoel het vuur kunnen ontwijken als het even oplaait. Daar moet dus voldoende ruimte voor zijn, zeker bij een verdiepte plek.

Een aanvulling op of alternatief voor het open vuur zijn de (leem)oventjes die op verschillende terreinen aanwezig zijn. Ook deze zijn, met slechts kleine aanpassingen, een geweldige plek waar iedereen van kan genieten en waar iedereen aan mee kan helpen. De truc is hierbij om het vuur/de ovenvloer iets verhoogd aan te brengen (ook plezierig voor jezelf, en bovendien ziet iedereen het vuur dan beter) en te zorgen voor een speelse afscherming annex zitplaatsen. Als ook de houtopslag iets verhoogd is en er een rek gebruikt kan worden als steun is het helemaal compleet.

Belangrijkste aanbevelingen:

- Er is een vaststaande plek voor het vuur (evt. iets verhoogd);
- Er is een vlakke veiligheidszone van onbrandbaar materiaal;
- Er zijn meerdere uitgangen uit de vuurplaats van zitplaatsen naar omringende ruimte, ook voor rolstoelers;
- Er is voldoende uitwijkruimte, om even naar achteren te stappen/rollen als het vuur te heet wordt.
- Er zijn veilige zit- en standplekken voor rolstoelen;
- Er zijn zitplekken met voldoende ondersteuning;
- De elementen en routes zijn goed gecodeerd voor kinderen met visuele beperking.

Lucht

De lucht als element ervaar je met huid en haar. Buiten ervaar je de lucht heel anders dan binnen; de temperatuur van de lucht wisselt veel meer, soms is het mistig

Vuurgevoeligheid van materialen:

Rolstoelen, vooral de wielen, en orthopedische schoenen zijn net zo gevoelig als de kinderen zelf. Zolang ze niet onbewaakt/onbemand bij het vuur staan zal de afstand die het kind vanwege de hitte zelf houdt afdoende zijn. Zorg er wel voor dat onbemande schoenen of rolstoelen op veilige afstand van het vuur kunnen worden gestald.

en koud, soms nat, soms verzegend heet. Na een dag binnen zitten in een warm en besloten klaslokaal zijn de eerste teugen frisse lucht van buiten een verademing. Maar ook wind ervaar je buiten - een verkoelend briesje op je gezicht of een harde herfstwind die met je haren speelt. Licht en lucht horen bij elkaar; genieten van het eerste lentezonnetje op je gezicht, of de vele tinten geel, roze en oranje van het avondrood bewonderen.

• *Speelbal in de wind*

Op speelplekken kom je over het algemeen (nog) weinig speelelementen tegen die het ervaren van de lucht versterken. Toch spelen kinderen met licht en lucht. Als het een beetje waait kun je op veldjes waar voldoende open ruimte is vliegers de lucht in zien gaan. Bij flinke windkracht vinden zelfs volwassenen het een wonderlijke ervaring om te merken dat de vlieger een deel van hun gewicht kan dragen. Een esdoorn op de speelplaats levert met zijn zaadjes ieder jaar nieuwe 'helikoptertjes'. Anderzijds is een plekje uit de wind soms juist ook prettig. Een heuveltje begroeid met hoog gras en uitzicht op de hemel nodigt uit om lekker in te gaan liggen en naar de wolken te staren die voorbij drijven. De verbeelding krijgt de vrije hand en opeens is de lucht vol van barbabapa's, olifanten en dikke dames. 's Avonds zie je hier de sterren en de maan. Bellen blazen, ballonnen achterna zitten, paardenbloempluisjes de wijde wereld in sturen, een veertje zien dansen op de wind... Lucht is een element dat bereikbaar is voor iedereen en dat iedereen kan beleven. Ook licht kan vrijwel iedereen ervaren, zelfs kinderen die slechtziend zijn. De stand van de zon kun je vaak met je ogen dicht nog bepalen, of anders met behulp van je schaduw. Een zonnewijzer maakt kinderen bewuster van de beweging van de zon en het verstrijken van de tijd. Kortom: er zijn, ook voor kinderen met een beperking, activiteiten te over die hun ervaring van licht, lucht, temperatuur en klimaat versterken. Wat betreft de ruimtelijke indeling is er maar weinig nodig om dit mogelijk te maken.

BEWEGEN, BEWEGEN!

Veel bewegen is één van de fijnste dingen die je buiten zonder problemen kunt doen. Lekker rennen en ravotten, klimmen, glijden, schommelen, kruipen, springen, huppelen... kinderen zijn er oneindig inventief in. Ongemerkt trainen ze hun spierkracht, motoriek, conditie, balans en coördinatie.

Heuveltje op, heuveltje af

Reliëf vormt voor kinderen een natuurlijke speelaanleiding die meestal op een gewone speelplaats niet aanwezig is. Je kunt op handen en voeten een steile heuvel op klimmen, een glooiing oprennen, met je slee door de sneeuw naar beneden roetsjen, op je zij omlaag rollen tot je duizelig (en smerig) bent. Bovendien kun je je erachter verstoppertje en als je niet getikt wilt worden kun je er gauw omheen rennen. Op natuurspeelplaatsen zijn soms ook kabelbanen te vinden, glijbanen die in een speelheuvel gegraven zijn, een klimnet dat op een helling gespannen is. Heuvels hoeven soms niet eens hoog te zijn; voor peuters is het al een hele uitdaging om een heuveltje van 50 cm op zien te komen.

• *Speelheuvels*

Speelheuvels, simpele heuvels of heuvels met verschillende spelelementen bieden heel interessante speelmogelijkheden voor kinderen met beperkingen. Ze kunnen bijvoorbeeld een speelse oplossing bieden voor het probleem van het bereikbaar maken van het begin van de glijbaan. Als de helling niet te steil is en de ondergrond geschikt, kun je best ook in een rolstoel, met een looprekje of op krukken naar boven. En vanaf daar met de glijbaan of al rollend naar beneden. Voor kinderen met behoefte aan overzicht biedt het uitzicht vanaf een hoog punt ook een heerlijk plekje.

Het belangrijkste is dat kinderen op verschillende manieren de heuvel op en af kunnen gaan. Zo geef je de kinderen de kans hun inventiviteit in het omgaan met hun beperking te benutten. Een belangrijk aspect daarvan is het toevoegen van transitiepunten, plekken waar rolstoelers uit hun rolstoel kunnen komen en kunnen kruipen of schuiven (zie kader 'Transitiepunt' op pagina 61). Kinderen met een loopbeperking, zowel met als zonder rolstoel, hebben vaak veel meer mogelijkheden voor spel en ervaring als ze de heuvel kruipend en schuivend kunnen ontdekken.

Met klimnetten en touwen schep je extra mogelijkheden voor deze kinderen om naar boven te klimmen. Vooral omdat kinderen met een loopbeperking in veel gevallen sterke armen hebben doordat zij zichzelf verplaatsen met hun armkracht. Zij kunnen zich vaak uitstekend optrekken aan de netten. Daarnaast is een net ook voor kinderen met een visuele beperking interessant: wanneer ze het eenmaal hebben gevonden is het een klimstructuur met een eigen geleiding en logica. Voor beiden geldt: het net moet bereikbaar zijn en gecodeerd of zelf helder gekleurd. In vereenvoudigde vorm kan ook een touw met knopen over een helling een interessant speelelement vormen.

Sommige uitdagingen zijn een beetje te groot.

Kruipen

Kruipen doen kinderen die (nog) niet kunnen lopen. Dat geldt ook voor kinderen in een rolstoel. Om te gaan kruipen moet een kind zich dan wel kunnen laten zakken, bijvoorbeeld op een transitiepunt. Daarnaast is het belangrijk dat de ondergrond het kruipen ook toelaat. Logische punten daarbij zijn:

- *De grond is meestal droog. Zorg dus voor goede afwatering;*
- *De ondergrond glijdt niet weg, zodat je je ertegen kunt afzetten. Rul zand is bijvoorbeeld lastig om over te schuiven;*
- *De ondergrond prikt niet, of voelt anderszins onplezierig aan, zoals houtsnippers met harde stukken of stenen.*

Soms kruipen kinderen ook gewoon voor de lol. Ze gaan op handen en knieën door een lage tunnel, of zelfs plat op hun buik door de bosjes. Zo kruipend zijn ze heel dicht bij de grond en kunnen ze goed details bekijken - gekke insecten, kleine kiemplantjes... vanaf de grond ziet de wereld er heel anders uit.

Afdalen

Niet alleen moet je nadenken over hoe de kinderen op de heuvel komen, maar ook hoe ze er weer vanaf raken. Ook daarvoor is het fijn als er alternatieven zijn. Dus naast een glijbaan, bijvoorbeeld ook een grashelling waar ze vanaf kunnen rollen en 's winters vanaf kunnen sleeën.

Belangrijkste aanbevelingen

- Er zijn verschillende op- en afgangen, zowel op macroniveau (verschillende routes) als op microniveau (steun- en grijppunten op specifieke plaatsen in die route). Bij voorkeur is er één punt op de heuvel algemeen toegankelijk voor rolstoelers;
- De ondergrond maakt een kruiproute mogelijk;
- Er zijn rustpunten zoals horizontale vlakken, elementen als stenen of stammetjes op zithoogte, plekken met rugdekking voor kinderen die slecht kunnen horen enz.;
- Er zijn uitdagingen op verschillende niveaus. Niet elk kind kan alles, maar elk kind kan wel iets vinden wat het uitdaagt;
- Er is codering voor kinderen met een visuele beperking, van de hoofdelementen en de routes.

Klimmen en klauteren

Takken, bomen en andere natuurlijke elementen nemen op een natuurspeelplaats de plek in van de klimtoestellen in een traditionele speeltuin. Soms liggen er dode stammen op de grond in een soort balanceerparcours, dan weer ligt er een groep omgevallen bomen als een klauterheuvel in het bos. Stoer laten kinderen aan elkaar zien welke capriolen ze kunnen uithalen, hoe hoog ze durven. Op klim- en klauterelementen kan je heel goed met meer kinderen tegelijk spelen. Vaak worden het daardoor ook sociaal belangrijke plekken.

• *Klimbomen*

Klimmen in een echte, levende boom of grote struik is een spannend avontuur. Met elke stap die je neemt kom je een stukje hoger. En je moet er goed bij nadenken: welke route neem je naar boven? Welke takken zijn sterk genoeg? Waar zet je je voeten neer? Klimmen in een boom is daarmee heel wat anders dan klimmen in een klimtoestel van staal, waar alle sporten meestal op dezelfde afstand van elkaar zitten en even sterk zijn.

Voor kinderen met een beperkte beenfunctie zal een klimboom over het algemeen weinig toegankelijk zijn. Toch is een klimboom voor de meeste andere kinderen met een beperking wel een interessant speelobject. Met een portie geduld en eventueel begeleiding van een volwassene kunnen ook kinderen die slecht kunnen zien, een verminderd evenwicht hebben of anderszins beperkt zijn best een stukje in een boom klimmen. Vooral als de onderste takken laag beginnen en wat horizontaal lopen. Het hoeft voor veel kinderen helemaal niet hoog te zijn; te kunnen klimmen in een boom is al spannend genoeg.

• Klautertakken

Takken en boomstammen zijn soms samengevoegd tot een uitdagende klim- en klauterplaats. De stammen en takken leunen dan tegen elkaar en steken her en der uit, waardoor er een stramien ontstaat waar je elke keer weer nieuwe mogelijkheden en routes in kan zien. Elke versie is uniek. In zo'n stelsel van stammen en takken kunnen kinderen vaak klimmen naar hun eigen mogelijkheden. Zeker als er ook een paar takken laag beginnen.

Naast klimmen biedt zo'n takkenstelsel nog meer mogelijkheden. Op één van de takken zitten en een beetje meebewegen als de boom beweegt door de wind is een fijne ervaring. Op je buik over een ontschorste stam schuiven is spannend. Je kunt er onderdoor en tussendoor spelen, eventueel met een rolstoel als de ondergrond dat toestaat, en je aan je armen optrekken aan de takken...

Voor kinderen met een visuele beperking hebben deze takken en boomstammen te weinig contrast: ze zien en overzien ze niet. Door klautertakken bijvoorbeeld te markeren met felle kleuren verbeter je de zichtbaarheid voor deze groep.

Belangrijkste aanbevelingen:

- Er is een eenvoudige toegang naar minstens één klimdeel: een lage tak met aangrijppingspunten voor de handen, een min of meer horizontale start enz.
- De ondergrond is rolstoeltoegankelijk tot in elk geval de lage gedeelten van de klimtakken;
- Ontschors sommige stammen voor 'schuivers' en om lekker op te kunnen liggen;
- Er is een codering aangebracht (met een heldere kleur of d.m.v. textuur) om het element vindbaar te maken voor kinderen met een visuele beperking.

• Klimrots

Een klimrots is één geheel, een stenen of steenachtig element met meestal slechts kleine aangrijppunten die houvast geven om de rots te beklimmen. Op sommige natuurspeelplaatsen zie je ook klimwanden, een outdoor-versie van de klimwanden die je ook wel in klimhallen ziet. Het gaat erom dat kinderen kunnen proberen hoe hoog of ver ze kunnen komen, met als het hoogste doel het hoogste punt.

Zo op het eerste gezicht lijkt zo'n klimrots niet heel erg geschikt voor kinderen met een fysieke beperking: het vraagt van de meeste kinderen te veel om er zelfstandig op te kunnen spelen. Door ervoor te zorgen dat er bovenaan de rots een zekerpunt zit (een goed vastzittend element waar een klimtouw doorgevoerd kan worden), kunnen deze kinderen onder begeleiding ontdekken en uitproberen wat ze wèl kunnen.

Voor drukke, impulsieve kinderen kan zo'n klimrots een geweldige uitdaging zijn, waarbij ze ook nog eens spelenderwijs leren zich te concentreren. Want zonder na te denken over je volgende stap en zonder je goed te concentreren op de plekken waar je je handen en voeten neerzet, kom je er niet.

Belangrijkste aanbevelingen

- Er is een zekeringspunt op de klimrots om beklimmen met touwen en tuigjes mogelijk te maken.

Voor het vereenvoudigen van het klimmen zelf:

- Er is ook een eenvoudige route, met
 - Meer en grotere grepen;
 - Grepen waar je achter kunt haken;
 - Grepen in een contrasterende kleur, eventueel aangevuld met een vorm van geleiding.

Balanceren

Balanceren is in elke speeltuin voor kinderen een uitdagend onderdeel. Voor kinderen die net leren lopen is rechtop blijven staan al een uitdaging. De iets oudere kinderen zoeken meer uitdaging op: wie kan zijn evenwicht bewaren op een smalle richel? En wie durft dat ook nog eens te proberen op een hoogte? Of, sterker nog, boven een plas water? Zo wordt de uitdaging steeds groter. Voor sommige kinderen wordt de uitdaging extra vergroot doordat zij een verminderd evenwichtsgevoel hebben of doordat ze zichzelf minder goed kunnen opvangen bij een val, wanneer ze een beperkte controle over de armen hebben.

• **Balanceren op het randje**

Soms liggen er dode stammen op of net boven de grond om op te balanceren. Je kunt ook balanceren op een richel van een gemetseld muurtje of een aarden wal. Of er zijn touwen gespannen tussen bomen en palen, over water of door de struiken. Er kan ook een soort balanceerparcours zijn, van een combinatie van deze elementen.

Belangrijkste aanbevelingen:

- Er is minstens 1 lage opstap;
- De ondergrond is tot minstens die lage opstap rolstoeltoegankelijk;
- Er staat bij het begin een langere paal als opstaphulp;
- Het parcours is goed te vinden, bijvoorbeeld doordat een van de palen een contrasterende kleur heeft;
- Je kunt ook op sommige punten een touw of extra paal als leuning of houvast toevoegen;
- Bedenk of er andere spelmogelijkheden zijn met de elementen van het parcours (bijvoorbeeld een rolstoelparcours tussen de palen door, een geleidespel enz.)

Ren voor je leven

Tikkertje is een heel sociaal spel. Je doet het nooit in je eentje en het draait helemaal om de spanning of je wordt getikt of niet. Er is geen kind dat te ver weg rent, want dan is de spanning eraf. Rennen is een heerlijke manier om je energie kwijt te kunnen, je vrij te voelen en opwindend en spannend een uitweg te geven, je krachten te meten met een ander. Het spel eindigt vanzelf als de meeste kinderen hijgend en uitgeput, maar met een voldane glimlach, naast elkaar in het gras gaan liggen.

• Vrije ruimte

In een verhaal over bewegen kan dit niet onvermeld blijven: alle kinderen hebben behoefte aan een stuk vrije ruimte op een terrein. Een terrein dat niet vol staat met speeltoestellen of bomen en struiken. Op zo'n terrein is ruimte voor uitbarstingen van energie, om te rennen, of anderszins hard vooruit te komen. Voor veel groeps spellen is het bovendien belangrijk dat kinderen elkaar kunnen zien.

Het hoeft niet per se een geheel open, vlak terrein te zijn. Tikkertje wordt juist spannender als je plotseling van richting kunt veranderen om een heuvel heen, of ergens af kunt springen. Hoe snel anticipeert je achtervolger? Durft hij of zij ook naar beneden te springen? Voor kinderen met een loopbeperking wordt de achtervolging op een heuvelig, oneffen terrein wel al gauw een stukje moeilijker.

• Tunnels

Op veel natuurspeelplaatsen komen tunnels voor. Ze verbinden gebieden met elkaar en dragen bij aan het avontuurlijke en geheimzinnige van een plek. Populair

zijn tunnels van wilgentenen. Die groeien snel dicht en zijn in allerlei vormen te plooiën. Je ziet dan ook de meest wonderlijke creaties, met slingers erin, torentjes, golvend van hoog tot laag, breed en smal, met koepeltjes en mooi gevormde openingen. Ook rioolbuizen worden nogal eens als tunnel gebruikt, los liggend of ingegraven in een heuvel. Een tunnel is een goede plek om je even te verstoppen of om in te rennen als iemand je achterna zit. Voor veel fantasiespel doet een tunnel dankbaar dienst ('Nu zijn we in een geheime gang') en om een lange, smalle tunnel in te gaan heb je een zekere dosis moed nodig. Tunnels en gangen zijn gemakkelijk aan te passen zonder dat ze minder leuk worden om in te spelen. Eigenlijk zijn de belangrijkste drie aandachtspunten: een goede ondergrond voor rolstoelers, voldoende hoogte en goede lichtinval.

Belangrijkste aanbevelingen

Om er in te kunnen komen met rolstoel of rollator:

- Een toegankelijke, vlakke ondergrond, ook berijdbaar voor rolstoelers;
- Geen obstakels in de ondergrond;
- Een brede opening;

Verder:

- Een hoog plafond van minimaal de stahoogte van een kind uit de doelgroep, omdat bukken lastig is;
- Waar mogelijk een iets geleidelijke overgang in lichthoeveelheid voor visueel en auditief beperkte kinderen;
- Een veilige plek om te staan en te oriënteren voor de uitgang, om het terrein er omheen rustig te kunnen verkennen en je ogen weer te laten wennen aan het licht, uit een directe looproute;
- Het object en de ingang is vindbaar, door afdoende codering voor slechtzienden.

Schommelen en glijden

Wie niet kan lopen of rennen, kan (bijna) altijd nog schommelen en glijden. Schommelen vinden bijna alle kinderen heerlijk. Het is een ritmische beweging, steeds harder en hoger, of juist lekker rustig. Precies op het juiste moment van de schommel afspringen, zodat je zo ver mogelijk komt. Je voelt de 'slingerkracht' trekken aan je maag. Ook als je van een glijbaan afglijdt voel je de natuurwetten werken. Zittend, liggend of op je buik naar beneden, en natuurlijk ook naar boven proberen te klauteren over de gladde baan.

• Schommels

Schommelen is geliefd bij kinderen. Daarom kom je dit toestel ook in natuurspeeltuinen vaak tegen, als één van de weinige toestellen. Ook kinderen met een beperking vinden schommelen fijn. Veel kinderen met een Autistische Spectrum Stoornis komen erdoor tot zichzelf en genieten van de beweging. Sommige kinderen verliezen zich erin en kunnen eindeloos blijven schommelen. Dan wordt het een soort stereotype beweging, vergelijkbaar met heen-en-weer-wiegen. Een schommel die eigenlijk door iedereen gebruikt kan worden, is de nestschommel: een soort grote mand waar je alleen of met meerdere kinderen op kan zitten, staan of liggen om te schommelen.

Omdat hij door zoveel kinderen te gebruiken is, kiezen de meeste scholen voor speciaal onderwijs inmiddels ook eerder voor de nestschommel dan de traditionele rolstoelschommels. Belangrijk is wel dat de kinderen met een rolstoel of looprek dichtbij de schommel kunnen komen en dat de mand niet te hoog hangt.

Belangrijkste aanbevelingen:

- De schommel heeft een zo groot mogelijke diameter, waar een kind helemaal in kan liggen en er zo weinig mogelijk been uitsteekt;
- Hij staat op een geschikte ondergrond, waardoor kinderen zoveel mogelijk zelfstandig de schommel kunnen bereiken;
- De schommel hangt laag, zodat er minder getild hoeft te worden. Idealiter hangt de rand van de schommel tussen 40 en 60 cm van de ondergrond.

• **Glijbanen**

Bijna alle kinderen zijn gek op glijden. Het grootste obstakel voor kinderen met een loopbeperking is meestal dat ze de bovenkant van de glijbaan (de startsectie) niet goed kunnen bereiken en er dan moeilijk op kunnen gaan zitten. In natuurspeeltuinen zijn glijbanen vaak verwerkt in een heuvel. Dat biedt voor deze kinderen meer mogelijkheden om er zelfstandig te komen. De glijbaan is bij voorkeur te bereiken via een paadje waar moeilijke lopers zelf naar boven kunnen en kinderen in een rolstoel op z'n minst naar boven geduwd kunnen worden. Voor kinderen die geen of weinig controle over hun benen hebben kan het einde van de glijbaan ook lastig zijn, omdat zij zich niet met hun benen kunnen opvangen.

Belangrijkste aanbevelingen:

- Maak de startsectie bereikbaar voor alle doelgroepen;
- Verhoog de startsectie circa 30-40 cm van de ondergrond;
- Zorg voor een glijbaan van minimaal 1 m breed, liefst 1,5 m.;
- Ideaal voor kinderen die slecht ter been zijn is een lange, horizontale, uitglijbaan. Zo'n uitglijbaan maakt dat je vanzelf stopt en je niet op de grond ploft;
- Zorg voor een transitiepunt om uit een rolstoel te komen;
- Maak het glijtraject van boven tot beneden in zijn geheel te overzien;
- Markeer de uitloopzone van de glijbaan.

Matten

Onder een schommel ligt vaak een valondergrond van zand. Deze zachte ondergrond voorkomt dat kinderen, als ze uit de schommel vallen, zichzelf verwonden. Maar voor kinderen met een looprek of rolstoel maakt het zand de schommel vrijwel onbereikbaar. Er zijn speciale rubber matten op de markt, die je tijdelijk op het zand kunt leggen en daarmee een begaanbaar paadje naar de schommel kunt maken. Handig voor dagen waarop er kinderen in een rolstoel komen spelen.

Keuzes maken

Er zijn heel veel mogelijkheden om een natuurspeelplaats zodanig aan te passen dat hij een hoge speelwaarde heeft voor zowel kinderen met als zonder beperking. Zo veel, dat het er waarschijnlijk te veel zijn om ze allemaal op één plek toe te passen. De voorbeelden die in dit hoofdstuk genoemd worden, zijn dan ook bedoeld om ideeën en inspiratie aan te reiken, waaruit je keuzes kunt maken. Het maken van keuzes is belangrijk om de speelplaats in balans te houden. Een goede ontwerper zal je hierbij kunnen helpen. Ruimtegebrek kan een reden zijn om jezelf te beperken qua speelelementen; niet alles past. Het is belangrijk dat de speelplaats niet te volgepropt wordt. Zeker voor kinderen met een gedragsbeperking is dat belangrijk, want een te volle speelplaats brengt veel onrust met zich mee. Speelelementen van je wensenlijstje schrappen is niet leuk, maar het levert uiteindelijk wel een prettiger speelplaats op waarin de verhoudingen kloppen en er een structuur merkbaar is.

Doelgroep als leidraad

Het komt voor dat een aanpassing die je wilt maken voor het ene kind, de speelplaats juist weer minder geschikt of uitdagend maakt voor het andere kind. Het is dus zaak goed over je doelgroep na te denken. Op een speelplaats voor buurtkinderen is het in de meeste gevallen aan te raden om je te richten op algemene aanpassingen. Maar gaat het om het groene speelelement van een instelling voor kinderen met autisme, dan kun je ervoor kiezen om speciaal voor die groep kinderen aanpassingen te maken. Aanpassingen voor slechtziende kinderen, om een voorbeeld te noemen, hoef je dan minder aandacht te geven. Verder is het handig om je af te vragen welke leeftijd je doelgroep heeft en welke ontwikkelingsfase hierbij hoort. Peuters spelen anders dan kinderen van de basisschool (zie pagina 75). Vanwege die grote verschillen in spelen is het vaak handig om voor de allerjongsten een apart deel van het terrein in te richten, waar ze rustig kunnen spelen zonder gehinderd te worden door de grootste kinderen. Bij kinderen met een beperking is het handig om je af te vragen in welke ontwikkelingsfase ze zich bevinden. Kinderen met een verstandelijke beperking van bijvoorbeeld 7 jaar spelen weer anders dan kinderen zonder verstandelijke beperking van die leeftijd. Ook dat kan helpen bij het maken van keuzes.

Een belevenis voor ieder kind

Een tip bij het maken van keuzes: houd in je achterhoofd dat niet ieder speelelement voor ieder kind bereikbaar en bespeelbaar hoeft te zijn. Je hoeft, als dat lastig blijkt te zijn, niet elk speelelement aan te passen aan elk type beperking. Ga uit van de belevenis, en niet vanuit het speelelement. Bedenk bijvoorbeeld hoe je er voor kunt zorgen dat ieder kind uit je doelgroep kan schommelen. Het is niet per se nodig om alle schommels op het terrein voor elk kind geschikt te maken. Een stevige nestschommel in de buurt van het hoofdpad is te gebruiken door vrijwel alle kinderen, terwijl een kleine schommel ergens op een wat afgelegen stukje van de speelplaats dat niet hoeft te zijn. Op dezelfde manier kun je ook uitgaan van de zintuigen, het beleven van elementen en dergelijke.

ZINNENPRIKKELEND

Opgroeien is de wereld ontdekken. Kinderen doen dat met al hun zintuigen en de natuur biedt daarvoor een grandioze rijkdom. Volwassenen vergeten het nog wel eens, gewend als we zijn om vooral onze ogen te gebruiken. Maar er bestaan vijf zintuigen (volgens sommigen zelfs meer), en voor kinderen is het belangrijk om ze allemaal zo goed mogelijk te ontwikkelen en leren benutten.

Met zintuigen is nog iets bijzonders aan de hand: als een kind slechts beperkt of niet gebruik kan maken van één van zijn zintuigen, ontwikkelt hij of zij de andere zintuigen vaak beter. Een kind dat niet goed kan zien zal over het algemeen beter horen dan ziende kinderen. Zo kan de beperking aan het ene zintuig juist een pluspunt opleveren bij het andere. Door te spelen met een geluid ervaart een visueel beperkt kind opeens even niet meer dat het beperkt is, maar juist beter dan zijn speelgenootjes. Dat zet de sociale verhoudingen wel even op z'n kop.

Als je fysiek beperkt bent, kun je vaak nog wel veel zintuigelijk ervaren. In het bijzonder voor kinderen met een (ernstige) verstandelijke beperking en kinderen met een meervoudige beperking (bijv. doof-blind), kunnen zinnen-prikkelende ervaringen voor de overige zintuigen, die wel goed functioneren, heel veel waarde hebben.

Je neus achterna

Onze neus wordt nog wel eens onderschat, maar het is een geweldig interessant zintuig. Geur is in onze hersenen direct verbonden met emoties en geheugen. Soms ruik je opeens iets wat je doet denken aan je oma, aan een bepaalde plek of die vakantie van toen. In de natuur vind je een heel scala aan verschillende geuren die kinderen stimuleren bewuster 'hun neus achterna' te gaan.

• Geurende planten

Wie kent niet de romantische zachte geur van rozen, of de geur van kamperfoelie op een lome zomeravond? Dat veel bloemen en kruiden lekker ruiken is algemeen bekend en het is heel leuk om te zorgen dat ook de kinderen in de speeltuin dat kunnen ervaren.

De geur van planten komt vaak het beste vrij in de ochtend, avondschemer of na een regenbui. Om hem te kunnen ruiken, kun je er het beste letterlijk met je neus bovenop zitten. Het helpt dan ook om de geur 'op hoogte' te krijgen. Daarvoor kun je uitgaan van lage geurende planten in verhoogde bakken, of van planten die zelf hoog groeien:

- Klimmers: o.a. winter- en sterjasmijn, klimrozen, akebia (chocoladeger), kamperfoelie (let op, bessen zijn licht giftig en niet alle soorten geuren even goed);
- Struiken op hoogte: bijvoorbeeld kleinbladige sering, winterkamperfoelie, boerenjasmijn, roos;
- Bomen met een geurende bast, bijvoorbeeld den of spar.

Plantenadvies

Wil je zeker zijn van de juiste planten, vraag dan advies van een specialist. Niet alle soorten rozen geuren even sterk, en het is jammer als je net de verkeerde hebt. Sommige gecultiveerde soorten van bloemen, kruiden of andere planten maken geen nectar aan en trekken daarom minder insecten. Als je kinderen graag insecten wilt laten ontdekken op de speelplaats, is het dus belangrijk om de juiste (onder)soort te kiezen. Kijk voor een ecologisch hovenier of andere specialist voor natuurlijke omgevingen op www.wildeweelde.org.

Belangrijkste aanbevelingen

- Aanbevolen hoogte: op welke hoogte moet zo'n plant dan komen? Dat verschilt natuurlijk wat per kind: jongere kinderen zijn kleiner dan oudere en kinderen in een rolstoel zitten met hun neus dicht bij de grond dan staande kinderen. Bakken van verschillende hoogte plaatsen werkt dan ook het beste. Houd anders een algemene hoogte van 55 cm aan. Doordat planten tot op verschillende hoogte groeien zullen alle kinderen genoeg te ontdekken hebben;
- Maak deze bakken bij voorkeur onderrijdbaar, of op zijn minst vanaf de zijkant goed bereikbaar;
- Extra ruimte onderaan voor de tenen, zodat je dicht tegen de bak aan kan staan helpt daarbij.

• Kruiden

Sommige geuren komen pas in de lucht als er blaadjes worden gekneusd, bijvoorbeeld bij de meeste kruiden. Kruiden hoef je niet per se in een traditionele kruidentuin te plaatsen. Door her en der struiken rozemarijn, lavendel of salie te planten, of

een stukje gras te onderbreken met een veldje munt, worden de kruiden onderdeel van de speelplek.

Planten zijn niet de enige elementen die geuren in de tuin. Ook het toegepaste materiaal kan sterk ruiken, zoals harshoudende houtsoorten, de houtsnippers op de grond, of de activiteit in de tuin (vuurtje stoken, brood bakken).

Smaakmakend

Geur en smaak hangen sterk met elkaar samen. Voordat je iets nieuws in je mond steekt, ruik je er eerst even aan. Op je tong proef je zoet, zuur, zout en bitter, maar ook temperatuur, textuur en vorm. Alles wat we eten, is door de natuur voortgebracht - hoe onherkenbaar sommige producten ook zijn. Voor kinderen is het heel waardevol om te leren dat je sommige dingen ook direct uit de natuur kunt halen; rode bessen in je toetje, aardbeien op je beschuit en munt voor in de thee.

• Eetbare planten

Het is geweldig én leerzaam voor kinderen om in contact te komen met eetbaars uit de natuur. Ervaren waar eten vandaan komt, zelf meehelpen met verzamelen van het fruit of de groente, iets bereiden met de oogst: het draagt in hoge mate bij aan het ervaren van natuurwaarden. Kinderen leren dat ze zichzelf kunnen redden, leren de natuur te respecteren en krijgen inzicht in de aard van de seizoenen. Plant dus die fruitbomen, die tamme kastanje waarvan je de vruchten met z'n allen kan poffen in het vuur, die hazelaar, bramen, bosaardbeitjes en frambozen. Of richt je eet-tuin meer in op planten die in vroeger tijden verzameld werden in ons land, zoals rucola, melganzevoet, zevenblad of brandnetel – al komen die laatste twee vanzelf wel...

Als je je er een beetje in verdiept is het niet moeilijk om met kinderen iets te eten te maken van planten of bloemen uit de natuur (zie de aanbevolen literatuur op pagina 106). Sommige van deze planten kun je ook in een verhoogde bak aanbieden.

Voelen doen we meestal met onze vingers, maar onze hele huid zit vol met zenuw-puntjes waarmee we vorm, temperatuur en textuur kunnen voelen. De natuur zit vol met verschillende texturen en materialen die we kunnen verkennen. De zachte haartjes onder een boomblaadje, het ruwe oppervlak van een stuk bast, de scherpe prik van een brandnetel. Met je blote voeten door het zand lopen voelt heel anders dan over gras, houtsnippers of een boomstam.

• **Tastbakken**

Voor kinderen die visueel beperkt zijn is de tastzin een belangrijk zintuig. Niet alleen om te leren lezen (braille), maar ook om de wereld om zich heen te identificeren en vast te leggen. Net als bij geurende en eetbare planten kun je ook voor dit zintuig verhoogde bakken plaatsen. Interessant wordt het als de beplanting zacht aanvoelt, of juist leerachtig. Dat het dikke bladeren zijn, of dat er iets gaat geuren als je er met je handen langsgaat.

Mogelijke planten zijn:

- ezelsoor (zacht);
- kattenkruid (rasperig, geur);
- schoenlappersplant (vettig blad);
- kamille (zachte bladsprieten, geur);
- tijm (borstelig, geur);
- diverse soorten mos.

Tip: Overweeg ook eens om een paar planten toe te voegen met stekels. Kies geen heftige punten, maar net scherp genoeg om daarmee ervaring op te doen. Zet ze wel een beetje apart van de lieflijk zachte planten.

• **Blotevoetenpad**

Op blote voeten, wat een gek gevoel. Opeens is iedere stap die je zet een belevenis. Het lijkt wel of de wereld op z'n kop staat, want ineens is al je aandacht bij je voetzolen en wat er daaronder allemaal gebeurt. Na een tijdje went het en voelt het heerlijk vrij om zonder schoenen te lopen. Op sommige speelplaatsen zijn speciale 'blotevoetenpaden' aangelegd om die ervaring te versterken. Het pad is gevormd met verschillende materialen; zand, aarde, gras, kruiden, schors, boomstammetjes, mos en ga zo maar door. Ieder type ondergrond voelt weer anders.

Ook voor veel kinderen met een beperking is zo'n pad een belevenis. Om het voor hen makkelijker te maken kun je ervoor zorgen dat het pad breed genoeg is, zodat er iemand naast ze kan lopen om ze te begeleiden. Ook kun je er een smal paadje naast leggen, zodat kinderen die niet willen of kunnen even op het gewone paadje kunnen lopen. Een leuning langs het pad helpt kinderen die moeilijk lopen of af en toe even uit willen rusten.

Kinderen die uit de rolstoel kunnen komen en zich met behulp van handen en voeten kunnen voortbewegen kunnen kruipend over zo'n blotevoetenpad. Lichaamsvriendelijke bodembedekkende soorten zijn dan vereist: gras, zachte kruiden, aarde, mooi rond grind, enz. Een dergelijk pad mag niet te lang zijn en de kinderen moeten vooral ook enkele heerlijke rust-/ligplekjes onderweg tegenkomen: een klein

Enkele planten met iets bijzonders voor kinderen

- *teunisbloem*: je kunt in de schemering het openen van de bloemknop bewonderen;
- *vrouwenmantel*: houdt heel mooi waterdruppels vast;
- *keizerskroon*: heeft een soort 'tranen' in de bloem, en een heel specifieke geur;
- *afrikaantjes*: je kunt ermee schilderen;
- *Oost-Indische kers*: je kunt er de bloemen en bladeren van eten;
- *klimmende winde*: groeit heel snel;
- *springbalsemien*: geurt sterkt en zaaddoosjes springen onverwacht open;
- *scharmierbloem*: je kunt de bloemen één voor één verdraaien als bij een scharmier.

Zie voor meer over dit onderwerp de lijst met aanbevolen literatuur op pagina 106.

stukje gazon met madeliefjes, een lage hangmat tussen twee bomen, een zonnebank van hout. Een blotevoetenpad is ook uitermate geschikt als snoezelpad voor kinderen en (jong)volwassenen met een verstandelijke beperking.

• *Voel eens een boom*

Voor veel kinderen is het een mooie ervaring om de stam van een boom te voelen, maar voor kinderen in een rolstoel is het soms moeilijk. Sommige stammen/bomen maken ook deel uit van spel, bijvoorbeeld als buutplaats. Het is daarom fijn als er een paar bomen met een interessante bast, zoals eik, berk, plataan of wilg bereikbaar zijn. Visueel beperkte kinderen kunnen door een boombast te voelen en erop te kloppen verschillende soorten bomen van elkaar leren onderscheiden.

Hoor mij nou

Oren heb je om te horen, natuurlijk. Maar luisteren we ook echt? Er zijn zo veel geluiden die we niet echt horen. Vogeltjes die fluiten, een beestje dat ergens rond-scharrelt, de wind die door de bomen ruist, water dat stroomt of klotst. Geluiden helpen om je te oriënteren. Een natuurlijke speelplek zit vol geluiden, of er nu kin-

Snoezelen in de open lucht

Kinderen met een verstandelijke beperking beleven de wereld vooral met hun zintuigen. Om die reden is snoezelen een activiteit die hen veel aangeboden wordt. In een speciaal daarvoor ingerichte ruimte kunnen ze verschillende ervaringen opdoen met bij voorbeeld schuim, geuren, zeepbellen, en allerlei geluids- en licht-effecten. Een snoezelruimte op de natuurspeelplaats kan een waardevolle aanvulling zijn voor kinderen met een verstandelijke beperking. Te denken valt aan een plek waar kinderen natuurlijke materialen, geuren en kleuren kunnen ervaren. Bijvoorbeeld liggend op een grasveldje, op een schommelbank of in een hangmat tussen 2 bomen. Onder kleurige en geurige struiken, eventueel onder een pergola. In de nabijheid kun je bijvoorbeeld een vlinderstruik planten, een voerbak voor vogels neerzetten of een zacht tinkelend klokkenspel of een windorgeltje ophangen.

deren aan het spelen zijn of niet. Zelf geluiden maken hoort erbij: schreeuwend en gillend ontdekken kinderen de grenzen van hun eigen stemgeluid. En de beheersing daarvan; samen zingen, of juist zo stil mogelijk je moeder besluipen. In een tunnel van een rioolbuis klinkt je stemgeluid ineens heel anders en hoor je een vage echo.

• *Natuurlijke geluidsbronnen*

Er zijn voor natuurspeelplaatsen veel verschillende speelaanleidingen bedacht die uitgaan van geluid. Holle boomstammen of 'plakken' uit een boomstam van verschillende grootte om op te drummen, een xylofoon van hangende stammetjes met een hamertje erbij... Fluistermuren hebben een zodanige kromming dat ze gefluister weerkaatsen en op verrassend grote afstand hoorbaar maken. Maar ook een ijzeren buis die hoog in de boom hangt met een touw eraan, als een soort kerkklok, is een hoorbare speelaanleiding.

Sommige elementen maken een interessant geluid als de wind ermee speelt. Voor visueel beperkten kunnen deze werken als oriëntatiepunten, maar ook voor de andere kinderen bepalen dergelijke geluiden een deel van de sfeer van de omgeving.

Enkele voorbeelden van natuurlijke geluidmakers:

- riet dat ruist in de wind;
- bamboe dat ruist in de wind, en soms klappen de stengels tegen elkaar aan;
- populier (vooral de 'ratelpopulier') is een boom die goed ruist in de wind;
- takken die in de wind ergens tegenaan tikken;
- vallend water of waterstromen - water maakt veel geluid, terwijl het toch rustgevend werkt;
- regen, vooral als het op iets hols valt;
- ijs dat 'knalt' als het flink vriest;
- vogels in de bomen, op vogelvoederplaatsen, in vogelhuisjes e.d.;
- bladeren die opwaaien in de herfst - niet (te snel) bladruimen.

Windgongen zijn metalen of houten staafjes die door de wind tegen elkaar worden gewiegd en dan een geluid maken. Ze geven vaak een dromerig geluid, wat op sommige plekken heel goed aansluit bij de natuurlijke omgeving. Windgongen kunnen voor kinderen die minder goed zien een helder oriëntatiepunt vormen, hoewel het wel moet waaien om ze te kunnen horen.

• *Zelf geluid maken*

Praatpalen zijn twee of meer 'palen' waarbij je in de ene paal kan praten en dat bij de andere paal zo goed kan horen alsof je naast elkaar staat. Ze zijn ideaal om contact te maken met kinderen die op een plek zitten waar jij misschien niet kan komen. Zo kun je toch met ze meespelen. Daarvoor moet uiteraard minstens 1 paal zich op een plek bevinden die makkelijk toegankelijk is, met een spreek- en luisteropening op rolstoelhoogte. Voor kleinere kinderen is dat ca. 70 cm, voor oudere kinderen 80 cm.

Ogen die zien

Onze ogen, de zintuigen die voor veel mensen onmisbaar lijken, komen als laatste aan bod. Als we op een nieuwe plek komen, geven we onze ogen goed de kost.

Door rond te kijken leren we een plek kennen: daar ligt een waterplas, daar groeien mooie bloemen. Je met een paar blikken oriënteren is één ding, met aandacht observeren is iets heel anders. Is de natuur alleen maar bruin en groen? Gelukkig niet. Alle kleuren van de regenboog zijn in de natuur terug te vinden.

• *Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet*

Spelen met wat je ogen zien is een leuk spelletje voor iedereen voor wie zien de gewoonste zaak van de wereld is. Spiegels in een holle boomstam maken de wereld vanuit een verrassende hoek zichtbaar.

Door kijkgaatjes in een muurtje kun je iemand ongemerkt bespieden. Kleurenfilters in de kijkgaatjes geven al helemaal een vreemde kijk op de wereld.

Verstopperij spelen is één van de meest populaire kinderspelletjes. Als er eentje begint te tellen, stuiven alle andere kinderen uit elkaar en vliegen alle kanten op, zo snel mogelijk zo ver mogelijk weg. Een slimmerik vindt een goede verstopplaats juist vlakbij de buutplaats. Een goede speelplaats heeft plekken te over om je te verstoppen. Plekken van waaruit je niet gezien wordt, maar jij wel alles kunt zien. Bedenk dat kinderen met een beperking óók graag meedoen; ze kunnen alleen vaak niet overal komen, of zich niet zo snel uit de voeten maken. Zelfs kinderen die visueel beperkt zijn genieten van verstopperij. Op de tast vinden ze een goede verstopplek. Het is een spel waarin kinderen veel contact met elkaar hebben en het is juist dit samen spelen waar kinderen zo van kunnen genieten.

Zulke gaten in de muur maken natuurlijk nieuwsgierig... Wie erin kijkt, ziet opeens de lucht boven zich. Hoe kan dat nou?

Ook kinderen die van wat rustiger spel houden, kunnen spelen met wat zich in hun blikveld afspeelt. Schilderen, tekenen en fotograferen zijn vormen van spel die kinderen rustig zittend kunnen doen. Dit kan heel waardevol zijn voor kinderen die niet zo beweeglijk zijn, zoals kinderen met een loopbeperking of kinderen met autisme. Deze activiteiten kunnen ook drukke kinderen helpen om tot rust te komen en zich te concentreren. Het helpt dan als er iets interessants te zien is. Gelukkig heeft de natuur zo'n rijke variatie aan vormen en kleuren, wisselende seizoenen en de daarmee veranderende lichtinval, dat er op een natuurspeelplaats met gevarieerde beplanting iedere dag wel iets nieuws te zien is.

RUST

Spelen op een natuurspeelplaats betekent niet alleen maar rennen en vliegen. Kinderen hebben ook behoefte aan rustig spel, bijvoorbeeld met z'n tweeën wat kletsen of in een klein groepje een fantasiespelletje spelen. Maar soms is het ook fijn om even alleen te zijn op een plekje waar je even tot jezelf kunt komen, indrukken kunt laten bezinken, een beetje mijmeren of anderen kunt observeren. In zijn eentje kan een kind bovendien toekomen aan een eigen kennismaking met de natuur.

Toverhutten en chillplekken

Vriendinnen die samen smoezen, een beetje kletsen, een klein spelletje doen, een toverdrank brouwen van verse groene bladeren en bloemetjes... Kinderen vinden altijd wel ergens een plekje waar ze met een klein groepje afgezonderd zijn van de rest, bijvoorbeeld in een zelfgemaakte hut, weggedoken in een kuil, achter een groepje dikke stenen in een bloemenwei of in een fort op een heuvel. Een beschutte plek is ideaal, een plek waar je kunt zien wie er bij komt of weggaat en waar je met je eigen groepje kan spelen te midden van de andere kinderen in de speeltuin.

• De geheime hut

Hutten en huisjes zijn voor veel kinderen heel belangrijke speelplekken. Voor alle kinderen is het belangrijk dat het vaak omvangrijke terrein van de natuurspeeltuin meerdere van dit soort beschutte plekken heeft. Een hut kan bijvoorbeeld gemaakt zijn van wilgentenen, een paar boomstammen, of tussen wat flinke struiken. Een boomhut, al dan niet zelfgemaakt, vinden veel kinderen geweldig. Voor kinderen met een beperking is het belangrijk dat een aantal daarvan voor hen bereikbaar en toegankelijk is.

Hutten zijn heel gemakkelijk aan te passen voor alle kinderen, zonder dat het minder leuk is om in te spelen. Belangrijkste aandachtspunten: een goede ondergrond voor rolstoelers, voldoende stahoogte en met een paar zitplekken, want bukken is

Soms struinen kinderen de hele speelplaats af, op zoek naar allerlei bloemetjes, steentjes, bladeren etc. Al het andere gaat dan even langs ze heen.

niet altijd een makkie. Eén of twee extra handgrepen, bijvoorbeeld bij de ingang, zorgen dat kinderen die slecht ter been zijn zonder hulpmiddelen naar binnen kunnen.

Belangrijkste aanbevelingen

De belangrijkste aanbevelingen voor hutten zijn dezelfde als voor tunnels (zie pagina 73).

Hutten bouwen

Hutten kunnen kinderen ook heel goed zelf maken. Samen bouwen aan een hut, takken verzamelen, een constructie bedenken, bepalen waar de opening komt en wie er in mag, het zijn allemaal onderdelen van het spel. Het enige wat er voor nodig is zijn losse materialen waarmee gebouwd kan worden. Takken liggen natuurlijk voor de hand, maar ook aarde of zand zijn vaak nodig voor de fundering, bladeren, stenen of korte stammetjes die als stoeltjes in de hut kunnen dienen, enzovoorts. Een zelfgemaakte hut heeft voor kinderen een speciale waarde – het is een prestatie om trots op te zijn.

Zo, nu eerst een ...

• **Amfitheaters**

In natuurspeeltuinen kom je regelmatig kleine versies van de oude amfitheaters tegen, meestal een (half)cirkelvormige ruimte, al dan niet verdiept aangelegd, met daar omheen trapsgewijs de tribune. Ze worden gemaakt van aarde, van (gerecyclede) stoeptegels of van houten balken en in allerlei formaten. Het zijn vaak de centrale punten van de georganiseerde activiteiten van een natuurspeelplaats. Het zijn ontmoetingsplaatsen, locaties voor voorstellingen, vertelplekken.

Vanwege het sociaal belang van een amfitheater is het belangrijker dat het element toegankelijk is dan dat het bespeelbaar is. Het is dan ook raadzaam om dit element zo in te richten dat ook alle volwassenen er kunnen komen en bij de activiteiten kunnen zijn.

Belangrijkste aanbevelingen:

- De ondergrond is voor iedereen begaanbaar;
- Er is een ondersteuning voor het beklimmen van de trappen door een armleuning, touwleuning, verticale palen en dergelijke;
- Er zijn plekken in de zitringen waar rolstoelen kunnen staan (dus zonder bankjes)
- Er zijn transitiepunten (zie kader op pagina 61) waar een rolstoeler uit de rolstoel kan komen en op een gewone zitplaats kan zitten.

Alleen zijn

Op een gevarieerd terrein zijn er altijd plekjes waar je je even kunt terugtrekken; een beschut hoekje, een boomtak, een fijn plekje tussen de struiken. Alleen ben je vaak meer gericht op de omgeving dan wanneer je met een ander bent. Je ziet opeens details, een patroon in een boombast, een bloem aan de voet van een struik die je daarvoor niet zag. De plek gaat meer voor je leven en je kunt je er gemakkelijker mee verbonden voelen. Bovendien krijgen kinderen als ze even alleen zijn de kans om de vele indrukken te verwerken, even na te denken, even bij te komen .

• Beestjes bekijken

Een natuurspeeltuin trekt allerlei beesten en beestjes aan, maar om ze te zien en te bestuderen moet je rustig de tijd nemen. Levende wezens zijn voor kinderen heel fascinerend en heel leerzaam. Ze helpen hen om te leren de natuur te respecteren. Vooral de groep kinderen die moeilijk bij de grond kan komen, en vooral de kinderen met een loopbeperking, komen slechts zelden in de nabijheid van deze dieren. Daarom is het fijn als de natuurspeeltuin de dieren verwelkomt op een plek waar alle kinderen ze goed kunnen zien.

Mogelijke dieren:

- Vlinders trek je aan met vlinderplanten en -struiken met heldere bloemen. Plaats deze in de buurt van toegankelijke paden. Je kunt ook een vlindertafel met wat rottend fruit (pruimen bijv.) inrichten in augustus.
- Insecten worden gelokt met onder andere insectentorens, -muren of -hotels en slootbakken voor waterinsecten, allemaal gemakkelijk op hoogte te brengen;
- Amfibieën en andere waterbeestjes komen vanzelf als er een geschikt, vochtig gebied op het terrein is. Een slootbak die een beetje verhoogd is kan ook zo worden aangepast dat amfibieën als kikkers en salamanders hem interessant vinden. Maar ook een langwerpige glazen zuil in een vijvertje kan ervoor zorgen dat je vanaf de kant en op hoogte ziet wat er in het water rondzwemt.
- Vogels hebben veel aan de juiste beplanting: bomen en planten met bessen (bijvoorbeeld lijsterbes) en dicht struikgewas waar ze kunnen schuilen en nestelen. Daar in de buurt staan andere aantrekkelijke elementen die vanaf het pad of terras goed te bekijken zijn, zoals voederhuisjes, vogelhuisjes en vogelbadjes.
- Grotere scharrelaars komen vanzelf, maar je kunt ze ook lokken, bijvoorbeeld egels (met een takkenrif of rommelhoek) of konijnen. Op sommige plekken is het mogelijk ook kleine dieren te houden, denk aan tamme konijnen, kippen, enz. Zo'n dier vasthouden, aaien, voeren en bekijken is voor veel kinderen de eerste kennismaking met dieren. Kinderen met autisme vinden het soms heerlijk om een dier te aaien.
- Verrekijkers en loepjes brengen vogels, amfibieën, kleine dieren maar ook boomkruinen en andere natuurelementen veel dichterbij.

Citaat

Glenn (12 jaar):

“Ik cross graag met mijn elektrische rolstoel over heuvels. Lekker sjezen. Als ik op een heuvel ben vind ik het leuk om uit mijn rolstoel te gaan en dan lekker naar beneden te rollen.”

De metamorfose van Moby Dick

Op dinsdag 26 april 2011 ging aan het Moensplein in Beverwijk de vernieuwde speeltuin Moby Dick open. In het halve jaar daarvoor was Moby Dick ingrijpend gerenoveerd - van een leuke, maar traditionele buurtspeeltuin tot een groene natuurspeeltuin-waar-ook-nog-wat-toestellen-staan die goed toegankelijk is voor kinderen met een beperking. Het tussenliggende verhaal gaat vooral over vertrouwen, denken in mogelijkheden en net die ene stap op onbekend terrein durven te doen.

In 2006 traden Marjan Kauffman en Monique Schaap aan als voorzitter en vicevoorzitter van Moby Dick. Eén van de eerste dingen die ze aanpakten was de verplichte veiligheidskeuring. De resultaten vielen niet mee: de zandbak werd afgekeurd en de ondergrond onder twee klimtoestellen moest worden vervangen. Bovendien was het middelste gedeelte van het terrein te nat, waardoor de speeltuin na een paar regenachtige dagen soms dicht bleef omdat er een paar centimeter water op het gras stond. Geschatte kosten om dat te verhelpen: een halve ton. “Meer zou er niet worden gedaan”, herinnert Marjan Kauffman zich. “We vonden Moby Dick een leuke speeltuin waar weinig aan hoefde te worden verbeterd.”

Koerswijziging

De gemeente Beverwijk wilde best een financiële bijdrage leveren, maar vroeg om een Plan van Aanpak en in hun zoektocht naar informatie kwamen Marjan Kauffman en Monique Schaap op andere ideeën over spelen en speeltuinen. Het kon

ook anders, zagen ze. Moderner. Via speeltuinkoepel NUSO kwam Moby Dick in contact met het project ‘Samen Spelen’ van NSGK (Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind), waarbij binnen drie jaar 25 Nederlandse speeltuinen (beter) toegankelijk worden gemaakt voor kinderen met een beperking.

De keuze om Moby Dick toegankelijk te maken voor kinderen met een beperking was uiteindelijk vanzelfsprekend. “Als je de mogelijkheid hebt, waarom zou je het dan niet doen?”, zegt Monique Schaap nuchter. Het was de eerste koerswijziging, maar niet de laatste.

In de zomer van 2010 kende de gemeente Beverwijk Moby Dick een subsidie van bijna 50.000 euro toe uit de WMO-reserve. Ook de NSGK stelde een flink bedrag beschikbaar, er werd een bureau ingeschakeld om een ontwerp te maken en de eerste fondsen werden geworven.

Een ijkpunt in de renovatie was die zomer het bezoek van de Speeltuinbende, een groep kinderen met en zonder beperkingen die in het kader van ‘Samen Spelen’ in een vrolijk beschilderde bus het hele land doorreizen om speeltuinen te testen op gebruiksvriendelijkheid. Voor de aanwezige vrijwilligers werd die dag duidelijk wat het betekent, naar de speeltuin te gaan als je een beperking hebt. De vierjarige Luna, die spina bifida (open ruggetje) heeft, kwam in haar rolstoel het gras niet op en kon alleen maar kijken naar de toestellen. Lotte van acht kwam met haar looprekje al wat verder, maar kwam toch vast te zitten in het zand en had nog altijd veel hulp nodig. Desondanks kreeg Moby Dick een redelijk positieve beoordeling. “De kinderen zijn gewoon weinig gewend”, zei een begeleidster berustend.

Bouwteam

Najaar 2010 namen bestuur en vrijwilligers van Moby Dick een tweede beslissing die vergaande consequenties zou hebben, en weer door een samenloop van omstandigheden. Het plein bij het naburige kinderdagverblijf werd door een ecologisch hoveniersbedrijf, De Twee Heren uit Grootebroek, omgetoverd tot een groene speelomgeving. Op een dag trok Marjan Kauffman de stoute schoenen aan en troonde ze Jan de Vries en Barry Bimmerman mee naar Moby Dick. Ze maakten een schets, die zo goed in de smaak viel dat hij de voorkeur kreeg boven het oorspronkelijke ontwerp. De nieuwe koers was amper ingezet of het roer ging alweer om.

Voor de begeleiding van het project werd een bouwteam opgericht, waarin opdrachtgever (Moby Dick), opdrachtnemer (De Twee Heren), speeltuincentrale en gemeente Beverwijk zitting hadden. Het team hield de gang van zaken in het oog en nam alle beslissingen in overleg. Bovendien werd er gewerkt met een open begroting, waar tot het laatste moment ruimte was opgehouden voor nieuwe speelelementen. Voor zo'n manier van werken moeten alle partijen flexibel kunnen werken en vooral: elkaar vertrouwen. Het bouwteam-Moby Dick kon het.

Buurtkickers

Op 3 januari 2011 ging het werk van start. Er kwam een grote heuvel met een uitkijktoren en daarnaast wat lagere bulten, verbonden door een brug. Daardoor werd de speeltuin wel iets onoverzichtelijker – het eerste punt waar het avontuur voorrang kreeg. Er werd een rondgaand pad met verschillende soorten verharding aangelegd, zodat kinderen met rolstoel en/of looprekken tot bij de uitkijktoren konden komen en onderweg onder hun wielen en/of voeten de verschillende structuren konden voelen. Er kwam een zandbak op maaiveldniveau met een verhoogde zandtafel voor kinderen in rolstoelen, een waterplaats met een pomp die gemakkelijk te bedienen was. Er verzezen wilgentunnels en -hutjes, waar kinderen zich kunnen terugtrekken zonder het overzicht te verliezen. Waar dat nodig was kwamen extra transitiepunten, waar kinderen zich uit hun rolstoel op de 'speelaanleiding' kunnen verplaatsen.

De afscheidingen tussen het gedeelte voor de jongere en de oudere kinderen en rond de vogelnestschommel waren van rode haagbeuk, die de zone goed markeert voor kinderen met een visuele beperking. In de nieuwe unit voor de vrijwilligers, een geschenk van een plaatselijke ondernemer, kwam een grote toiletruimte met een verhoogd toilet en een verschoontafel.

De wateroverlast werd speels verholpen met een vijver in het lagergelegen deel, die dienst doet als waterberging en speelwater voor buurtkinderen en buurtkickers. Voor De Twee Heren vormde Moby Dick ook een uitstap op onbekend terrein. Ze verzorgen weliswaar al tien jaar ontwerp en aanleg van natuurspeelplaatsen, maar met de eisen voor kinderen met een beperking hadden ze nog nooit te maken gehad. “In de praktijk bleek het meer een uitdaging dan een obstakel”, kijken Jan de Vries en Barry Bimmerman terug. “Het was lastiger om het voor alle kinderen avontuurlijk te houden.” Zo moest er een belangrijke concessie aan de toegankelijkheid voor kinderen met een beperking worden gedaan bij de uitkijktoren. “Die zou beter toegankelijk worden voor kinderen met een beperking wanneer we er een extra opstapje bij zouden maken”, legt Barry Bimmerman uit. “Maar dan zouden jonge kinderen er ook in kunnen en dan moet je aan allerlei extra veiligheidseisen voldoen. Daardoor zou hij voor de oudere kinderen niet spannend meer zijn.” Er kwam geen extra opstapje.

Grip

Toen de kinderen van de Speeltuinbende in het voorjaar van 2012 de gerenoveerde Moby Dick kwamen testen, zag je hun rode jackjes zich door de speeltuin verspreiden. Lotte kon voor het eerst van haar leven zonder al te veel hulp van de glijbaan. Een extra handgreep zou handig zijn, gaf haar moeder aan. Die handgreep werd er later eenvoudig ingefreesd – zo flexibel kun je zijn met natuurlijke materialen.

Moby Dick in Beverwijk was de eerste Nederlandse speeltuin die in het kader van het NSGK-project ‘Samen Spelen’ werd aangepast. Op basis van hun ervaringen hebben de vrijwilligers van Moby Dick in samenwerking met NUSO en NSGK een ‘Draaiboek speeltuinrenovatie’ geschreven met tips en aanwijzingen, van keuze van ontwerp en uitvoerder tot projectmanagement, fondsenwerving en communicatie enzovoorts. Het draaiboek is gratis te downloaden via de website van de Speeltuinbende, www.speeltuinbende.nl.

*De gastvrije
natuurspeelplaats*

Hoofdstuk 6

In de vorige hoofdstukken is geschetst hoe een natuurlijke speeltuin zo kan worden omgevormd, dat hij ook goed speelbaar is voor kinderen met een beperking. Maar om een natuurspeelplaats echt geschikt te maken, is er meer nodig. Bijvoorbeeld een gastvrije uitstraling en voorzieningen die helpen de speeltuin beter te bereiken en tot een aangename plek te maken voor kinderen met een beperking. Hier besteden we in dit hoofdstuk extra aandacht aan.

De website

Een website biedt bezoekers de mogelijkheid om voorafgaand aan het bezoek informatie in te winnen over de speelplek. Zo kunnen ze zowel zichzelf als hun kinderen voorbereiden. Voor sommige kinderen met een gedragsstoornis is dat erg prettig; zo komen ze niet zo gauw voor verrassingen te staan en voelen ze zich zekerder. Zeker als een speelplaats een trekpleister is voor kinderen uit de wijde omgeving is een website erg handig. Ook voor de speelplaats zelf is een website een ideaal communicatiemedium; alles wat je wilt vertellen kun je er kwijt.

Wat is belangrijke informatie voor kinderen met een beperking en hun ouders?

- Geef duidelijk aan dat de speelplaats geschikt gemaakt is voor kinderen met een beperking, licht eventueel toe voor welke specifieke doelgroep, en geef voorbeelden van hoe je dat gedaan hebt;
- Vermeld adres en, indien van toepassing, openingstijden en contactgegevens;
- Vermeld of er toezicht is, en zo ja, hoe de toezichthouder te herkennen is;
- Toon een plattegrond en/of foto's van de speelplaats. Voor kinderen die nieuwe dingen spannend vinden of kinderen waarmee je goede afspraken moet maken is dat een must. Ouders kunnen samen met hun kind alvast zien wat er allemaal is. Dat geeft rust;
- Vertel of er een parkeerplaats voor invaliden is of niet;
- Maak duidelijk of de speelplaats omheind is en hoeveel in- en uitgangen er zijn;
- Geef specifieke informatie over toegankelijkheid. Bijvoorbeeld: 'De paden in deze speeltuin zijn lekker breed en goed toegankelijk voor rolstoelers. Bijna alle speel-aanleidingen zijn bereikbaar voor iedereen. De hoge toren is alleen voor goede klimmers, in de kleine toren kan iedereen';
- Geef aan of er rustplekken zijn, bijvoorbeeld een hangmat, voor kinderen die snel moe zijn
- Vermeld of je bij regenachtig weer ook nog droog kunt spelen en/of zitten. Deze informatie is voor ouders of begeleiders van gehandicapte kinderen nog belangrijker dan voor gewone kinderen, juist omdat ze minder snel hun boeltje kunnen pakken en kunnen vertrekken als het gaat regenen
- Vermeld of er een aangepast toilet is. Bijzonderheden als 'Sleutel halen bij de kiosk' of 'Alleen te gebruiken als de school open is' ook vermelden;

Fijn dat er ook voor de hulphond wat te drinken is!

- Vermeld of er (drink)water is;
- Geef aan of de hulphond welkom is;
- Plaats ook de kalender met eventuele activiteiten op de site en denk aan nuttige info als ‘Voor iedereen’ of ‘Alleen voor goede klimmers’;
- Bij iedere natuurspeelplek hoort natuurlijk de volgende waarschuwing: ‘Spelen in de natuurspeeltuin is niet zonder risico, je kunt vies en nat worden’;
- Geef toekomstige bezoekers de raad om kleding aan te trekken die tegen een stootje kan en voor de zekerheid schone kleren mee te nemen.

Parkeergelegenheid

Sommige kinderen kunnen niet lopend of fietsend naar de speeltuin. Bedenk dat speelplekken waar kinderen met een beperking kunnen spelen vrij schaars zijn. Het is dus goed mogelijk dat er niet alleen kinderen uit de buurt komen spelen, maar ook mensen van verder weg. Voor hen is het belangrijk dat er dichtbij de ingang van de speeltuin een invalidenparkeerplaats is. Hoe is het parkeren geregeld? Is het mogelijk een invalidenparkeerplaats te realiseren? Belangrijk is bijvoorbeeld dat op de parkeerplaats achter de bus drie meter vrije ruimte is. Kinderen gaan namelijk door middel van een klep of lift aan de achterkant van de bus de auto uit. Zorg dat de parkeerplaats groot genoeg is voor een bus. Zie voor meer richtlijnen hiervoor o.a. het Wenkenblad van de NUSO en de Speeltuinbende (www.speeltuinbende.nl).

Informatiepaneel

Voor kinderen die behoefte hebben aan voorspelbaarheid en overzicht kan een plattegrond bij de ingang van nut zijn, met foto's en/of pictogrammen met tekst, waarbij herkenbare punten duidelijk zijn aangegeven. Denk ook aan de mogelijkheid op het paneel tekst in braille aan te brengen en/of het terrein als maquette na te maken. Voordat kinderen gaan spelen kunnen ze zich hier met een begeleidende

Vervoer

Voor het halen en brengen van kinderen met een beperking zijn vaak speciale busjes nodig, bijvoorbeeld met voorzieningen voor rolstoelen. Deze diensten worden vaak door gespecialiseerde taxibedrijven aangeboden en zijn dus kostbaar. Dit is één van de oorzaken van het feit dat kinderen met een beperking niet zomaar, als het mooi weer is, 'even' naar de speeltuin kunnen komen.

Tips:

- Ga na welke instellingen voor kinderen met een beperking zich in de omgeving bevinden;
- Benader hen en informeer hen over de speelplaats, zorg dat de directie en medewerkers tenminste een keertje komen kijken;
- Denk samen na over het vervoersprobleem. Wellicht is voor sommige doelgroepen een gezamenlijke fiets een mogelijkheid, of bestaat er een veilige looproute naar de speelplek toe? Misschien kunnen jullie samen voor extra vrijwilligers zorgen die een steentje aan het transport willen bijdragen?

volwassene een beeld vormen van de plek. Ook impulsieve kinderen, die soms snel de weg kwijt raken, kunnen hiervan profiteren. Dit betekent overigens niet dat de verrassing er door de voorbereiding af is: in het 'echte' valt er nog genoeg te ontdekken.

Vrijwilligers op de natuurspeelplaats

Op sommige natuurspeelplaatsen zijn vrijwilligers en soms ook betaalde krachten aanwezig. Zij houden toezicht op de veiligheid van de kinderen, verkopen koek en limonade, houden onruststokers in de gaten enz. Zorg dat vrijwilligers en medewerkers duidelijk herkenbaar zijn door bijvoorbeeld een fel gekleurd T-shirt of pet. Hoe beter ze herkenbaar zijn, hoe beter kinderen snappen dat deze mensen 'bij de speelplaats' horen.

Sanitaire voorzieningen

Voor kinderen met een beperking zijn sanitaire voorzieningen een must. Sommige kinderen hebben regelmatig verzorging nodig, bijvoorbeeld omdat ze een luier dragen die regelmatig verschoond moet worden of omdat ze uit hun rolstoel geklommen zijn en over de grond hebben gekropen. Een goed aangepast toilet met stevige aankleedtafel is voor hen een vereiste. Zorg dat het toilet goed herkenbaar is. Plaats de universele sticker op de deur. Voor informatie over een goed kinder-invaliden-toilet zie www.speeltuinbende.nl.

Heeft de speelplaats niet de mogelijkheid om een aangepast toilet te bouwen, kijk dan eens rond in de buurt. Is er in de buurt een publieke voorziening met een toilet? Denk aan scholen, bibliotheken, supermarkt, verzorgingscentrum, zwembad enz. Ga in gesprek met de beheerders en bekijk samen of het mogelijk is dat kinderen die de speeltuin bezoeken gebruik kunnen maken van het toilet. Meld op de website van de speelplaats hoe het sanitair geregeld is en of er eventueel bepaalde openingstijden zijn. Ouders kunnen daar bij de planning van hun bezoek rekening mee houden.

Welkom

Het laatste aandachtspunt, maar geenszins het minst belangrijk, is de sociale veiligheid. Voelt iedereen zich hier welkom? Is er een groep kinderen die altijd de dienst uitmaakt? Mag iedereen er komen of word je als nieuwe bezoeker maar gek aangekeken of zelfs gepest? Zeker voor kinderen met een beperking en voor kinderen die sociaal (nog) niet zo handig zijn is dit belangrijk. Een kind dat continu wordt aangestaard omdat hij of zij een 'afwijking' heeft zal zich niet zo gauw op zijn gemak voelen. Het risico bestaat dat kinderen met een beperking wel op een speelplaats kunnen spelen, maar dat ze zich er niet voldoende vrij en op hun gemak voelen. Om écht gastvrij te zijn is het niet alleen belangrijk dat alle kinderen op de speelplek kunnen spelen, maar ook dat kinderen met een beperking geaccepteerd worden. Als speeltuin kun je duidelijk aangeven dat je dit belangrijk vindt, bijvoorbeeld op de website. Als er toezicht is op de speelplaats, kun je hier veel invloed op uitoefenen in de praktijk. Leg contact met bezoekers, heet ouders en kinderen welkom. Door kinderen met een beperking in de eerste plaats tegemoet te treden als kinderen, en niet de nadruk te leggen op hun beperking, geef je als toezichthouder of vrijwilliger het juiste voorbeeld voor andere ouders en kinderen.

Als je naar zo'n vrolijk toilet mag is dat helemaal geen straf.

Gastvrijheid waarborgen in de toekomst

Gastvrijheid voor kinderen met een beperking is een prachtig streven. Als de speelplaats eenmaal is aangepast, is het natuurlijk de bedoeling dat dit in de toekomst ook zo blijft. Hoe kun je daar het beste voor zorgen?

- Creëer betrokkenheid van kinderen met én zonder een beperking uit de omgeving. Betrek hen indien mogelijk al bij de start van het proces, aan de tekentafel. Laat hen en hun ouders meepraten over de wensen en mogelijkheden. Door deze vroege participatie creëer je met een beetje geluk en goede organisatie een trouw legertje vrijwilligers voor de toekomst;*
- Zet de gastvrijheid regelmatig op de agenda als er over de speelplaats vergaderd wordt. Praat erover met de beheerder, de eigenaar en andere betrokkenen. Bespreek hoe je als speelplaats gastvrijer kunt zijn voor iedereen. Wat is er voor nodig? Wat kun je nog meer doen?*
- Organiseer af en toe, samen met bijvoorbeeld speciale scholen in de buurt, dagen die speciaal voor kinderen uit een bepaalde doelgroep zijn bedoeld. Dat is voor de scholen soms makkelijker organiseren en ook voor sommige kinderen fijn, als hun beperkingen samen spelen met andere kinderen moeilijk maakt;*
- Evalueer hoe effectief de speelplaats voor kinderen met een beperking is. Wat zijn de ervaringen van vrijwilligers na de opening/aanpassingen? Weten kinderen met een beperking de speelplaats inderdaad voldoende te vinden?*
- Heeft de speelplek een beleidsplan, neem de wens om gastvrij te zijn voor iedereen er dan in op. Geef aan hoe de speeltuin die gastvrijheid in de praktijk brengt;*
- Spreek ook kinderen en hun ouders aan. Vraag wat ze van de speelplek vinden. Neem de antwoorden serieus en pas goede tips toe. Zo wordt de speelplek fijner en fijner voor iedereen. Op de website kun je bezoekers de gelegenheid bieden om een reactie achter te laten naar aanleiding van hun bezoek. Dit kan ook nuttige tips opleveren, en bovendien kunnen nieuwe bezoekers zo de reactie van anderen lezen.*

*En nu ...
spelen maar!*

Hoofdstuk 7

Hoera, de natuurspeelplaats is helemaal klaar! Kinderen met en zonder beperking kunnen er heerlijk vrij spelen in het groen. In dit laatste hoofdstuk daarom aandacht voor het spelen zelf. Een fysiek goed aangepaste ruimte is een goede stap, maar voor sommige kinderen is dat niet de enige, noch de belangrijkste voorwaarde om tot spelen te komen. Vooral kinderen met een gedragsbeperking hebben namelijk vaak moeite om zich aan het spel te kunnen overgeven. Goed gedoseerde begeleiding van een volwassene is voor hen erg belangrijk. Ook kinderen met een verstandelijke beperking en kinderen die moeilijk contact leggen met andere kinderen kunnen wel wat hulp gebruiken. In dit laatste hoofdstuk tips hoe je kinderen met een beperking het beste kunt begeleiden bij hun spel op een natuurspeelplaats.

ONDERSTEUNING VAN HET SPEL

Voor medewerkers van natuurspeelplekken, maar ook voor ouders en andere volwassen begeleiders, is het belangrijk om in te spelen op de behoeften van de kinderen die komen spelen of willen meedoen met een activiteit. Die behoefte is uiteraard per kind verschillend. In hoofdstuk 1 zijn we al ingegaan op de verschillende soorten gedragingen die kinderen hebben. Sommige kinderen zijn erg teruggetrokken en bang of onzeker. Andere kinderen gedragen zich juist erg wild en expressief, en hebben moeite om rust te vinden en zich te concentreren. Inspelen op die verschillende gedragingen is belangrijk. Zo kunnen de kinderen de meerwaarde van de natuurspeelplaats optimaal beleven.

Hier volgen enkele tips om kinderen, in het bijzonder kinderen met een gedragsbeperking, goed te kunnen begeleiden.

Tip 1: Wees open en kindgericht

Als je het spel van kinderen goed wilt begeleiden is een open en kindgerichte grondhouding belangrijk. Wees gevoelig en opmerkzaam jegens het kind en de signalen die het geeft. Daarmee kun je op een goede manier reageren op de kinderen en op wat zij nodig hebben.

Tip 2: Bied veiligheid

Schep een veilige sfeer waarin iedereen welkom is. Vertel heel duidelijk dat jij er bent om de kinderen te helpen om fijn te spelen. Voor veel kinderen is het prettig als je op een goed bereikbare plek in de buurt bent, waar ze naartoe kunnen komen als ze iets willen vragen of vertellen, of als ze je even nodig hebben als ze geschrokken zijn of zich pijn hebben gedaan. Soms is het voor een kind al veilig als je zonder iets te doen naast hem of vlak in zijn buurt zit.

Tip 3: Zorg dat je het kind en zijn spel leert kennen

Mocht dat nog niet het geval zijn, zorg dan dat je een kind goed leert kennen.

Bevraag volwassenen die zijn achtergrond, zijn mogelijkheden, beperkingen en (eigen)aardigheden kennen. Wat kun je doen met dit kind en wat kun je beter laten? Neem, voordat je het spel actief gaat begeleiden, tijd om naar een kind te kijken en stel jezelf vragen als:

- Waar heeft het plezier in, wat vindt het fijn?
- Waar speelt het graag mee, op welke plek, alleen of samen?
- Op welke plek en met welk materiaal speelt een kind niet, en hoe zou dat komen?
- Wat gaat hem goed af, wat zijn zwakke kanten?
- Wat heeft het nodig om fijn te kunnen spelen?

Ga gesprekjes aan met het kind zelf over wat je gezien hebt. Vaak kan het antwoord geven op de vragen die jou bezig houden.

Tip 4: Maak kinderen vertrouwd met de spelomgeving

Sommige kinderen hebben vanwege een fysieke beperking of een gedragsstoornis moeite om de spelomgeving zelf te verkennen. Je kunt hen helpen door samen de omgeving te leren kennen.

Soms moet je daarvoor een paar keer uittrekken. Ga samen tot de grens van het hele terrein en help hen overzicht te krijgen; wijs bijvoorbeeld herkenningpunten aan waardoor ze zelf de weg kunnen vinden. Laat hen zelf de verschillende plekken ontdekken en geef aanwijzingen wat er allemaal kan. Wijs indien nodig op de mogelijkheden en neutraliseer de gevaren: 'Als je aan de andere kant van die kruipbuis komt is er een lekker zacht grasveld en dan zie je alweer dat torentje van het begin'. Blijf indien nodig bij een kind als het iets uitprobeert en moedig het aan.

Tip 5: Stimuleer het spel

Actief toekijken

Echte belangstelling verdiept vaak het spel van kinderen. Hierdoor worden ze gestimuleerd om door te blijven spelen. Dit wordt versterkt als je het spel en de beleving onder woorden brengt: 'Wat voelt die modder lekker onder je voeten hè?' Of: 'Dat was een krachttoer om die paal er bovenop te krijgen.'

Meespelen

Kinderen vinden het vaak leuk als je meespeelt. Het biedt behalve plezier ook kansen om een spel een andere wending te geven of nieuw leven in te blazen. Bijvoorbeeld: als een stel ridders tijdens een fantasie spel ruzie krijgt over wie de prinses mag redden, kun je als rechter een voorstel doen. Zoals: 'Degene die het langst op één been kan staan mag haar gaan halen.' Laat je niet teveel meevoeren door je eigen spel en sluit zoveel mogelijk aan bij wat de kinderen spelen en aankunnen. En zorg ondertussen dat je je handen vrij hebt. Letterlijk...

Echte belangstelling verdiept het spel van kinderen.

Voorwaarden scheppen en spelsuggesties geven

Kijk wat kinderen in hun spel nodig hebben en bied hen dat op een geschikt moment aan. Kinderen die winkeltje spelen kun je mandjes brengen om eikels en kastanjes in te verzamelen om te verkopen. Bepaalde groepsactiviteiten kunnen samen spel stimuleren, zoals met zijn allen een boomstam versjouwen of zoveel mogelijk gras verzamelen om een springberg te maken.

Ook kun je aanwijzingen geven om het spel verder te helpen. Laat bij voorbeeld zien hoe je met touw en takken een wigwam kunt maken, zodat het indianenspel meer mogelijkheden krijgt.

Tip 6: Vertrouw op de competentie en de oplossingsvaardigheden van de kinderen.

Een kind heeft er recht op om te leren van zijn fouten. Als het valt zal het de volgende keer voorzichtiger zijn. Durft het ergens niet meer uit of vanaf, dan zal het oplossingen bedenken. Grijp daarom niet te snel in: kijk eerst goed hoe het kind met de situatie omgaat. Natuurlijk hebben we het hier over aanvaardbare risico's en gezonde reacties. Raakt een kind gedesoriënteerd of in paniek of is de situatie echt gevaarlijk, dan spring je uiteraard in.

Realiseer je dat jongens vaak meer uitdaging nodig hebben en meer hun grenzen willen uitproberen dan meisjes. Vrouwelijke begeleiders hebben soms de neiging om bepaald gedrag af te keuren, zoals flinke stoeipartijen of gevechten met stokken. Opnieuw: grijp niet te snel in. Geef ze de kans om zichzelf en hun eigen grenzen te ontdekken. Vertrouw op hun kwaliteiten en mogelijkheden.

Tip 7: Help kinderen om aansluiting te vinden

Kinderen kunnen soms moeite hebben om contact te leggen met andere kinderen. Dat kan veroorzaakt of verergerd worden door hun beperking, bijvoorbeeld bij kinderen die moeilijker communiceren door doofheid. Deze kinderen kunnen door hun beperking min of meer in een sociaal isolement zitten. Anderzijds kan het ook voorkomen dat het kind door zijn of haar beperking een ander leven heeft dan de meeste (buurt)kinderen en gewoon niet zo bekend is. Deze kinderen hebben soms ondersteuning nodig om contact te leggen met andere kinderen. Kinderen kunnen erg hard zijn voor elkaar; iemand met een beperking is vanzelf 'anders' en loopt het risico buiten de groep te vallen. Als volwassene kun je hier soms wat aan doen, door contact te stimuleren, zeker als het kind zelf verlegen of angstig is.

Tip 8: Begrenzen, afremmen en ingrijpen

Soms is het nodig om vooraf, het liefst samen met de kinderen, heldere spelregels op te stellen. Spreek ook af wat de consequenties zijn als kinderen zich niet aan de regels houden.

Begrenzen: grijp op een rustige, positieve manier in als een kind andere kinderen tot last is. Ga naar het kind toe, geef aan wat er niet goed gaat en maak afspraken. Afremmen: als er gevaarlijke situaties ontstaan moet je soms een kind even stoppen in zijn spel en het laten kalmeren voordat het weer verder gaat. Bespreek wat het wil gaan doen. Door samen een plan te maken kun je voorkomen dat een kind zich verliest in spontane invallen en in gevaarlijke situaties belandt.

Balans tussen ondersteunen en afzijdig houden

De ondersteuning van een volwassene kan het spel van kinderen verrijken en verdiepen. Het kan, als het goed gebeurt, een pedagogische meerwaarde hebben. Maar in sommige situaties kan het juist beter zijn om je afzijdig te houden. Inmenging van een volwassene kan het spel veranderen of zelfs bederven. Het is voor kinderen heel waardevol om te ervaren dat ze zelfstandig kunnen spelen, beslissingen kunnen nemen en conflicten kunnen oplossen. Voor kinderen met een beperking geldt net zo goed als voor andere kinderen dat zij het recht hebben om op te groeien tot zo zelfstandig mogelijke volwassenen. Voor de jongste kinderen is leiding van een volwassene vaker vanzelfsprekend; hoe ouder kinderen worden, hoe minder begeleiding vaak wenselijk is. Een juiste balans tussen ondersteuning bieden en je afzijdig houden is dus een kwestie van telkens opnieuw aftasten (Schreuder e.a, 2011).

ALS BEGELEIDER OP EEN NATUUR SPEELPLAATS

Tenslotte willen we nog een aantal tips meegeven aan ouders en andere begeleiders die met een kind of met een groepje kinderen met beperkingen een natuurspeelplaats willen gaan bezoeken. Als kinderen met een beperking ergens gaan spelen, is dat vaker dan bij andere kinderen een gepland en georganiseerd uitje, waarop je je, zeker als het de eerste keer is, het best even goed voorbereidt. Dat komt het speelplezier van de kinderen zeker ten goede. Kijk van te voren eens of de speelplek een website heeft. Deze kan belangrijke informatie bevatten voor jezelf en voor je kind. Volwassenen kunnen zowel zichzelf als hun kinderen zo voorbereiden. Welke speelmogelijkheden zijn er, welke voorzieningen kan je verwachten en zijn er regels? Voor sommige kinderen met een gedragsstoornis kan een kijkje op de website een prettiger start van het bezoek aan de natuurspeelplek betekenen; zo komen ze niet zo gauw voor verrassingen te staan en voelen ze zich zekerder. Volwassenen vinden

Twee heel verschillende kinderen genieten van hun spel. Kom je heelhuids de bult af? Hoe hard durf je?

het vaak een hele opgave om met kinderen met een beperking naar buiten te gaan. Er lijken een hele rij beren op de weg. En het is ook niet zo makkelijk. Je moet altijd tijd maken, want zelfstandig spelen is voor deze kinderen vaak niet verstandig en/of mogelijk. Alles en iedereen verzamelen, voorbereiden en op stap gaan is met deze kinderen al minder makkelijk. En als je er eenmaal bent, zullen de kinderen dan niet weglopen? Ruziemaken met anderen? Of juist helemaal geen contact durven maken met andere kinderen? Voor volwassen begeleiders is zo'n vooruitzicht geen pretje. Door het bieden van de juiste begeleiding kun je echter een aantal problemen vóór zijn of verminderen. En dan wordt het toch nog leuk.

Tip 1: Zorg ervoor dat je de speelplek en de speelmogelijkheden goed kent

Voor volwassenen is het net als voor kinderen een avontuur om een natuurspeelplaats te leren kennen. Ga eens kijken hoe kinderen spelen op een natuurspeelplaats: waar hebben ze plezier in, hoe lang spelen ze met iets, wat ontdekken ze, wat vinden ze fijn of spannend? Verken de speelplaats voordat je er met de kinderen heengaat. Zie het als een avontuur. Ga overal op en in, probeer je eigen grenzen uit. Durf je nog in die boom te klimmen? Realiseer je dat je als volwassene veel meer remmende gedachten hebt dan als kind, uit angst om te vallen bijvoorbeeld. Bedenk eventueel activiteiten die je met de kinderen zou kunnen doen en probeer die uit.

Tip 2: Zoek uit waar je plezier in hebt

Niet iedere volwassene houdt van hutten bouwen, met zand en water spelen, of vindt het leuk om een spin in zijn web te observeren. Dat hoeft ook niet. Het belangrijkste is dat je er bent voor de kinderen als ze je nodig hebben en dat je je kunt verplaatsen in hun belevingswereld. Het is meegenomen als je daarnaast zelf ergens enthousiast over bent en de kinderen daarin meeneemt. Misschien vind je het leuk om schilderijtjes te maken met gedroogde bloemen of vruchten te plukken om daar met de kinderen jam van te maken. Of ga je met hen uitzoeken waar je allemaal muziek mee kunt maken - fluitjes van vlier, rammelaars van noten, noem maar op. Of... mogelijkheden genoeg. Er zijn verschillende publicaties verschenen waarin activiteiten worden beschreven die je met kinderen in de natuur kunt ondernemen (zie de aanbevolen literatuur op pagina 106).

Tip 3: Zorg dat je het zelf goed hebt

Meestal is de buitenruimte ook voor de begeleidende volwassenen aangenaam ingericht. Niets is erger dan in de striemende wind te staan huiveren tot de kinderen weer naar binnen mogen of in de brandende zon toe te kijken hoe de kinderen met zand en verkoelend water in de weer zijn. Zorg dat je geschikte kleren aanhebt en dat je reserve- en regenkleding in de buurt hebt. Meestal zijn er prettige, beschutte zitplekken (bankjes, boomstammen etc.), waar je zicht op de kinderen hebt.

Tip 4: Maak voldoende tijd en menskracht vrij

De tijd dat kinderen buiten spelen wordt vaak door professionele begeleiders gebruikt om een aantal taken af te handelen, zoals verslagen maken, de overdracht te doen of op te ruimen. Dat is begrijpelijk, er is op een dag zoveel te doen. Maar neem daarnaast voldoende tijd om echt met je aandacht bij de kinderen te zijn.

Laat ze spelen

Door het geven van een goed gedoseerde ondersteuning, zowel door speeltuinmedewerkers (als die aanwezig zijn) als door ouders en professionele begeleiders, kan het spelen op een natuurspeelplaats ook voor kinderen met een gedragsstoornis plezierig zijn. Vaak is het bovendien ook meer dan de moeite waard. Vrijwel alle kinderen hebben er plezier en doen waardevolle ervaringen op. Dus geef ze even dat duwtje, trek je jas aan en ... allemaal spelen!

Bronvermelding

Schreuder, L. e.a. (2011) Pedagogisch kader kindercentra 4 -13 jaar. Reed Business, Amsterdam

Citaat

Sophie (12 jaar): “Ik kom niet vaak in het bos. Met mijn rolstoel is dat heel zwaar. Als ik buiten speel, speel ik het liefst met andere kinderen met de bal. Wat ik ook tof vind is trucjes doen met mijn rolstoel. Van een trapje af, over een schuine helling gaan. Mijn rolstoel is dan net een skateboard.”

Sophie volgt trainingen bij Kees-Jan ('Sjees-Jan') van der Klooster, die kinderen helpt zich hun rolstoel eigen te maken. Kinderen leren zich zo vrij mogelijk te bewegen met hun rolstoel en bouwen zelfvertrouwen op. Meer informatie op www.kjprojects.com.

Aanbevolen literatuur

SPEL EN SPELEN, VOOR SPECIALE KINDEREN

Hellendoorn, Joop & Ina Berckelaer-Onnes (red.); **Speciaal Spel voor speciale kinderen**. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1991.

Beschrijving van (het spel van) kinderen met verschillende beperkingen en hoe ze via spel geholpen kunnen worden.

Poel, Lisette van der en Annie Blokhuis; **Wat je speelt ben je zelf**. Over spel en spelbegeleiding met specifieke aandacht voor mensen met een verstandelijke beperking. Bohn Stafleu van Loghum, Houten, 2008.

Theorie over het belang van spel en toelichting hoe het methodisch ingezet kan worden door middel van spelobservatie en spelbegeleiding. Geeft inzicht in de belevingswereld van mensen met een verstandelijke beperking.

BUITEN SPELEN EN NATUURBELEVING, MET PRAKTISCHE HANDREIKINGEN

Boogmans, Jeanette; **Rupsen horen poepen**. Praktijkgids natuurbeleving. KNNV Uitgeverij Zeist, 2010.

Aantrekkelijk en praktisch boek om te gebruiken bij natuuractiviteiten, ingedeeld aan de hand van de zintuigen. Sluit aan bij diverse kerndoelen uit het basisonderwijs.

Bureau Niche; **Spelen met buitenruimte brengt buiten dichterbij**. Bureau Niche, Heilig Landstichting, 2012.

Doeboek over inrichting en gebruik van de buitenruimte voor kinderen van 0 – 6 jaar.

Caminada, Greet en Yvonne Leenders; **Buitenspel in het zonnetje**. De ontwikkelingswaarde van buitenspel voor jonge kinderen. CPS, Hoevelaken, 1996.

Caminada, Greet (red.); **Beter Buiten Spelen**. Het speel-leerklimaat op de speelplaats. Bekadidact, Zeist, 2005.

Hoe kinderen alleen en samen fijner kunnen spelen op de speelplaats. Geeft heldere aanwijzingen voor de leerkracht hoe je kinderen kunt begeleiden, afgestemd op wat ze nodig hebben.

Nelissen, Maike; **Groen Speelplezier**. Creatieve en praktische werkvormen in een natuurspeeltuin. NUSO Speelruimte Nederland, Utrecht, 2012.

Leuk, praktisch boekje over wat je buiten kunt doen, van onderzoeken en knutselen tot tuinieren.

Tuynte, José ten; **Struinen langs de rivier**. Ontdek de Nederlandse nieuwe wildernis. Uitgeverij KNNV, Utrecht, 2004.

Struinen langs de rivier maakt kinderen en volwassenen wegwijs in een heel bijzonder deel van de natuur: de Nieuwe Natuur langs de grote rivieren.

Weterings, Annet; **Horen en zien, ruiken, voelen, proeven**. Natuurbeleving in de opvang bij kinderen van 0 – 12 jaar. SWP en Veldwerk Nederland, 2010.

Bruikbaar boek met tips en adviezen voor mensen uit de praktijk.

ONTWERPEN VAN BUITENRUIMTEN

Bogaard, Josine van den, Sigrun Lobst e.a.; **Speelnatuur in de stad, hoe maak je dat?** Jan van Arkel, Utrecht, 2009.

Gedegen boek met informatie voor het opzetten van speelnatuur. Allerlei voorwaarden worden besproken zoals keuring, veiligheid, communicatie, wet- en regelgeving. Met analyse van een aantal bestaande natuurspeelprojecten.

Danks, Sharon; **Asphalt to Ecosystems**, Design Ideas for Schoolyard Transformation. New Village Press, Oakland, 2010.

Boek vol foto's en ideeën voor vergroening van schoolpleinen.

Leufgen, Willy & Marianne van Lier; **Vrij Spel voor Natuur en Kinderen**. Jan van Arkel, Utrecht, 2007.

Beschrijving van initiatieven op het gebied van speelnatuur in binnen- en buitenland. Met handreikingen om zelf aan de slag te gaan: 'een koffertje vol beelden en ideeën'. Inclusief een pedagogisch hoofdstuk, geschreven door Kees Both.

NUSO; **Wenkenblad** – Richtlijnen voor integraal toegankelijke speelvoorzieningen, <http://www.speeltuimbende.nl/downloads/2010-2011-wenkenblad.pdf>

Oberholzer, Alex en Lore Lässer; **Gärten für Kinder**. Verlag Eugen Ulmer & Co, Stuttgart, 2003 (4^e druk, 1^e druk 1991).

De Zwitserse klassieker op het gebied van natuurlijk spelen en leren.

Pappler, Manfred en Reinhard Witt. **NaturErlebnisRäume**, Neue Wege für Schulfhöfe, Kindergärten und Spielplätze. Kallmeyer, Seelze-Velber, 2001.

De Duitse klassieker op het gebied van groene schoolpleinen en natuurspeelsterreinen.

Stoneham, Jane; **Grounds for sharing**. A guide to developing special school sites. Learning through landscapes, Winchester, 1996.

Volledig gericht op kinderen met beperkingen. Concreet met vele voorbeelden.

Wijnja, A.; **Natuurlijk toegankelijk spelen**. Praktische gids voor het inrichten van natuurlijke speelomgevingen voor kinderen met een fysieke beperking, Bureau Fonkel, 2009 (PDF boek, te downloaden op www.springzaad.nl)

ACHTERGRONDEN VAN SPEELNATUUR

Berg, Agnes van den; **Natuur als therapie bij ADHD**. Literatuurstudie, interviews met deskundigen en empirisch onderzoek. Alterra, Wageningen, 2011.

Onderzoek naar het belang van spelen in de natuur voor kinderen met ADHD.

Koedoot, Mirjam & Marianne van Lier; **Modder aan je broek**. Landschapsbeheer Nederland, 2012.

In dit boekje staan de ervaringen beschreven van de zes pilots die in 2010/2012 in het kader van het Project Modder aan je broek tot stand zijn gekomen, samen met bewoners.

Louv, Richard; **Het laatste kind in het bos**. Hoe we onze kinderen weer in contact brengen met de natuur, Jan van Arkel, Utrecht, 2007.

Amerikaanse schrijver beschrijft de nadelen die kinderen ondervinden als ze bijna niet meer in contact met natuur komen. Hij pleit voor een samenlevingsbrede aanpak om het tij te keren zodat kinderen weer vrijuit buiten kunnen 'scharrelen'. Uit dit boek komt het citaat: "Ik speel het liefst binnen want daar zitten alle stopcontacten".

Lier, Marianne van & Willy Leufgen; **Geen leven zonder risico's!** Stichting Oase, netwerk Springzaad, Den Hoorn, 2010.

Een pleidooi voor het leren omgaan met aanvaardbare risico's in de natuur. Alleen nog verkrijgbaar als PDF, www.springzaad.nl.

Tovey, Helen; **Laat ze buiten spelen**. Pleidooi voor gezonde risico's. Garant Antwerpen-Apeldoorn, 2011

*Prettig geschreven boek waarin het belang van buiten spelen en de rol van de volwassenen daarin op allerlei manieren belicht wordt. Nederlandstalige vertaling en bewerking van *Playing Outdoors*.*

INTERESSANTE BOEKEN OVER TUINIËREN VOOR EN MET KINDEREN

Disney, Walt; **Donald Duck Tuinboek**. Sanoma Uitgevers, Hoofddorp, 2011. *Aantrekkelijk, betaalbaar boek met veel goed uitgewerkte weetjes en tips voor jonge tuiniers. Met toepasselijke Donald-Duck-strips en foto's.*

Guinness, Bunny; **Een tuin voor de hele familie**. Terra, Zutphen, 2004.

Kranendonk, Gina; **De Schooltuin – 100 jaar schooltuincultuur in Nederland**. De Verbeelding, Amsterdam, 2004.

Roozen, Maya en Nico Vermeulen; **Opblijven voor de teunisbloem - uitdagende kinderplanten**, Terra, Warnsveld, z.j.

Leuk boekje met toepasselijke kinderfoto's van wat je met allerlei planten en bloemen kunt doen. N.B.: sommige van de genoemde planten zijn (licht) giftig!

Ydema, Bert; **De Groene Hemel. Kindertuinen.** Utrecht/Antwerpen, 2010.
'Meester Bert' deelt zijn kennis na 40 jaar enthousiast tuinieren met Amsterdamse schoolkinderen. Een aanrader als je met kinderen in de tuin aan de slag gaat, bijna als handleiding te gebruiken. Met inspirerende dvd.

TIPS EN INFORMATIE VOOR HET CREËREN VAN EEN ZINTUIGLIJK INTERESSANTE TUIN

Don, Montagu; **The sensuous garden.** Simon & Schuster editions, 1997.
Monty Don is bekend van Gardener's World, het BBC-tuinprogramma op de vrijdagavond.

Schuman, Hans; **Tastbaar groen.** Tuinieren voor mensen met een visuele handicap en voor alle andere mensen die soms ziende blind zijn. Terra, Warnsveld, z.j.
Schuman was jarenlang de tuinmeester bij het toenmalige blindeninstituut Bartimeus in Zeist. De ondertitel spreekt voor zich!

EETBARE PLANTEN, EEN KLEINE SELECTIE

Bauwens, Peter; **Een tuin om van te smullen** – ideeën voor een sierlijke eetbare tuin; Groen Boekerij, 1997.

Couplan, François; **Eetbare planten, bloemen en zaden uit de vrije natuur.** Triangel publicaties, Den Haag, 2001.

Slobbe, Laurette van; **Eten en Drinken met Wilde planten.** Hof van Twello, Twello, 2009.

Over de auteurs

Marjan Wagenaar

Marjan Wagenaar is zelfstandig adviseur op het gebied van natuurlijke speelplaatsen. Zij werkt als projectleider bij de aanleg van natuurspeelplaatsen en adviseert in deelprojecten. Marjan is ook projectleider van het door de provincie Overijssel medegefinancierde project Geïntegreerd natuurlijk spelen, waar deze publicatie een resultaat van is; ze begeleidt de beide pilots en organiseerde in dit kader ook o.a. een gelijknamige expertmeeting en studiedag in Deventer.

Marianne van Lier / Stichting Oase

Marianne van Lier is - samen met haar partner Willy Leufgen - oprichter van Stichting Oase (1993) en haar netwerken Wilde Weelde (1994), Vakgroep Heemtuinbeheer (1995) en Springzaad (2001). Naast talrijke excursies organiseerden zij voor deze netwerken workshops, studiedagen en cursussen, publiceerden zij vakboeken als de Oase-Heemtuigids, het handboek "Vrij spel voor natuur en kinderen" en diverse kleinere publicaties.

Ilse van der Put / Speeltuinbende

Ilse van der Put is gespecialiseerd in kinderpacticatie bij de (her)inrichting van speelplekken en is de Bendeleader van de Speeltuinbende. De Speeltuinbende is een groep kinderen met en zonder beperking die, samen met hun ouders speeltuinen in heel Nederland testen op toegankelijkheid en bespeelbaarheid. Ilse werft én motiveert de inmiddels meer dan 180 Speeltuinbendeleden, organiseert de tests van de Speeltuinbende en adviseert de 25 deelnemende speeltuinverenigingen bij het uitvoeren en toepassen van de adviezen van de Speeltuinbende.

Door haar werk als Speeltuinbendeleader heeft ze veel praktische kennis over het spelgedrag en spelwensen van kinderen met uiteenlopende beperkingen. Meer informatie over Samen Spelen en de Speeltuinbende kun je vinden op www.speeltuinbende.nl.

Ilse Vonder

Ilse Vonder is klinisch psycholoog; zij werkt in de jeugdhulpverlening en in een eigen praktijk met kinderen met gedrags- en ontwikkelingsproblemen. Als groene orthopedagoog werkt zij met kinderen in de natuur en maakt zij zich sterk voor het vergroten van groene buiten(speel)mogelijkheden.

Anke Wijnja / Bureau Fonkel

Bureau Fonkel ontwerpt belevingsgerichte, natuurlijke buitenruimtes voor jong en oud. Anke Wijnja heeft zich gespecialiseerd in het ontwerpen voor bijzondere doelgroepen, zoals natuurspeeltuinen voor kinderen met een fysieke beperking en belevingstuinen voor ouderen met dementie. In 2009 bracht zij de PDF publicatie 'Natuurlijk Toegankelijk Spelen' uit, waarvan de belangrijkste aanbevelingen in deze publicatie zijn overgenomen.

Geïntegreerd Natuurlijk Spelen

Deze publicatie verschijnt in het kader van het project 'Geïntegreerd Natuurlijk Spelen'. Dit project beoogt een impuls te geven aan natuurspeelplaatsen voor kinderen met en zonder beperking. Het project is medegefinancierd door de provincie Overijssel en loopt van 2011 tot en met 2013. In het project is naast deze publicatie ook het begeleiden van de totstandkoming van twee pilotlocaties in Overijssel opgenomen.

Het project 'Geïntegreerd Natuurlijk Spelen' wordt uitgevoerd door Stichting Oase. Stichting Oase is een beweging voor vrienden van natuurrijke tuinen, parken en plantsoenen in Nederland en Vlaanderen, actief op de raakvlakken van natuur-tuin-cultuur-kunst. Stichting Oase kent twee relatief zelfstandige netwerken, Springzaad en de Vakgroep Heemtuinbeheer en een voormalig netwerk, tegenwoordig een zelfstandige vereniging voor natuurvriendelijke ondernemers in het groen, Wilde Weelde. Springzaad is een open netwerk van mensen die samen willen werken aan meer ruimte voor natuur en kinderen. Kijk voor meer informatie op www.stichtingoase.nl, www.wildeweelde.org en www.springzaad.nl.

Aan dit project is ook meegewerkt door De Speeltuinbende. De Speeltuinbende is onderdeel van het project Samen Spelen van NSGK (Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind). Doel van het project is om 25 speeltuinen verspreid over Nederland beter toegankelijk te maken voor kinderen met een beperking en zo samen spelen te bevorderen. De 25 speeltuinen zijn allemaal Ambassadeur Samen Spelen. Belangrijkste taak van de ambassadeurs is andere speeltuinen en speelplekken informeren en enthousiasmeren hun speelplek ook beter toegankelijk te maken en samen speelactiviteiten te organiseren.

Wil je meer informatie over dit project? Kijk op www.springzaad.nl. Hier is onder andere dit boek te bestellen en informatie over de pilots te vinden.

Colofon

Uitgave

Stichting Oase, november 2012

Samenstelling

Marjan Wagenaar

Auteurs

Marianne van Lier (Stichting Oase)
Ilse van der Put (NSGK/De Speeltuinbende)
Ilse Vonder
Marjan Wagenaar
Anke Wijnja (Bureau Fonkel)

Met dank aan

Anneke Rodenburg (Groen Atelier Anneke Rodenburg)
Sterre Delemarre (Fotosterre)
Sophie Sliepen (Sophie Sliepen Onderwijsadvies)
Willy Leufgen (Stichting Oase)
Kinderen en ouders van de Speeltuinbende

Eindredactie

Margot Reesink, Tekst&Vertaling; tevens auteur van het intermezzo over Speeltuin Moby Dick.

Ontwerp en opmaak

Machteld Klees, Bureau Zonneklaar

Fotografen

Angela Boerdam, Ity Busstra, Angie Calor, Marcel Janssen, Willy Leufgen, Marianne van Lier, Sigrun Lobst, Cinska Nugteren, Maria Ouwehand, Marian Petersen, Ilse van der Put, Susanne Reuling, Anneke Rodenburg, Natasja Smeets, Machtelt van Term, Ilse Vonder, Marjan Wagenaar, Anke Wijnja.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteurs, redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen.

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever (info@stichtingoase.nl)

Mede mogelijk gemaakt door provincie Overijssel

ISBN 978-90-819877-0-7